

EGRI *FEHÉR/FEKETE*

a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztályának lapja

ZIRCEN VOLTUNK 2011. ÁPRILIS 30-ÁN

(Fotó: in: CISZTERCIEK)

A TARTALOMBÓL

Apátavatás a zirci bazilikában
Egy beszélgetés *Sixtus* apátúrral
100 éve hunyt el *Vajda Ödön* zirci apát
Pataki Vidor tanárunkra emlékezőnk
Ez történt a Gárdonyiban Karácsonytól – Húsvétig

Károly apátúr – akit nem választottak, hanem kineveztek
Debreczeni Imre Sixtus OCist
CISZTERCI EMLÉKNAP – GÁRDONYIS TALÁLKOZÓ
In memoriam *Tárkányi László*
hírek...hírek...hírek...

Ezt a napot az Úristen adta: örvendjünk és vigadjunk rajta. (Zsolt 117, 24). *Apátavatás a zirci bazilikában*

(Fotó: www.ocist.hu)

Mauro és Sixtus apátok

Mindenkit, aki 2011. április 30-án jelen volt a zirci apátsági bazilikában, eltöltötte a zsoldárosnak lelkesedése, örvendtünk, hogy jelen lehetünk a gyönyörűen felújított templomban az új zirci apát, *Dékány Árpád Sixtus* benedikálásánál.

Utoljára apátavatás 72 évvel ezelőtt, 1939. április 10-én, húsvéthétfőn volt Zircen, amikor *Endrédy Vendel* apáturat avatta *Serédy Jusztonián* esztergomi érsek, benedécs szerzetes.

A bazilika már jóval a 11 órai kezdés előtt megtelt. Negyed 11-től egyházzenei áhítat szerepelt a programban: a Ciszterci Rend Nagy Lajos gimnáziuma *Laudate* kórusának és a székesfehérvári Hermann László Vonózenekar műsorát hallhattuk, majd *Óberfrank Pál* színművész, a Veszprémi Színház igazgatója mondott verseket.

Az ünnepi bevonuláson a ciszterci atyák sorát több ciszterci apát, köztük *dr. Farkasfalvy Dénes* dallasi apát és több püspök követte, majd végül *Mauro Giuseppe Lepori* ciszterci generális apát és a szentmise celebránsa, *Márfi Gyula* veszprémi érsek zárták a menetet. A szentélyben foglalt helyet *dr. Zakar Polikárp* ny. zirci főapát is.

Az apát megáldásának szertartása a szentmise keretén belül, az evangélium után kezdődött.

A megválasztott apátot *Huszár Lőrinc* perjel és *Bán Elizeus* ny. perjel vezették a generális apát elébe, majd a generális apát *Dékány Árpád* Sixtushoz fordulva kérdezte, kész-e elfogadni és vállalni a rá váró szolgálatot? Az igenlő válasz után további megerősítő kérdések következtek a szertartás hagyománya szerint. *Dékány Árpád* Sixtus hitet tett arról, hogy Szent Benedek Reguláját megtartva istenszeretetre, testvéri szeretetre és evangéliumi életre kívánja serkenteni a szerzetesközösséget és erényei megjavításával és jó példájával, inkább tettekkel, mint szavakkal kívánja tanítani; a monostor dolgait hűségesen akarja őrizni és a testvérek javára bölcsen gazdálkodni; a rábízott lelkek üdvösségét elősegítve kívánja irányítani a monostorok életét; mindezeket az Egyház, a római pápa és utódai iránti hűséggel és engedelmességgel.

Ezt követően felcsendült a könyörgés, a Mindenszentek litániája, majd a generális apát az előtte térdelő új apátot kiterjesztett karokkal ünnepélyesen megáldotta. A *Benedictio* után átadta az új apátnak a Regulát és a főpapi jelvényeket: a gyűrűt, a mitrát és a pásztorbotot.

A liturgia során felolvasták a generális apát magyarra fordított szentbeszédét. Mauro Lepori Lukács evangéliumának üzenete – „Legyen a csípőtök felővezve, kezetekben pedig égő gyertya legyen... virrasszatok...” – alapján mutatott rá a lelkipásztori szolgálat felelősségére, a közösség lelki vezetőjének feladataira. „Az evangéliumi igék méltóképpen összefoglalják, mit kér Jézus tanítványaitól: virrasszanak és álljanak készen a szolgálatra. Az éberség és a szolgálat egymáson alapulnak – mutatott rá –, az éber virrasztás szolgálat, a szolgálat éber virrasztás. Az éberséget az égő lámpások jelképezik, a szolgálatot pedig, hogy fel kell öveznetek magatokat, hogy a ruha ne akadályozza a szolgálatot. Köténnyel kell felővezni magát a vezetőnek, hogy – mint Jézus tette az utolsó vacsorán – meg tudja törölni a meghívottak lábát. Az éber szolgálat és virrasztás, amelyet Jézus kér, egy lakomára vonatkozik. ... Az evangélium szerint azonban a szolgáknak nem azt kell várniuk, aki egy lakomára érkezik, hanem aki egy menyegzőről érkezik haza. S mikor szolgálói éberen várják, saját maga övezi fel őket, asztalhoz ülteti és körüljárva közöttük, felszolgál nekik. A menyegzőről hazatérve, szolgálói lakomáját szolgálja, szolgálói közösségének válik szolgájává. Ez maga a húsvéti misztérium. Az Úr, aki visszatér a menyegzőről, maga az Emberfia, aki visszajön a tanítványaihoz halála és feltámadása után. Így tesz minket részesévé az ő menyegzője örömének, megterítve számunkra lakomája asztalát.

Mauro Lepori rámutatott az evangéliumi példázatra a mindenkori apáthoz szóló üzenetére: az apát legfontosabb szerepe, hogy hirdesse a testvéreinek, hogy az egység,

amit Krisztus ad nekünk, s amelyet kér tőlünk, valóban húsvéti ünnepség, menyegzős lakoma mindannyiunk számára. Az apát arra hivatott, hogy első legyen a szolgálk között, aki éberén virraszt, hogy hírül adja testvéreinek: itt van az Úr... A közösség egységének szolgálata a boldogságok boldogsága, mert a szentháromságos szeretet-közösségben Krisztust szolgáljuk” – zárta gondolatait a ciszterci generális apát.

A szentmise végén a benedikált apát szólta, Szent Benedek Regulájából vett idézettel kezdve beszédét: „Megírtuk tehát ezt a Regulát, hogy azáltal, hogy ezt megtartjuk a monostorokban, megmutassuk, hogy legalább némiképp meg van bennünk az erkölcsös életmód és a szerzetesélet kezdete» – ezzel a Szent Benedek atyánk alázata és szelíd eltökéltsége olyan igyekezetre buzdít, mely elvárható egy szerzetestől és elérhető is számára. Mikor a szerzetestársaimtól megkaptam a bizalmat, azon töprengtem napokig, mi a jó, a példamutató bennem, mert elsősorban személyes példával lehet és kell vezetni egy közösséget. Alázattal rá kellett döbennem, hogy csupán

némiképp van meg bennem is a szerzetes élet kezdete. Így hát marad az őszinte igyekezet, és kérem szerzetestársaimat, monostori közösségeket, imáikkal, testvéri visszajelzéseikkel segítsenek engem igyekezetemben és a szolgálatomban. Szeretnék bátorító, megújító erővel élni és dolgozni értetek és veletek – de Óáltala, Ővele és Őbenne.

Bízom abban, hogy egyre erősödik majd zirci közösség is, az Isten és egymás szolgálatában való szolidaritás, őszinte igyekezet és őszinte eltökéltség elődeim lelki-szellemi kincseinek megőrzésében és gyarapításában. Az Egyház és a kis lelki közösségünk hajóját sok megpróbáltatás közepette együtt kell a végső cél felé haladva szolgálnunk. ... Hiszem, hogy »fáradásunk az Úrban nem hiábavaló« (1.Kor 15,58)”

Befejezésként megköszönte Istennek az életében kapott sok segítségért és jóért, és hálával köszönte a szüleitől, tanítóitól, diáktestvéreitől, rendtársaitól kapott szeretetet, támogatásukat és példájukat.

A szentmise után az apátság vendégeiként a szép napnak örvendezve vettünk részt az agapén.

* * *

EGY BESZÉLGETÉS SIXTUS APÁTÚRRAL

Szerettünk volna mi is új apátunkat közvetlen beszélgetés keretében bemutatni a ciszterci öregdiákoknak az újságunkban. Milyen tervei vannak? Mit gondol az iskolákról? stb. – Sajnos erre még nem kaptunk alkalmat.

Bartha István diáktársunk jóvoltából azonban hozzájutottunk az egri Városi TV-ben sugárzott, Sixtus apátúrral az apátválasztás után készült interjú anyagához. Úgy ítéltük meg, hogy az elhangzottak számunkra is alkalmasak az új apát bemutatásához. Az alábbiakban ezt olvashatjuk.

1991-ben léptem be a rendbe, mint ciszterci novícius, majd két évig Rómában tanultam mint növendék a filozófiát és teológiát. Innét hazakerülve Budapesten voltam két évig gyakorló tanárként, diákként és '96-tól Pécsen szolgáltam egészen 2008 októberéig. Újabb egy évre Rómába mentem tanulni és 2009 szeptemberétől pedig a székesfehérvári Nagyboldogasszony ciszterci plébánián, valamint a Szent István Ciszterci Gimnáziumban dolgoztam.

Miért döntött úgy, hogy szerzetes lesz?

Nem igazán lehet jól körvonalazni az ilyen döntéseket, mint ahogy az életben minden ember az igazi nagy döntéseit belülről fakadóan hozza meg. Valahogy rájön arra, hogy mi a helye, dolga ebben a világban. A szerzetes papi hivatás is ilyen módon dől el, nem annyira választás, pályaválasztás jellegű döntés ez, hanem az életünk sorsáról szóló döntés, amit sok minden emberi tényező is befolyásol, sok minden szubjektív tényező is meghatároz. A neveltetés, a közeg, a család, ahol az ember felnő is befolyásolja természetesen. És van egy misztikus rétege is ennek a döntésnek, amely rajtunk kívül álló tényezőtől, a Jóistentől függ elsősorban.

Miért a ciszterci rendet választotta, mi az ami megfogta ebben a lelkiségben?

Bencés diák voltam Pannonhalmán, Szent Benedek Reguláját jól ismertem. Az az életforma, amit a bencés atyák éltek tetszett és megfogott engem. Másfelől pedig bérmaapám ciszterci volt, erős karakterű személyiség, akinek köszönhetően ez a mentalitás, ez a szellem, ez a stílus hozzám közelkerült. Tekintve, hogy a bencések és köztünk lényeges különbség nincs az életformát alapul véve – leginkább a ruha különböztet meg bennünket –, ezért aztán úgy döntöttem, hogy az újrainduló, benedeki Regulát követő rendnek éppen az én lendületemre, temperamentumomra talán szüksége lehet. Aztán elsősorban a Jóistenre bízom, hogy megmutassa, valóban így kell ennek ennie, vagy sem.

Hogyan fogadta a zirci apátá történő kinevezését? Mi volt az első gondolata?

Nem sok időm volt gondolkodni, mert amikor kihirdette a generális apátúr a szavazásnak a végeredményét, akkor körülbelül 20 másodpercem volt, hogy igent vagy nemet mondjak a közösség előtt. Természetesen a próbaszavazásnál már látszott, hogy jelentős szavazati arányra számíthatok, de gyakorlatilag a próbaszavazás és a tényleges döntő szavazás között eltelt félóra nem sok idő arra, hogy az ember igazán tudjon mérlegelni. Így aztán úgy álltam neki az egész káptalannak, az egész választásnak, hogy ha a közösség megajándékoz a bizalmával, az kötelezi az embert. És miután az apáti tisztség nálunk hat évre szól, hat év után ismét szavazás fog dönteni, hogy én folytathatom-e tovább ezt a szolgálatot vagy a közösség valaki másra bízva. Ezért az ember a bizalmat igyekszik megszolgálni és alázattal elfogadni.

Az nagyon meghatározó, és emberi szavakkal nehezen leírható pillanat, amikor ilyen bizalmi szavazás után a generális apát nekem, a jelöltnek a nyakába akasztja a

keresztet, és átadja az apátság pecsétjét és kulcsát. Jó értelemben mondván, ez hátborzongató élmény. Mindenképpen hatalmas felelősség, nem annyira kihívás, mint inkább egy mérhetetlen alázatot követelő szolgálat.

Mi lesz majd feladata, küldetése zirci apátként?

Mindenekelőtt át kell látnom saját helyzetünket ebből a pozícióból. Másként tűnik a közösség helyzete, állapota, lehetőségei – hogy így mondjam – meztelítség szerzetesként, és másképpen tűnik ez fel előljárói oldalról. Miután a kapcsolatfelvételek, a „tiszteletkörök” megtörténtek részéről az állami és egyházi vezetők irányában, próbálok majd arra a feladatra koncentrálni, ami az apátnak a leglényegesebb, legalábbis az elsődleges feladata: a közösségben éljen, járjon jó példájával, a szeretetével, odafigyeléssel, és a minél markánsabb, állandóbb jelenlétével. Nagyon fontos, hogy az apát a rábízott közösségben jelen legyen, és ott legyen.

Az új tisztségében milyen konkrét célokat tűzött ki maga elé?

Konkrét egyéni céljaim nincsenek. Elsősorban szeretném a rendnek a belső kohézióját a saját személyes kapcsolattartással, odafigyeléssel erősíteni. Mindenképpen szeretnék pezsgőbb kulturális jelenlétet a rend részéről. Természetesen a ránk bízott iskolának a működését is elő kell segítenem minden eszközzel. Tulajdonképpen az iskolák jól működnek, látszik a jelentkezők számából is, másfelől meg látszik az eredményekből is, harmadikként látszik az épületek állagának a javulásából is. Nyilvánvalóan a kulcsin nagyon fontos, de hogy a belbecs is jobb legyen, lehető legjobb legyen, majd igyekszem előmozdítani a civil munkatársakkal, az igazgatókkal, igazgatóhelyettesekkel való együttműködés során.

Ha már az iskolákat említette, az egri ciszterci gimnáziumnak is fenntartója a zirci apátság, vannak-e elképzelések az egri iskola további működését illetően, vagy ez még csak körvonalazódik?

Számomra legkevésbé ismert intézmény az egri gimnázium, hisz ez esik legtávolabb a mi vérkeringésünktől. Ez nem azt jelenti, hogy jelentéktelen, sőt, kifejezetten jó intézményről van szó. Ez főleg arra kötelez engem, hogy közelebről tanulmányozzam igazgató asszony szakszerű munkáját és menedzser stílusát. Ebből tanulhatunk, és esetleg más iskoláinkban is ezeket a módszereket alkalmazhatjuk.

Szeretném előmozdítani minden iskolában azt a fajta tehetséggondozást, amely elsősorban a természettudományokra fókuszál. Magam gimnazistaként nem voltam élenjáró a természettudományokban, de szerettem a biológiát, a földrajzot és a kémiát is, fizikát már talán kevésbé. Ezek a tudományok a jövőt jelentik. Ha biztos alapon álló egzisztenciát akarunk a gyerekek kezébe adni, az országunknak a jövőjét is a szem előtt tartjuk, akkor erre nagy hangsúlyt kell fektetni. A múltban a rend feloszlása előtt a '20-as, '30-as és a '40-es évek elején is a természettudományokban nagyon jók voltak a ciszterci gimnáziumok. Nem akarom a humán tudományok-

ról azt mondani, hogy nem fontosak, de meg van a lehetőségünk természettudományok oktatásának erősítésére, az előadóink felszereltsége, a tanári állomány erre jó alapot szolgáltat.

Milyen változással járt az ön életében ez az új megbízatás?

Kevésbé élhettem saját elképzelésem szerint az életemet. Általában egy papra, szerzetesre nem nagyon jellemző, hogy egy sajátos egyéni stílust tud kialakítani, hanem a szolgálat révén, a szolgálat stílusa jellemzi az életünket. Az időnkkel, energiáinkkal nem mi rendelkezünk, hanem éppenséggel a velünk szemben támasztott igény és a tőlünk elvárt odaadás határozza meg az életünket. Ez most még inkább így van. Talán hosszú távon számomra nem is fenntartható ez a fajta fordulatszám és pörgés. Magam részéről próbálok majd hosszabb-rövidebb szüneteket közbeiktatni. Az ember, ha kiégetté, fáradttá válik, akkor ingerült és türelmetlen, kevésbé tud átgondoltan és bölcsen dönteni. Tehát sajátos életritmust ki kell alakítani, a kezdeti rohanásból kilábalva egy kicsit megpihenni.

Szabadidejében mivel foglalkozik szívesen, hogyan töltődik fel?

Nagyon szeretem a természetet, tehát, ha csak lehet, kimegyek egyet sétálni, vagy kerékpározni, vagy télvíz idején síelni. Erre ugyan az elmúlt két évben kevés lehetőségem volt. Pécsi gimnázium diákjaival ismertem meg a síelés örömeit, rendszeresen jártam velük és kollegáimmal, összefogtunk és kiruccantunk Szlovénia vagy Ausztria közeli sípályáira.

Jól esik a fizikai elfáradás, miután az ember szellemi tevékenységet folytat heteken, hónapokon át.

A zirci apátság az egyik legszebb turisztikai látványosság is Magyarországon. Lesznek-e majd fejlesztések?

A zirci apátság épületegyüttese valóban az egyik legépebben és legreprezentatívabban megmaradt kolostor-építmények egyike Magyarországon. A benne levő műemlék könyvtár, valamint a Veszprém Megyei Önkormányzat által fenntartott Bakonyi Természettudományi Múzeum is egyfajta unikumot jelent nemcsak a környéknek, hanem az országnak is.

Ebben az épületrészben, amely a könyvtárhoz és a természetrajzi múzeumhoz csatlakozik, egy turisztikai látogató központ kialakítására kerül sor a jövőben. Ehhez több százmillió forintot Európai Unió pályázaton nyert el az apátság, és tavaly szeptemberben már aláírta a támogatási szerződést. Megkezdődtek az előkészületek, a tervezések, közbeszerzések, engedélyezések pedig a vége felé járnak. Remélhetőleg kora nyáron elindulhatnak a tényleges munkálatok.

Egy kiállító- és egy előadótér készül, amely a ciszterci rend fejlődését, eredményeit, művészeti értékeit fogja bemutatni a kezdetektől. Ismertetjük az iskoláinkban folyó munkát, és egy külön termet szentelnénk az '50-es évek, a feloszlás kori események és tragédiák bemutatására.

Károly apátúr – akit nem választottak, hanem kineveztek

Benedikáláson résztvevő ciszterci apátok Stamsban

A zirci apátot választani szokták, de én a pápa személyes kinevezésével lettem apát. Igaz, már '73-ban kaptam megbízatást a Szentszéktől, hogy a szétszórt rendtársakat tartsam össze. Ahogy lehet.

Endrédy Vendel számított rá, hogy elviszik, ezért előre kijelölt három szerzetes-társát a három életkori részből, hogy vigyék a rend ügyeit. Én a fiatal sülvölvények képviselője voltam. A meggondolás alapja az lehetett, hogy orosz tanárként, tehát „civil nyelven” is tudok tárgyalni a civil „ügyfelekkel”.

Már 1973 nyarán, első római utam alkalmával megkaptam első fontos rendi megbízatásomat: „Apostoli adminisztrátor” lettem, amíg élt Endrédy Vendel apát úr és halála után hárult rám minden felelősség, 1981. december 29-én.

Az is érdekes és „tanulságos”, hogy '73-ban hogyan kaptam lehetőséget a kiutazásra. Nyárra kértem kéthetes turistaútra útlevelet – elutasították; szeptemberben kértem a Katechetikai kongresszusra kiutazási engedélyt – amit „kiutazása sérti a közérdeket” – megokolással utasítottak el. Egyet alszom rá. Írok a megyei főkapitánynak: „Az eddigi múltam minden jeles megnyilatkozása az önök dossziéjában fekszik, és azokban semmi olyan terhelő adat nincs, ami ezt az elbánást megokolná, ezért tisztelettel az ítélet elutasításának indoklását alaptalannak kell tekintenem. A püspöki kar elnökének bizalmából mentem volna ki, a Szentszék egyik Kongregációjának meghívására. ... Én ebből titkot nem csinállok. Hogy tudniillik, az a pap, aki Magyarországon ma az állami és egyházi törvényeket megtartva akar élni, annak reménye sem lehet arra, hogy akár legelemibb emberi jogait is gyakorolja. Ezért a felelősséget tisztelettel áthárítom a Főkapitány úrra.” Erre 48 órán belül megjelent a megyei főkapitány. (Abban az időben már alakulóban volt a normális kapcsolatfelvétel a Szentszékkal. Valahogy szerettek volna Rómában is „elfogadottak” lenni.) Így adtak engedélyt a következő nyáron két hónap kiutazásra. A „kiutazás” alatt bízott meg engem a Szentszék. Ezt itthon nem tudták, de az Ávó tudta!

II. János Pál 1987-ben, az évnek tavaszán nevezett ki zirci apátnak (március 10-én), és ennek az évnek a nyarán, július 14-én (a párizsi Bastille megostromlásának „jeles” emléknapiján) benedikált apáttá az akkori rendi Generális Apátunk, dr. Zakar Polikárp – az ausztriai stams-i ciszterci apátságban. Azért ott, mert akkor még Magyarországon nem lehetett.

Interjú Károly apátúrral a budai Szent Imre Gimnázium Évkönyvében

* * *

Magyar ciszterciek a stamsi apátságban

Tirolban, Innsbrucktól 35 km-re nyugatra, Stamsban találhatjuk 1273-ban alapított ciszterci apátságot. Az alapítása óta rövid megszakítással, – utoljára 1939–1945 között a náci hatalom alatt – folyamatos a ciszterci élet a monostorban.

A stamsi apátságban magyar ciszterciek az 1950-es szétszórás után többször találtak otthonra.

1950. szeptember 9-én a határokon átjutó zirciek maradéka, tíz klerikus egy atyával érkezett ide és Rómába menetelükig, közel két hónapig élvezték az akkor még igen szegény apátság vendégszeretét.

1955 szeptemberében, távol hazájától és családjától itt mutatta be első miséjét Zakar Polikárp atya.

És a stamsi apátsági bazilikában volt Károly atya benedikálása is, „mert Magyarországon még nem lehetett...”

Zirci apátok a XX. sz.-ban, akik egri ciszterci diákok voltak a korabeli értesítők tanúsága szerint

VIII. OSZTÁLY.

A tanuló neve, hitvallása; ösztöndíjas, v. ismétlő-e?	R e n d e s											Mellék		Szorgalom	Magaviselet	Általános osztályzat	
	T a n u l m á n y o k																
	Vallásán	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar nyelv	Német nyelv	Matematika	Történelem	Természettan	Természetrajz	Bölcsész.	Francia nyelv	Gyorsírás	Rajz				Műtér.
Acsay Ist. Engelbert	k	i	l	e	p	e	t.	t.									
Andruscsákeics Henr.	2	4	4	4	3	4	4	3	4	3	4	—	—	3	2	er.	
Augustin Imre, em.	4	4	3	4	3	2	4	3	3	3	—	—	—	3	2	er.	
Bendzsueh Ján. Ben. mr.	3	4	4	3	3	3	3	4	3	3	—	—	—	3	2	er.	
Biza Jenő, em.	3	4	4	4	2	3	4	4	3	3	—	—	—	4	2	er.	
Bröckl József. Remig. cr.	2	2	1	2	1	1	2	1	1	—	2	2	—	1	1	jel.	
Brugovics Ant. Kand. cr.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	2	2	—	1	1	kit.	
Bugala László, em.	m	e	g	h	a	t.	t.										
Chalauppek József	3	4	3	3	3	2	3	3	3	2	3	—	—	3	2	er.	
Csák Elemér, ö.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1	1	kit.	
Csellár József, em.	4	4	4	4	3	4	4	4	3	—	—	—	—	4	2	er.	
Danderer János	2	4	4	3	3	2	3	4	3	2	4	—	—	3	2	er.	
Dobrányi Lajos. ö.	3	4	3	4	3	2	4	3	2	1	2	—	—	3	2	er.	

Békefi Remig (1858–1924) akit 1911. szeptember 19-én választottak zirci apáttá, a középiskola hét osztályát Veszprémben, majd a noviciátus egy éve után a VIII. osztályt 1875/76 tanévben az egri ciszterci főgimnáziumban végezte. Ott is érettségizett 1876-ban kitűnő eredménnyel. (Neve akkor *Bröckl* volt.)

A korabeli értesítő lapján láthatjuk, hogy Remig apátúr osztálytársa volt *Dobrányi Lajos*, a három Dobrányi fiú édesapja.

80

A tanuló neve s hitvallása; ösztöndíjas, v. ismétlő-e?	K ö t e l e z e t t											Nem kötelezett		Magaviselet	
	t a n u l m á n y o k														
	Vallásán	Magyar ny.	Német ny.	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Memorizáltan	Természettan	Bölcs. előtan	Termész.	Francia ny.	Szabad rajz	Ének		
Porubszky Sándor	elg.	elt.	elg.	elt.	elg.	elg.	jó	jó	jó	jel.	—	—	jel.	jó	
Preszler Miklós, mőz.	jel.	jó	jó	elg.	elg.	elg.	jó	jó	jel.	jel.	—	—	—	szb.	
40. Sándor Imre, em.	jó	jó	elg.	elg.	elg.	elg.	elg.	jó	—	—	—	—	—	jó	
Steinrucker Ráfael A. cr.	jó	elg.	jó	jó	jó	elg.	jó	jó	jó	—	jó	—	—	jó	
Stipula József	jó	jó	elg.	elg.	elg.	elg.	elg.	jó	jel.	—	—	—	—	jó	
Szele Ambró	jó	jel.	elg.	elg.	elg.	elg.	elg.	jó	jel.	—	—	—	—	szb.	
Szendrey János	jó	elg.	elg.	elg.	elg.	elg.	jó	elg.	jó	—	—	—	—	jó	
45. Török Kálmán, em.	jel.	elg.	elg.	elg.	elg.	jó	elg.	elg.	jó	—	—	—	—	jó	
Uthy István	elg.	elg.	elg.	elg.	elg.	elg.	jó	elt.	jel.	—	—	—	—	szb.	
Veress Antal	e	l	m	a	r	a	d	t.							
Wagner László	e	l	m	a	r	a	d	t.							
Werner Adolf Vilm., cr.	jel.	jel.	jel.	jel.	jel.	jel.	jel.	jel.	—	jel.	—	—	—	jó	

Werner Adolf ((1867–1939) a középiskola mind a nyolc osztályát az egri ciszterci gimnáziumban végezte 1877–1886 években, egy éves noviciátusban töltött megszakítással. 1924-ben az egri Szent Bernát gimnázium igazgatói székéből választották zirci apátnak.

V. OSZTÁLY.
Osztályfőnök: SÁNTHA OLIVÉR dr.

A tanuló neve	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Rk. t.		Tandíj
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Francia nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettan	Természetrajz	Gyorsírás	Testgyakorlás	Német társ.	
Ambrus Lajos, jl.	pl.	1	2	3	3	—	3	3	2	2	3	—	—	—
Andrássy János	pl.	1	2	2	2	—	2	2	1	2	2	—	1	—
Árvai Sándor, i.	pl.	1	2	3	3	—	2	1	2	2	2	—	1	—
Bánóczy Sándor, jl.	jó	2	3	3	3	—	3	3	1	1	3	1	1	—
5. Bátori Gyula	pl.	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	m.
Beller Béla, éi, ö.	pl.	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	m.
Béres András, éi.	pl.	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	m.
Biró Lajos	pl.	1	2	2	2	—	2	2	2	2	2	—	—	m.
Bolyky Zoltán	pl.	1	2	3	1	—	2	1	1	1	1	1	1	m.
10. Bóta István	pl.	1	2	3	1	—	1	2	1	2	1	1	1	—
Bóta László	jó	2	3	3	2	—	3	2	2	3	3	3	1	—
Darvas László, ág. h. ev.	jó	1	1	1	1	—	1	1	2	1	1	2	1	—
Endrész László	jó	1	2	2	2	—	2	2	2	2	1	—	—	—
Evetovics Elemér	jó	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	—	1/2 m.
15. Fekete József	pl.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	1	—
Gulácsai Pál, éi.	pl.	1	1	1	1	—	1	2	1	1	1	1	1	—
Györi István, éi.	pl.	1	1	2	2	—	1	2	2	2	3	—	—	—
Hám Lajos	jó	2	3	3	2	—	2	2	3	3	3	1	—	—
Hám László, jl.	pl.	1	2	2	2	—	2	2	2	2	3	3	—	—
20. Hortobágyi (el. Hadobás) Istv.	jó	1	2	3	3	—	3	3	3	3	3	2	1	—
Kanocz Gyula	pl.	1	3	3	—	3	3	3	3	3	2	—	1	—
Kerekes János	pl.	1	1	1	—	1	1	1	2	1	1	—	—	m.

Kerekes Károly (1918–2009) a középiskola öt osztályát végezte a Szent Bernát gimnáziumban, majd ciszterci oblátusként a budai Szent Imre gimnáziumban fejezte be a középiskoláját. 1945–1948 között iskolánkban tanított. 1987–1996 között volt zirci apát.

...és még *Vajda Ödön* (1834–1911) is...

100 éve hunyt el Vajda Ödön zirci apát, gimnáziumunk újjáépítője

A két világháború közötti években – ahogy ezt az Évkönyvekben olvashatjuk –, valamelyik novemberi napon, a tanítás megkezdése előtt ünnepélyes gyászmisében Vajda Ödön zirci apátnak, az intézet építőtőjének lelki üdvéért imádkoztunk. Ezen kívül nem igen hallottunk róla, hiszen már tanáraink legtöbbje sem ismerte őt. Iskolánk épülete, a rendház, ahol tanáraink laktak, az Ő segítőkész szándékából épült újjá.

Az emlékező sorokat dr. Madarász Flórisnak – aki 1904–1915 közötti években volt iskolánk tanára – az 1911/12 évi Értesítőben megjelent írásából állítottuk össze.

Vajda Ödön Pál 1834. január hó 29-én született Kaposvárott. Szegény sorsú iparos családból származott. Hat testvére volt s közülük még kettő lépett egyházi pályára. A gimnázium két alsó osztályát szülővárosában elvégezte, tanulmányainak folytatására bátyja magával vitte Pécsre, és neveltetésének terhére nagyrészt levette a szülők vállairól. Kitűnően végezvén el a gimnázium VII. osztályát, 1852. augusztus hó 28-án, Zircen a ciszterci rendbe lépett. A novíciusi esztendő elteltével, az 1853/54. iskolai évben az egri főgimnáziumban végezteti a nyolcadik osztályt.

Az érettségi vizsgálat intézménye két évvel előbb, 1851/52-ben lépett életbe Magyarországon, akkor azonban az egri diákok még Kassára mentek vizsgálatra. Az első érettségi Egerben az 1852/53. iskolai évben volt. 1854. július havában, tehát a második alkalommal került Vajda Ödön 34 iskolatársával a vizsgáló bizottság elé.

A teológia elvégzésére apátja növendéktársaival együtt a híres osztrák ciszterci apátságba, Heiligenkreutzba küldi. Habár ruhájuk és regulájuk közös is, idegeneknek érzik magukat tanulótársaik között. Bevé-

gezvén az iskolai évet, megállapodnak egymás közt, hogy többé nem térnek vissza. Így kerül azután Vajda Ödön, mint másodéves teológus, az egri érseki líceumba. Az Eszterházy püspök bőkezűségét és kiváló ízlését hirdető hatalmas épület falai között, tehát most már színmagyar környezetben, folytatja és fejezi be fényes sikerrel tanulmányait.

Nemcsak a szó szoros értelmében vett tanárképzésről, de a tanári pályára való bármiféle előkészítésről is alig lehet ekkor még szó. A papi pályára kiképzett fiatalembert beállítják a munkások sorába, aki azután tanítgatva tanul s részben egykori tanárainak, idősebb társainak eljárása meg tanácsa szerint, de legnagyobbbbrészt mégis saját ösztönének irányítására hagyatva, keresi az utat tanítványainak eszéhez szívéhez.

Első állomáshelye székesfehérvári főgimnázium, miután 1856. augusztus 12-én az ünnepélyes szerzetesi fogadalmat letette. Áldozópappá, fiatalsága miatt, csak másfélév múlva, 1858. február 13-án szentelték.

Tizenkét évig folytatja Vajda Ödön áldásos munkásságát a tanári pályán. Hálás tanítványainak egyike következőképpen emlékszik vissza egyik történelmi órájára: „Délután második óra volt. Alig csengették el a 3-dik órát, belépett. Tudtuk már, hogy ma fontos és ritka szép előadás lesz. Nem examinált *(feleltetett)*. Magyarázott egész órán át a mohácsi vésről. Csengetnek 4-dik órát; nem mozdul senki. A tanár magyaráz és mi fiuk feszült figyelemmel hallgatjuk tovább. Elüti a toronyóra az egynegyed, a felet, a háromnegyed, – halálcsend a teremben, hallgatjuk a megható befejezést. Mély, fájdalmas sóhajtás tör fel a tanár kebléből s így végzi előadását: „S haj! fiuk, ezt visszavonás okozá mind s durva irigység! Egységünk történ, törve hanyatla erőnk. A ma is sorvasztó lánc így készüle árva hazánkra: nem, nem az ellenség, önfia vágta sebet! Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Ámen.” Sarkon fordult és kiment a teremből. Dörgedelmes „éljen” riadt utána, ami abban az időben hallatlan vakmerőség volt diákok részéről.”

1868-ban a rend legnagyobb birtokára, a fejér megyei Előszállásra kerül a gyengélkedő jószágkormányzó mellé segédkormányzónak, öt év múlva azonban már a 32 ezer kat. holdnyi uradalom minden gondja az ő vállaira nehezül.

Kormányzói működésének kezdetén a nagy gazdaság még igen elmaradott állapotban volt. A cselédség legnagyobb része földbe vájt lakásokban, úgynevezett putrikban lakott; ugyancsak ilyen földbe vájt istállóknak voltak elhelyezve konvenciók marhái is.

Mindjárt 1873-ban, önálló működésének első évében, messzire kiható tervet készít, amely szerint az uradalmat fokozatos beruházások által jövedelmezőbbé fogja tenni. Minden idejét, amelyet irodai munka vagy a magyaros vendéglátás kötelessége nem foglal le, a gazdaságban tölti. Sokat jár gyalog, még többet kocsin, sőt, hogy mentől jobban utána nézhessen minden mezei munkának, lóháton is.

Huszonhárom év alatt Előszállás valóságos mintagazdasággá lett. Egymásután emelkednek a szükséges

épületek; lassankint a cselédek is egészséges lakásokba költöznek és marháik is megfelelő istállókba jutnak. A rendnek egykori híres ménese újjáalakul. Az uradalom büszkesége lesz a gyönyörű gulya, a negyvenezer darab-ból álló birkanyáj és virágozni kezd a sertésenyésztés is. A kitűnő gazdálkodás bizonyosságai az 1879-iki székesfehérvári és az 1885-iki budapesti országos kiállításokon nyert díszoklevelek.

Az apátválasztó káptalan 1891. április hó 2-án gyűl össze Zircen s jelöltjei sorában első helyre kerül az előszállási jószágkormányzó, Vajda Ödön. Pályafutásának ezen harmadik korszaka, amely 20 esztendőre terjed, csakúgy a fáradságot nem ismerő kötelességteljesítés jegyében folyik le, mint az előbbi kettő. A rend vezetése alatt álló négy főgimnáziumnak (Eger, Székesfehérvár, Pécs, Baja) a haladó kor szellemében való fokozatos fejlesztése, tanárokkal és a tanítás modern eszközeivel való ellátása folyton növeli a terheket. Fokozódó teherként nehezednek a rendre a budapesti hittudományi és tanárképző intézetnek, a rendi és kegyurasági plébániáknak, templomoknak, iskoláknak fenntartása, a gazdaságokban szükséges beruházások stb. S ezen állandó terhek mellett egymásután válnak szükségessé a nagyobb áldozatokat kívánó nagyobb szabású építkezések. Hogy csak a legjelentősebbeket említsük, még Supka Jeromos apát alatt megkezdődik a zirci apátsági templom teljes restaurálása, amit már az új apátnak kell befejeznie. Nemsokára követi ezt a bajai főgimnázium újjáépítése és

felszerelése. Teljesen a rendi vagyonból épül fel az egri rendház és főgimnázium monumentális épülete, a budapesti Bernardinum – a rendi hittudományi és tanárképző intézet – új otthona, legutóbb pedig a zirci anyakolostor kétemeletes új szárnyépülete.

Vajda Ödön az apáti székben is az maradt elsősorban, ami 23 éven át volt: gazda. Céltudatos gazdasági tevékenysége elsősorban a magyar kultúra számára termelt értékes gyümölcsöket. Sohasem téveszti szemei elől, hogy ezzel csak ahhoz a szellemi munkához teremti meg az eszközöket, amely rendje létezésének alapja.

Elsősorban arra van gondja, ami a tanító rendi hivatás betöltésének első feltétele, a tanárképzésre. A közoktatásügyi kormány által időről-időre szervezett továbbképző tanfolyamok, majd a Görögországba, Olaszországba, Egyiptomba rendezett tanulmányutak résztvevői között mindig vannak ciszterci tanárok. Az ő nevéhez fűződik a rendtagoknak külföldi egyetemeken való tovább képztetése is.

Az apostoli király – akit 1901. szeptember 5–7. napjain vendégül láthatott a zirci kolostor falai között először a Lipót-rend, majd később a Szent István-rend kiskeresztjével tüntette ki, végül, mikor 1908-ban félszázados papi jubileumát ünnepelte, a magyar főrendiház tagjai sorába iktatta.

1911. július hó 9-én megtért az örök pihenés honába, ahol bizonyára az Úr maga lett jutalma imádsággal megszentelt munkásságának.

Őrizzük meg emlékét!

Pataki Vidor dr. tanárunkra emlékezünk

a Gárdonyi napon

Immár második éve hívta meg Alma Materünk, a ciszterci és az állami időkben végzett öregdiákjait emlékező órákra. Ez évben **dr. Pataki Vidor** tanárunkra emlékezünk

A régi Évkönyveket böngészve kerestük azokat az évfolyamokat, ahol a történelemre, vagy a magyar nyelv és irodalomra oktatta tanítványait. A legfiatalabbak is 85 évesek már, nekik 1937/38-as tanévben, II.-os kisgimnazista korukban – ez nagy ritkaságnak számított –, heti 5 órában tartotta a magyar órákat. Közelebb állhattak hozzá azok, akiknek osztályfőnökük volt. A 1938-ban végzett osztályából senkit sem találhatunk az élők sorában, 1934-ben végzett osztályából is csak a távollevő, németországi Wiesbadenben élő *Faluhelyi (Fischer) János* diáktársunkat köszönhetjük, aki újságunkban több élményét is megírta kedves osztályfőnökéről.

Pataki tanár úr 1925 és 1938 között volt az egri ciszterci iskola, a Szent Bernát Gimnázium tanára, de mint ciszterci növendék a középiskola két utolsó osztályát is Egerben végezte. Itt érettségizett 1920-ban jeles eredménnyel.

A tanári testület kedves szavakkal búcsúzott el 1938-ban a budai Szent Imre gimnáziumba helyezett tagjától:

„Pataki Vidor dr. tanári működésének első esztendejétől kezdve egyfolytában 13 éven át volt már fiatal-ságában is nagyra becsült, tisztelt és szeretett tagja a tanári testületnek. Tudományos munkássága, az egri vár feltárása körül szerzett érdemei, alapos tanári felkészültsége nemcsak neki magának szereztek sok – legfelsőbb helyről is származó – elismerést, hanem egyéniségének értékeiből a tanári testület és az intézet is gazdagodott. Képzett és lelkes tanár volt, aki nemcsak a katedrán, hanem mint osztályfőnök, cserkész-tiszt, ifjúsági egyesületek vezetője, könyvtárőr is igen eredményesen dolgozott. Eger város művelődési intézményei és társadalma egy mindig lelkes munkással, az intézet – a szó kitüntető egyszerűségében – igazi tanárral lett szegényebb. Távozásában bennünket csak az vigasztal, hogy tudomány-szakának és az egri vár-ásatások munkálatainak új állomáshelyén talán még jobban szolgálhat, s velünk való szellemi és lelki kapcsolatát a jövőben is megtartja az iskola.”

Az ünnepségen – mely már lapzártánk után volt – elhangzó előadásokról a következő számunkban szeretnénk beszámolni.

CISZTERCI EMLÉKNAP – GÁRDONYIS TALÁLKOZÓ

MEGHÍVÓ

Mottója: „GYÖKÉR ÉS LOMB” 2011.

Iskolánk szeretettel meghívja és várja mindazokat, akik az Egri Ciszterci (Szent Bernát) Gimnázium, később a Gárdonyi Géza Gimnázium és Szakközépiskola tanárai, diákjai, alkalmazottai, illetve barátai voltak és mindazokat, akik szívesen eltöltenének egy szép napot nagy múltú iskolánkban 2011. május 21-én, szombaton délelőtt 9 és délután 15 óra között. Meghívott vendégeink egyike biztosítja azt az előadást, amely a rendezvény fókuszában áll. Felelevenítjük Pataki Vidor kiváló ciszterci paptanár és várkutató alakját. Eger város Önkormányzatának hozzájárulásával emléklapok készül az év ciszterci „történeti arcáról”. A nap folyamán mise, előadások, baráti beszélgetések, diák-prezentációk, emléklapok átadás, nagykövet választás, állófogadás keretében kapcsolattartási lehetőséget kínálunk a résztvevők számára.

A 2010/11-es tanévben megrendezett találkozó egyik kulcskérdése, hogyan valósíthatjuk meg az iskola volt tanulói, tanárai és a jelenleg idejártó tanulók közötti szerves kapcsolatépítést. Az előadók – közismertségük

révén – rangot biztosítanak a program színvonalának emeléséhez, valamint ünnepélyesen átveszik az „Iskola Nagykövete” címet. Valamennyi résztvevő bejegyzésre kerül a Ciszterci Emléknapi könyvbe.

Reméljük, hogy minden visszalátogató tanár, diák és vendégünk értékes és gazdag program részese lehet, valamint iskolánk alkalmat szeretne teremteni vendégeink számára, hogy baráti találkozások révén feleleveníthessék legszebb iskolai emlékeiket, baráti kapcsolattartásaikat.

*Pataki tanár úrra emlékeznek tanítványai...**ELSŐ TALÁLKOZÁSOM PATAKI VIDORRAL*

Egy híján 70 évvel ezelőtt az egri várnak akkor még csak kezdetlegesen helyreállított déli részén hét évvel azelőtt oda temetett Gárdonyi Géza sírja körül ásogatam-kutatgattam a kötörmelékek között. A közeli Sáncban laktam, egy kőhajításnyira a vártól, mint a szomszéd faluból ide „elszerződött” kosztos diák. Elsős gimnazista voltam már, olvastam az Egri csillagokat. Most itt, a Gárdonyi sírja körüli omladékokon én természetesen török kori emlékeket keresgélttem. Pár napja legalább találtam egy török pipát, de most semmit. Szomorú voltam. Egyszer csak, egészen váratlanul, mellém lép egy ciszterci, – ő volt...

Pataki Vidor tanár úr a mi osztályunkban nem tanított, de őt minden egri diák ismerte: ő most az egri vár feltárási munkálatainak szakmai felelőse. Ijedten kaptam le fejemről a ciszterci pajzzsal díszített diáksapkát, s illendően, bár remegő hangon köszönök: „Laudetur Jesus Christus”. Mosolyogva fogadja: „In aeternum. Amen; mit keresel?” „Török emlékeket – mondtam megilletődötten – meg magyarokat is”, tettem hozzá szinte bocsánatkérően. „Érdekelnek a régi emlékek”? A kedves hangú, majdhogynem cinkos hangvételű kérdés bátorra tett: „Igen, nagyon.” „Akkor gyere velem”. Csak ennyit mondott, és már indultunk is a kazamatáknak akkor bizony még nem túl hosszúnak feltárt szakasza felé. Akkor éppen odabent nem folyt munka. Az örrel váltott néhány szót, majd reverendája rejtekéből elővett egy kézi rugós-

nyomós áramgerjesztésű zseblámpáit. Kipróbálta: „Jó, működik, mehetünk”. Állandó nyomkodással berregtette a különös zseblámpát s közben magyarázott. Csak nekem. De olyan komolyan, mintha valami láthatatlan baráti társaságnak buzogtatna elő tudásának kiapadhatatlan forrását, szívének ajándékozó szeretetét. Természetes, hogy szomjas szívvel ittam minden szavát. Az Ezeregy éjszaka meséje nem volt rám ilyen hatással. hiszen az csak mese, ez meg valóság, a mi életünk! De jó is így egri diáknak lenni! Ilyesféle meleg érzés töltött el, amikor kijöttünk. Valami fojtogatta a torkom, s csak alig hallható hangon bírtam kinyögni: „Köszönöm szépen, Tanár úr. Laudetur Jesus Christus!” „In aeternum”, hangzott a rövid válasz, megtoldva egy akkor nekem, akkori falusi kisdíáknak oly nagy biztatást jelentő három szavával: „Ugye, még találkozunk?”

Látni sokszor láttam őt azután is, de ilyen „bizalmas jóbaráti” közösségben csak évek múlva hallhattam léleknyitogató szavait. Negyedik és ötödik osztályban volt történelem tanárunk. hogy milyen történelmet és milyen emberséget képviselt, csak egyetemi éveim alatt sejthettem meg igazán. – Ha mostanában rá gondolok, hét évtized után is átsüt az én köszönő és elköszönő szavaimra adott biztatása: „Ugye, még találkozunk? „

Eger, 1998. ápr. 26.

Kerekes Károly

EMLÉK-TÖREDÉKEK TANÁRAIMRÓL

Szerettem tanárait, mert Ők is szerettek bennünket, lelkük gazdagságát, szívük aranyát osztották szét közöttünk. És hogy szeretetük mennyire őszinte volt, bizonyítja az is, hogy amikor a későbbi időben érettségi után találkoztunk, mindig a régi melegséggel bántak velünk. A Jó Isten áldja meg haló porukban...

Harmadik osztály elvégzése után Sirok község mellett voltunk cserkész táborban. Evetovits Kunó tanár úr volt a parancsnokunk és részt vett Pataki tanár úr is, mint cserkésztsízt. Nagyon jó hangulatú volt az ottlétünk egészen addig, amíg Pataki tanár úr győzte cigarettával. Tudni kell, hogy az akkori idők legbüdösebb és legrosszabb cigarettáját a Hunniát szívta. Méghozzá nagyon sokat is! Egyik reggel elfogyván a szívni valója, az egyik őrnek kiadta a feladatot, hogy hozzon (szerezzen) Hunniát a faluban. A bökkenő az lett, hogy sehol sem lehetett ezt kapni, míg az egyik helyen kibökték, hogy Hunniát csak az útkaparó szív. A derék cserkészek végig szaladták az országot, a faluból le és fel, amíg rátaláltak a keresetre. Szerencsénk volt, mert az illetőnél tartalékban 100-as doboz volt, és azt szívesen odaadta! Másnap már vissza is tudták adni a kölcsönt, mert Egerből megjött az utánpótlás.

Ez volt az első személyes tapasztalásom az eddig csak távolról ismert és az egri vár alagútrendszerének feltárásán dolgozó Pataki tanár úr személyéről. A későbbiek folyamán egészen közel kerülhettem hozzá, részint, mert IV.-től két éven át történelmet tanított, részint a tanári könyvtárban való segédkezésem folytán.

Történelmet tanítani csak Ő tudott! Nem ragaszkodott a tankönyvünkhöz, mert főleg az Ő általa elmondottakat kellett feleletkor tudni. Az előadása színes, a tárgyalt korszakot átfogó volt és mi szinte lélegzet visszafojtva hallgattuk. A mai napig tartó történelem iránti megkülönböztetett figyelmemet Neki köszönhetem. Szigorúan osztályozott, magas követelményeket állított elénk.

Pataki tanár úr volt a tanári-könyvtár vezetője abban az időben. Az a megtiszteltetés ért bennünket Hortobágyi Pista barátommal, hogy 1 évig a segítők lehettünk. Ez abból állt, hogy hetente 2–3 alkalommal délután kb. 2 órát mellette voltunk és a hatalmas könyvtár gazdag gyűjteményét

ményét részint szortírozni, részint kielejtezni segítettünk. Közben hallgattuk egy-egy könyvről a bőséges magyarázatát, az írója értékelését. Nem beszélve arról, hogy a kielejtezett (múlt századi) folyóiratokból, több példányú könyvekből nekünk is jutott olykor.

A famulusi voltunknak a csúcsa az volt, amikor valamiért a szobájába küldött. Elfogyott a cigarettája (Hunniát!), vagy tintaért stb. Mi, amikor először mentünk a szobájába, meglepett az íróasztalán levő összevisszaság. Ott volt az írószerszámtól, megkezdett jegyzeteken át minden. A meglepetés azonban az volt, hogy mindig egy csomó, akkori kiadású úgynevezett Pengős Regény! Ezek detektívregények voltak, és mit tagadjam, az én fantáziámat is rendkívül lekötötték az Edgar Wallace, Max Brand stb. szerzők regényei. Most utólag bevallom, hogy ezekből egy-egy könyvet eltűntettünk és kiolvasván, a következő alkalommal kicseréltük másikká! A tanár úr nem vette észre a "kölcsonzést", vagy így utólag belegondolva hallgatolagosan tudomásul vette a mi diákos stiklieinket!

A történelem vihara úgy hozta, hogy hosszú ideig nem találkozhattunk. 1962-ben a 25 éves érettségi találkozáson Ő is megtisztelt bennünket jelenlétével. Ott hosszadalmasan beszélgettünk és végül megígérte, hogy pár napra kilátogat hozzánk Nagymarosra. Ki is jött és csodálatosan szép, soha el nem felejthető napokat töltött nálunk. Akkoriban az Országos Levéltárban volt valami kis állása. Elmondotta, hogy az egri tanácselnök felajánlotta neki az Egri Vármúzeum igazgatói állását. Ő ezt nem fogadta el, mert – amint mondta – senki se mondja azt, hogy egy reakciós pap az igazgató. Nevetve mesélte, hogy itt a Levéltárban "nagyon jól keres", mert van olyan hónap is, amikor ezer Ft-ot kap mellékesen, a rendszer neves történelemszemléitől latin, görög szöveg lefordításáért!! (Itt jegyzem meg, hogy Tardy Lajos könyvében is megemlíti, hogy milyen tudósok voltak ilyen méltatlan helyzetben, köztük Pataki tanár urat is megnevezi.)

A vonatnál búcsúzva láttam utoljára. Pár év múlva elhunyt és egy méltatlanul félreállított nagy tudós hagyott itt bennünket. De elfelejteni sosem fogjuk.

Hám Lajos (1937-ben érettségizett)

* * *

OSZTÁLYFŐNÖKÖM VOLT...

1934 május 9-én a díszteremmé alakított tornateremben a „kis elsősök” egy-egy gyöngyvirág csokorral búcsúztattak minket, ballagókat.

Az utolsó órára az ünnepség előtt osztályfőnökünk dr. Pataki Vidor jött be. Apa nem búcsúzhat féltőbb gonddal, megszívlelendőbb tanácsokkal életbe belépő fiaitól, mint ahogy ő mondott nekünk Isten hozását. Egy-két gondolat, ami szavaiból gyakran eszembe jut:

„Próbáljatok kiemelkedni a tömegből. Ne engedjétek, hogy elsüllyedjétek az átlag-emberek szürke, hétköznapi forgatagában.”

„Ne piszkoljátok be magatokat a napi politika bűzlő mocskával, amelyben a kiskaliberű opportunisták kapargatják a számukra kecsesítő gesztenyét.”

„Örizzétek meg idealizmusokat. Ha kiléptek az otthon melegéből, az iskola biztonságából, rátok támad a kegyetlen Élet. Összever, igyekszik leteperni benneteket, s ha elbukva ott feksztök az út porában, az idealizmustok lesz az utolsó rongydarab, amivel befödhetitek vérző sebeiteket...”

Büszke vagyok rá, hogy a gyöngyvirág csokor mellé ilyen kiváló pedagógustól kaptam „útravalót”.

Faluhelyi-Fischer János

* * *

»Mindennap fejünkre várjuk a sulykot...«

Mekchey István levelei az egri vár megszállásáról és a török eltakarodásáról

1552. szept.6-án levelet ír Mekchey István, Dobó István várnagyúrsá; sorait utolsó üzenetül szánja családjának, de nem feleségéhez, hanem hugához: Mekchey Sárahoz küldi:

»Tisztelendő nemes asszonyom és énnékem szerelmes atyámfia ... egyebet nem írhatok, ... hanem mindennap fejünkre várjuk az sulykot, mert immár Szolnokot is megadták az árulók. Immár rajtunk a szer, azért imádjatok Istent értünk, mert az nekem hidd, hogy ez az én utolsó levelem. Az mi kevés pénz, ki kezében vagyon, én azt mondom, hogy kezedből ki ne add és oly helyen tartsad, hogy meg ne csalatkozzál... Megírtam Eszternek is, hogy az búza árát ki kezébe hagytam adni... Csuda most ez világ ... elválnak az mi dolgonk tizenötöd napig, hogy hová leszen... Isten tartsa kegyelmedet minden javával, kegyelmedtől az Uristenért bocsánatot kérek ... az többit is, amint írva is vagyon az testamentomba. Istennek ajánlak édes hugom és szerelmes atyámfia. Egerben kelt ez a levél Nativitas Mariae (szept. 8.) előtt való kedden. 1552. Továbbá ismét küldtem 200 forintot Máriássy Pál uram kezéhez ... ha énnékem valami történik ...«

Ehhez a levélhez nem kell magyarázat! Érezni sorainak kuszáltságán, törlésein, hogy írójának nem a tollfor-

gatás a mestersége ..., csak a rendkívüli alkalom íratja vele a keresetlen, de mégis kíméletes szavakat, hiszen illő, hogy a családfő elbúcsúzzék szeretteitől, mikor „65 hián 2000 lélő” (Tinódi) száll szembe a félvilágot letiport 100 000 fanatikussal!

S megtörtént a csoda, amit még a várnagy sem mert remélni: a várvédők hősiessége nem 15, de 37 napig tartó ostromot is kibírt a rommá lőtt várbán.

Szeptember 2-től október 8-ig lettek a török ágyuk az egri várat, okt. 12–13-án volt a rettenetes kétnapos ostrom, de több rohamot nem tudtak kikényszeríteni a basák demoralizált katonáikból. Lőtték hát tovább a romokat, de az ágyúzás leple alatt elvonulásra csomagolt már az egész had. Egy keddi napon, Szent Lukács napján szűnt meg az ostromzár, s szállt a várbeliek hálaimája az ég felé. Másnap ment ujjongó üzenet egyenesen a feleségéhez:

»Ezen levél adassék Szunyogh Eszter asszonynak, nekem szerelmes feleségemnek Ungvárába. Tisztelendő és énnékem szerelmes atyámfia. Köszöntésem és magam ajánlása után írom egészségemet, kit felőletek is kívánok hallanom. Továbbá azt írhatom szerelmes atyámfia, hogy az terekek Egret ránk szállották vala Kisasszony után való vasárnap (Szept 11-én) és Sz. Lukács napig éjjelnappal törték és vitták ránk ez házat, de Isten akaratából sok veszedelmekkel elmennének rólunk és semmit nem árhattak, jóllehet miközülünk is veszték el: az szegény Onory Gábrriel is meghala, Gyurkó, az mi lovászunk is elveszett egyebekkel.

De az terek is, Isten tudja számát, sok veszen. Azért semmit ne bánkódjál, hanem mindnyájan az Uristennek térdenállva adjatok hálát, mert újonnan adott az Uristen ez világra az Ó nagy voltából. Továbbá kérlek, jó borokat szereztess, diósi bort, mert Istennek engedelmeiből én is rövid nap haza akarok mennem. Az több dolgot megérted az levélvivőtől. Továbbá írd meg nekem hamarsággal, mint vagyon az nálad lévő kis ártatlan és egyebeket is írd meg és ha Török András az lovat oda vitte és az pénzt, mert 200 forintot fejez pénzt és 16 arany forintot küldte volt tőle, egyebekről i, mindenről írd nekem. Mojzes uramnak és asszonyomnak és minden atyámfiának köszöntésem és szolgálato-mat mondjad. Katus asszonyról, énnékem, énnékem mindenről és minden állapotokról bőségesen írd. Demjén mester uramnak is írd meg ezt a hírt, továbbá költözz közibe minden éléssel és ha én oda haza megyek, zab, széna legyen. Isten tartsa jó egészségben szerelmes lányom, mind az nálad való Isten ajándékával. Eger várában kelt Szent Lukács másodnapján. 1552.

Mekchey István írta kezével

Az András az gyermek, ezennel alájövé, attól is irjatok mindent.«

Szóról-szóra, de mai helyesírással közöljük e leveleket, amelyeket a Nemzeti Múzeum levéltárának „Magyar Levelek” c. osztálya őriz. Csak azt tesszük hozzá, hogy okt. 18-át az egriek mindig megünnepezték, e napon a vár minden emberét, még a börtönben tartott török foglyokat is megvendégelték, mert az egri vár eredeti számadáskönyveinek tanúsága szerint is: „ezen a napon szabadult meg az egri vár a gonosz töröktől. (M. N. Múz. lvt.: Fol.Lat. 1180–1553: »isto die castrum Agriense erat solutum a thurchis impiis.«”

Pataki Vidor

Debreczeni Imre Sixtus OCist

(1917 – 1954)

Sixtus atyáról, aki 1948-tól volt a ciszterci Szent Bernát templom plébánosa, már többször is megemlékeztünk újságunkban. Mostanában egy munkásságát és tragikus halálát bemutató kiállítást terveznek, s ebből az alkalomból idézzük fel Sixtus atya emlékét Csák Györgynek, iskolánk ny. tanárának írásával.

Emlékezni rá, felsorolni számtalan jótettét – hívei részéről ez a kegyelet. De ami még ennél is fontosabb, hogy hívei ma is hűséges zárandokok, nem térnek le az általa mutatott helyes útról – ez maga a kegyelem.

Dr. Debreceni Sixtus atyára, a tragikus körülmények között meghalt fiatal ciszterci szerzetesre ötvenhét év elteltével is jól emlékeznek ma is azok, akiket személyes példaadásával és tanításával Krisztushoz vezetett. Ám szép számmal emlékeznek rá olyanok is, akiket lelki pásztorként ő segített a keresztény élet kiteljesedéséhez vezető úton szorgalmazva az evangéliumi igazságok életté váltását.

Kicsoda Debreceni Imre Sixtus? 1917-ben született Székesfehérváron egy hatgyermekes családban ikertestvérével Gyulával. Az ikrek születése az édesanya életáldozatát követelte, a felnövekvő két fiú, Imre és Gyula Istennek szentelt életre kapott meghívást: mindkettő szerzetes lett. Középiskolai tanulmányaikat is szülővárosukban, a ciszterciek gimnáziumában végezték. Imre már ekkor is kiemelkedő tehetségnek bizonyult, kitűnő tanulmányi eredményt ért el. Kaszap Istvánhoz, aki osztálytársa és egyben cserkésző társa volt, szoros barátság fűzte.

1935. augusztus 29-én lépett a ciszterci rendbe. A Sorbonne-on és a bolognai egyetemen tanult. Magyar-francia-olasz szakos tanári oklevelet és doktorátust szerzett. 1942. június 21-én Zircen szenteli áldozópappá dr. czapik Gyula, akkori veszprémi megyéspüspök. 1942–43-ban gyakorló tanár volt Budapesten. 1943-ban segéd-

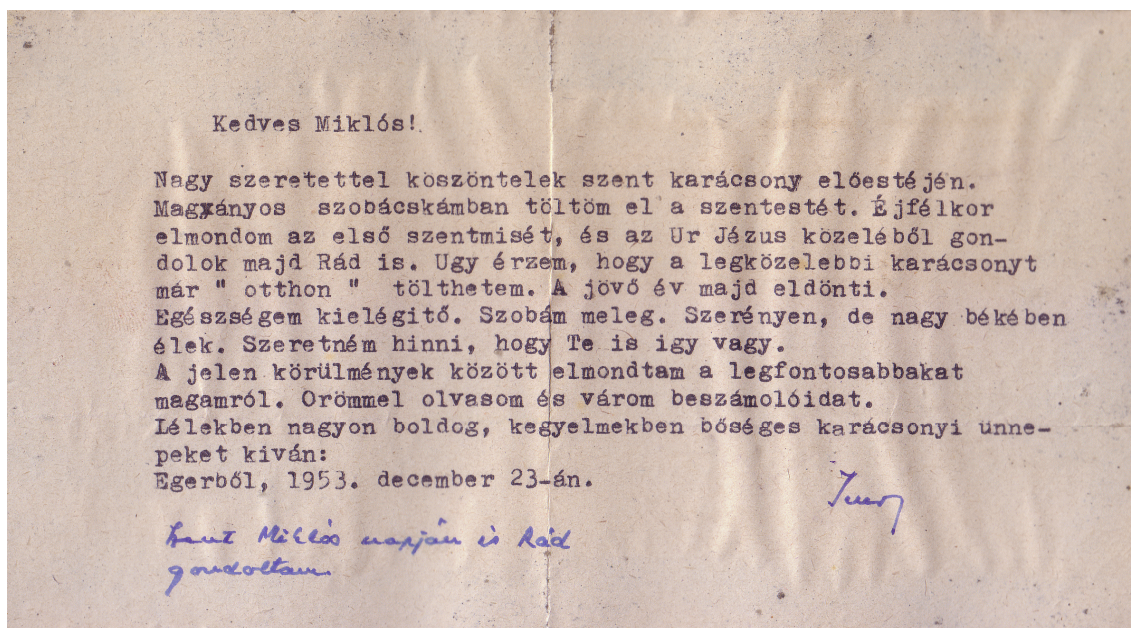
lelkészként Előszállásra, majd 1945-ben plébánosként Nagykarácsonyra került. Ez a kis település Székesfehérvártól 40 kilométerre van.

Sixtus atya keresztútjának egyik stációja éppen ehhez a faluhoz fűződik. Történt ugyanis, hogy a falubeli katolikus kántortanítót – hanyagságok és hitellenes magatartása miatt – az egyházi- és tanügyi hatóság felfüggesztette. Erre a sértett tanító úgy reagált, hogy a falubelieket a plébános ellen hangolta. Amikor Sixtus atya 1947. szeptember 7-én, vasárnap a nagymiséről kijött, felbőszült férfiakkal találkozott. Ezek földre tepertek és ütni, rugdosni kezdték. A templomból kitóduló hívek azonban megmentették plébánosukat. Ezután a felbőszült támadók népgyűlésen aláírásokkal követelték, hogy a lelkipásztor távozzon a faluból.

1948-ban került Egerbe, ahol a ciszterci plébánia vezetésére kapott megbízást. Itt fellendítette a hitéletet: családközösségek alakultak, megoldotta az öregek, szegények gondozását, a templom fűtéséről is gondoskodott. A nyári lelki napokon és plébániai kirándulásokon sok száz hívő vett részt. Gyermek-foglalkozásai korcsoportok alapján szerveződtek, minden csoport jól felkészített vezetőt kapott. A sokszínű plébániai élet ő koordinálta.

A város területére deportált üldözötteknek a maga szerzett kályhákat nemegyszer a hátán cipelte ki, hogy a hajlékukat elhagyni kényszerült emberek – a disznóólakból átalakított szükséglakásokban – fűteni tudjanak. Gyakran előfordult az is, hogy a város szélén sok elgyengült öreg háza előtt a járdát havazás után, még hajnali sötétben Sixtus atya söpörte tisztára, hogy ne kelljen büntetést fizetniük.

1951-től kertészeti napszámos volt Egerben. Az államhatalom őt sem engedte papként működni. Ismerősöknél olasz-, francia- és latinórákat tartott. Megszervez-

Miklós nevű, nála nyolc évvel fiatalabb pap öccséhez írt levele
(A legközelebbi, 1954 karácsonyát már valóban „otthon” tölthette.)

te és irányította a magánháznakál történő három-négy fős csoportokból álló illegális hitoktatást. Ugyanebben az évben rendőri felügyelet alá helyezték, és többször megfenyegették, Eger város területét nem hagyhatta el. 1953 őszén Sixtus atya elmesélte (ezt szemtanúk is megerősítették), hogy két alkalommal a nyílt, szabad úton halálra gázolták volna, ha az autó elől nem ugrik az árokba. Zúzódásokat szenvedett, de megmenekült.

1954. február 21-én vasárnap délután háromnegyed háromkor Sixtus atya a Széchenyi utcán, a Tűzoltó tér fölötti szakaszon, az úttest szélén szabályosan közlekedve maga mellett tolta kerékpárját, amikor egy „katonai” személygépkocsi halálra gázolta.

Sixtus atya halálának tragikus híre megdöbbenetette Eger lakosságát. Az emberek az esti sötétben és a következő napokon is csapatostól keresték fel ezt a helyet, némán álltak a járda szélén és imádkoztak. Mindenki meg volt győződve, hogy nem véletlen baleset történt...

A temetés időpontját február 24-én, délutánra tűzték ki. Az államhatalom ezt is megakadályozta. A holttestet a kórház hullaházából titokban Székesfehérvárra vitette, hogy ott temessék el. A temetési szertartást Ács Kajetán ciszterci atya végezte. Először a temetőben kapott nyughelyet, majd két évtizeddel később exhumálás után Sixtus atya testének földi maradványait a székesfehérvári ciszterci templom altemplomában helyezték örök nyugalomra.

Újra meg újra feltehetjük a kérdést: kicsoda Debrece-ni Sixtus?

- Krisztust hitelesen megjelenítő áldozópap?
- Övéért minden áldozatra kész lelkipásztor?

– Önmagát Istennek elkötelezett szerzetes?

– Az ifjúság tanítását és nevelését minden körülmények között vállaló magyar-francia-olasz szakos paptanár?

Valamennyi egyszerre, Istennek teljesen elkötelezett ember személyében.

Pappá szentelésének és halálának jubileumi alkalmain újra meg újra „összegyűjti” barátait, égieket, földieket, hogy együtt ünnepeljenek, együtt adjanak hálát, együtt dicsőítsék Istent.

Ikertestvére, *Debreczeni Gyula* lazarista missziós atya aranymiséjét Egerben a ciszterci Szent Bernát templomban mutatta be 1992. június 29-én. A résztvevők között jelen voltak Sixtus atya egykori tanítványai és az obláció tagjai is.

1997-ben, születésének 80. évfordulóján az egri Szent Bernát templom előterében a Ciszterci Diákszövetség tagjai emléktáblát helyeztek el a hívek nevében.

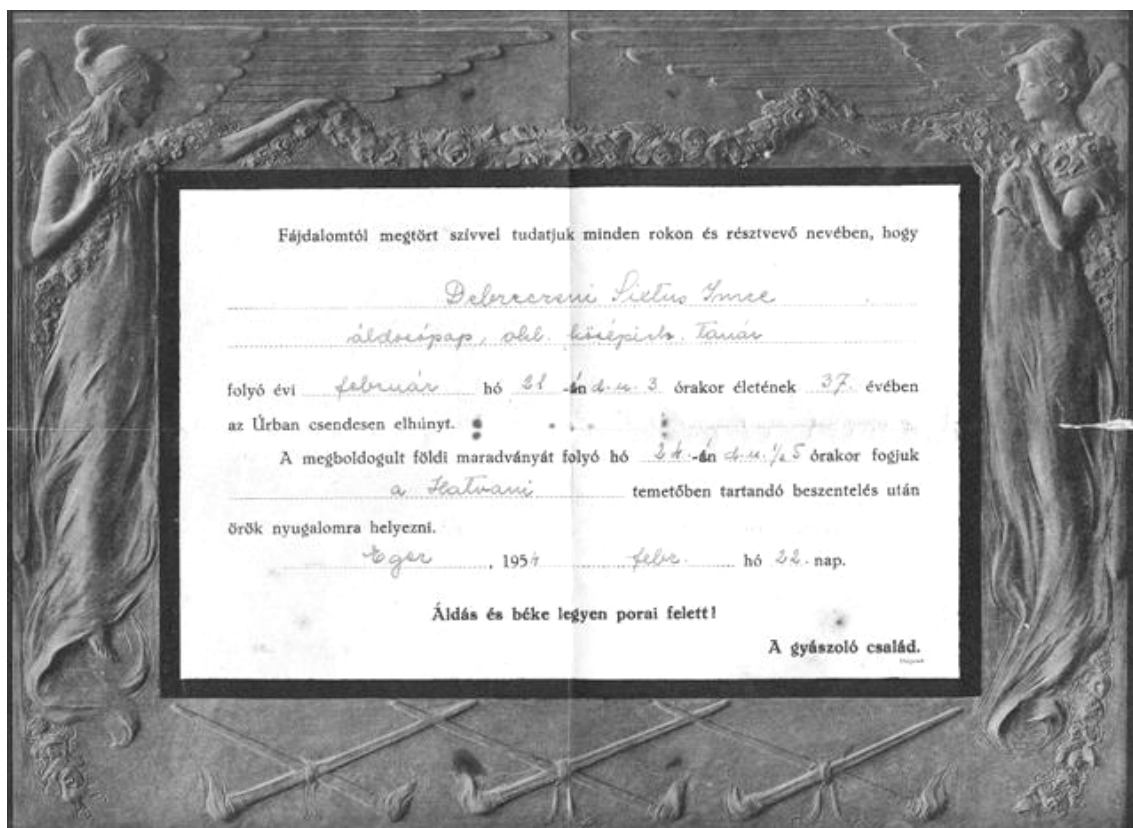
Sixtus atya halálának 50. évfordulóján a Szent Róbert Konvent oblátusai *Alsászy Károly Botond* perjel vezetésével Egerben a haláleset színhelyére zarándokoltak, és ott imával emlékeztek a vértanúra.

Másnap, február 22-én egy külön busszal indultak a zarándokok Egerből Székesfehérvárra. Itt *Dékány Árpád Sixtus*, a jelenlegi főapát mutatta be a szentmisét, koncelebrált az elhunyt Sixtus atya ikertestvére.

E sorok írója azt köszönte meg Istennek, hogy Sixtus atya készítette fel és vezette el az eucharisztikus Jézussal való első találkozásra.

*Csák György középiskolai tanár
(Sixtus oblátus)*

A képeket dr. Kilián Istvánné Jakab Viktória bocsátotta rendelkezésünkre.

Sixtus atya gyászjelentése, mely a megakadályozott egri temetésről értesít

EZ TÖRTÉNT A GÁRDONYIBAN A 2010/11-ES TANÉVBEN KARÁCSONYTÓL–HÚSVÉTIG ...

JANUÁR

13. **Iskolánkba látogatott Dékány Árpád Sixtus atya**, az új zirci főapát úr.

14. **Félévértékelő osztályozó konferencia.**

Az alábbi adatok mutatják az eredményeket:

Iskolánk tanulmányi átlaga 834 elbíralt diák teljesítménye alapján: 4,09.

A legjobb átlagot elért Nyolc évfolyamos osztályok között 5.C 4,53

osztályok a következők: Két tanítási nyelvű gimnáziumi osztályok között a 11.K 4,66

A többi gimnáziumi osztályok között a 13.A 4,19.

Kitűnő tanulók száma 43 fő. (Ebből a 11.K osztályban 7 fő)

A magatartás átlaga: 4,62 (Példás 547, jó 265, változó 20, rossz 2 fő);

17-23. **Sítábor az ausztriai Semmeringben.** Egy hideg, januári reggelen, hajnali fél 4-kor indult útjára 28 diák.

21. **Iskolánk 55 tanulója** megtekintette a debreceni Kontrasztkiállítást és szentmisén vett részt a hortobágyi templomban.

26-febr.4. **A lengyelországi Przemyśl város Kanty Szent János Gimnáziumába látogatott** 20 tanulónk a testvériskolai kapcsolatok erősítésére *Köböl Zsolt* nevelési igazgatóhelyettes, *Kis Sarolta* tanárnő, *Utasi Tamás* és *Balogh Attila* tanár urak kíséretében.

FEBRUÁR

16. **Budapestre látogattak a végzős osztályok tanulói közül harmincegyen** *Varga B. János* okt. igh. vezetésével el. A történelem munkaközösség fontosnak tartja, hogy végzős diákjaink – ha igénylik – eljussanak a Terror Házába. Megnézték a Nemzeti Színház *Uri muri* című előadását is.

25-26. **Szóbeli felvételi vizsgák.** Iskolánkban e két napon összesen 250 tanuló felvételizett.

MÁRCIUS

1-14. **A dohányzás elleni fontos küzdelem részeként** iskolánk első emeleti folyosóján a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola jóvoltából kiállítás volt.

6. **Az ifjúsági kórusunk koncertet tartott** a servita templomban. A klasszikus és az egyházi kórus művek, népdalok sokaknak jelentettek élményt a vasárnapi szentmise után.

15. **A városi ünnepi megemlékezésen a Petőfi-szobornál koszorúzott az iskolavezetés.**

Egerben 1848. március 18–19-én zajlottak le a forradalmi jellegű események, mintegy kétezer polgárral, „a lakosságnak míveltebb, vagyonosabb része, vegyülve tudatlanokkal és szegényebb sorsúakkal, sőt számosabb hősieles gondolkozású nőekkel” – írta Blaskovics Gyula hevesi alispán 1848. március 20-i jelentésében a nádornak.

Elfoglalták a városházát, és azt követelték az éppen ülésező tanácstól, hogy a pestiek 12 pontját azonnal tárgyalják meg és léptessék életbe. Másnap közel 300 fiatal a minoriták zárdájából erőszakkal kiszabadította fogságából Mahovszky Józsefet, majd bizottságot választottak a „nemzeti őrsereg” felállítására, amelynek tagja lett az elnökölő Háhy József főbíró, Csiky Sándor, Alexy Mihály főjegyző, Schaffner János és Kapitány Mihály.

Az egriek részletesen megtárgyalták a 12 pontot, és az országban egyedülálló állásfoglalásként egy követeléssel kiegészítették: „A népnevelés ügye egészen a nemzet kezébe adassék, minden idegen befolyás kizárásával.” Végezetül az egri polgárok népgyűlése kimondta, hogy március 19-én folytatja a megkezdett munkát, és a küldöttségi ülést berekesztette, a nagyszámú összegyűlt nép pedig eloszlott.

22. **A „L'avion rose” francia együttes** koncertet adott a díszteremben. Az együttes (korábbi nevén „Minimal trio”) a francia rockzenét képviseli.

ÁPRILIS

2. **Véradás az iskolánkban.** Ez alkalomból iskolánk tanulói közül 63 fő jelentkezett véradásra.

5. **A legyek ura** c. William Golding Nobel-díjas angol író, költő 1954-ben kiadott regényét vitte színre dr. *Loboczkyné Hársai Ibolya* tanárnő kilenc tanítványa a 7.C osztályból – (Ez a régi III. osztálynak felel meg! – a szerk.): *Giber Fanni, Gyulai Virág, Herczeg Noémi, Király Karola, Kerekes Kristóf, Ortó Odett, Pittner Petra, Szegedi Fanni, Veres Márton.*

6. **Rendhagyó történelem óra.** Dr. *Nemes Lajos*, a Heves Megyei Levéltár igazgatója a 12.-es történelem fakultáció tanulóinak érdekes órát tartott városunk XVI-XVIII. századi történelméről. Az első óra a levél-

tárban volt, ahol az ott őrzött kincseket tekinthették meg a tanulók. Így láthatták I. Lipót oklevelét királyi pecséttel, a török basa aranyporral behintett levelét.

13. **Cs. Varga István egyetemi tanár** rendhagyó magyar irodalom óra előadást tartott a magyar irodalom szakrális vonulata címmel a díszteremben.
14. **Húsvéti lelkinap tanároknak és szülőknek.**
19. **Lelkinap a Gárdonyiban.** A végzős évfolyam diákjait *Dékány Árpád Sixtus* atya, zirci apát látta el tanácsokkal. Az alsóbb évfolyam osztályaiban *Galkó Gábor* atya tartott előadásokat. A legkisebb tanulóinknak a Don Bosco Növérké tartották meg a lelkinapot.
27. **Ballagás a kollégiumban.** A kollégium kápolnájában vendégként ez évben is *Virth József* OCist atya búcsúztatta a végzősöket.
29. **Ballagás.** Az utolsó közös óra után a kisharang szavára megkezdődött a ballagás. Az osztálytermekből a tanulók elindultak a Széchenyi utcán a bazilikába. Az ünnepi szentmisét *Soós Tamás* atya, iskolánk megbízott spirituális vezetője, *Kárpáti Kázmér* ferences rendi atya, *Varga József* atya, a Jézus Szíve templom káplánja tartotta.
Dr. Molnár Miklós, a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztályának elnöke ebben a tanévben *Balázs Bence* 13.A, *Holló Gellért* 12.C, *Holló Brigitta* 13.E, *Budai Dániel* 13.K osztályos tanulónak adta át a szövetség jutalmát, a Ciszterci-díjat, mert keresztény értékrenddel, példamutató magatartással, kitartó szorgalommal méltó utódai az egykori ciszterci diákoknak.
Dr. Hibay Györgyné Nemes Aliz megboldogult férje emlékére alapított díjat. A jó tanulmányi eredményt, a példamutató, a ciszterci szellemiségre jellemző magatartást tanúsító diákok kaphatják ezt a jutalmat. Ez évi jutalmazottak: *Budai Szilvia* 13.A, *Kovács Kristóf* 12.C, *Lénárt Liliána* 13.E, *Tiszlavicz Eszter* 13.K.

Az iskola előtti téren most is szépen és meghatóan énekeltek végzős diákjaink, hogy aztán az ebédlőben szervírozott vacsorán kellemes beszélgetések mellett örök emlékeztető fényképek készülhessenek.

* * *

Ballagás 1941-ben

címen sok fényképpel illusztrált beszámolót olvashatunk az iskola újságjában. *Dr. Hibay Györgyné Nemes Aliz*, iskolánk egykori diákjának özvegye bocsátotta rendelkezésre férjének 1941-es – épp 70 évvel ezelőtti – ballagási fényképeit.

Rövid beszámoló olvasható a régi ballagási ünnepélyről is:

... Azt nem tudom, mióta volt az iskolánkban ballagás. Az Évkönyvek 1931-től emlékeznek az „Ünnepek” fejezetben a ballagásról. Későbbi Évkönyvekben már a műsor is olvasható: *Búcsúztató beszéd a VII. osztály jeles képviselőjétől*, egy első kisdíák valamilyen búcsúzó verset mondott, s aztán a végzős osztály illusztris képviselője búcsúzott az *Alma Mátértől*. Későbbi időben énekkar és a zenekar is emelte az ünnepség színvonalát. Végül az első osztályosok egy-egy nefelejcs virágszálat adtak át a búcsúzó osztály tagjainak. Mint akkoriban minden ünnepélyt, a ballagásit is a tornateremben rendezték.

Ezután a nyolcadikosak méltóság teljes léptekkel, kellő távolságban egymást követve vonultak a primusz udvaron át a diákok sorfala között. Régebben ilyenkor az iskola fúvós zenekara a *Ballag* már a vén diák című dalt játszotta, 1939-től már magyar népdallal búcsúztak a „vén diákok”: *Eldúltam szép hazámból és Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek c. dalokat énekelte az ifjúság. Az út a templomba vezetett, ahol orgona kísérettel a Te vagy földi éltünk vezérszillaga c. Mária énekkel fejeződött be az ünnepség.*

* * *

Ballagás a primuszon 1941 májusában
Elöl Szabó Nándor, mögötte Hibay György
VIII.-os diákok

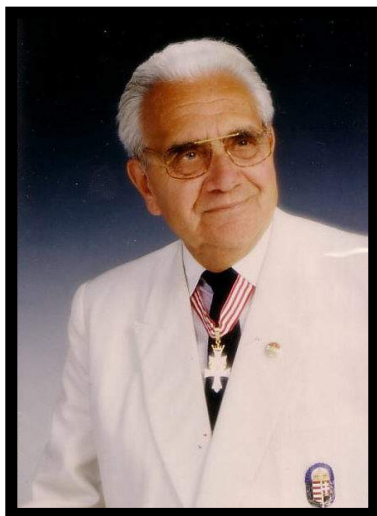
„EZ TÖRTÉNT A GÁRDONYIBAN” oldalait az iskolában havonta megjelenő (**MAG – Mindennapok A Gárdonyiban**) internetes diákújságból állítottuk össze *Kovács Ottó* tanár úr szíves közreműködésével.

Az iskola életéről részletesebb beszámoló az iskola honlapján

– <http://www.gardonyi-eger.sulinet.hu> – ISKOLAÚJSÁG linken – olvasható.

Tárkányi László 1921-2011

Eltávozott az egri ciszterci gimnázium 1931–39-es osztályának élő lexikonja: „a Lacó”

2011. január 8-án a Magyar Máltai Szeretetszolgálat pátyi idős-otthonában a betegek szentségével megerősítve, elhunyt szeretett barátunk, Tárkányi (Tárnyik) László. E szomorú hír mögött egy nagyon küzdelmes élet története áll. Egy olyan emberé, aki hitét és magyarságát mindvégig, minden körülmények között megőrizte. A mindenkor kiváló tanuló, Lacó, a Ciszterci Rend egri Szent Bernát Gimnáziumban kitüntetéssel letett érettségi után a Ludovika Akadémiára került, ahonnan tisztként 1943-ban szárnyaira bocsátották. Buda ostrománál került fogságba, és a vesztes háborút követően hét évi szovjet „büntető láger” valamint kétévi ÁVH-s fogság után került vissza a „társadalomba” – közénk. Nehéz munkás esztendőket követően az építőiparban találta meg a helyét, ahol a politikailag terhelt múlt ellenére is kivívta az elismerést. Tiszteletre méltó nagy akaraterővel küzdött fel magát és családot is alapított.

Szellemi frissességét, széleskörű humán ismereteit évtizedeken át hihetetlen lexikális tudása tette még érdekesebbé. Ezt a 9 évi fogságban szerzett meg azzal, hogy magában memoriterekkel ismételtetett, az osztály történeteit rendezgette gondolatban, – a szellemi elszívárosodás elleni védekezésül. Idős kora kezdetén még elvégezte a katolikus egyetem 3 éves hittudományi tagozatát, majd még a doktorá-

tusra is készült, de ezt látásának romlása miatt már nem tudta befejezni.

Alapítóként és főtítkárként mindvégig lelkes támogatója volt a Ciszterci Diákszövetségnek. De alapítója és elnöke volt a „Kárpát medence békéjéért (Viribus Unitis) Alapítványnak” és a „Szent László közéleti és szociális szövetségnek” is. Mindvégig részt vett az osztály összejövetelein, rendezvényein.

Élete utolsó éveiben sokat szenvedett a szovjet hadifogság következtében kialakult betegségeitől, de fájdalmait valóságos hittel, türelemmel viselte.

Tudásának őrzésben segítséget jelentett tarokk-kártyázási szeretete, hiszen e játékot sokan ma is „agyfényesítőnek” tartják. De sajnos – ott is az utolsó leosztás utáni játszma – Laci barátunk számára a földi élet befejeződött.

Drága Lacó, Isten Veled!

Osztálytársaid: Komár László és Székely Tamás

„Tárkányi Lászlónak elévülhetetlen érdemei vannak a Ciszterci Diákszövetség újra szervezésében. Lelkessége, szervezőkészsége, aktív kreativitása nem ismert lehetetlent...” a Budai FehérFeketében írta dr. Balogh Endre budai diáktársunk.

Laci bátyánk így emlékezett vissza a történetekre mikor az 1989. májusi nagyvenyimi alapító közgyűlésnek előzményeiről kérdeztük:

„... Egy kicsit messzebből kezdem: Szovjet fogságból 1953-ban kerültem elő. Ezután igyekeztem volt osztálytársaimat felkutatni. Megszerveztük, hogy minden hónapban rendszeresen találkoztunk a Gellért sörözőben. Ez így ment évtizedeken keresztül. De a többi ciszterci osztály is hasonló módon tartotta a kapcsolatot.

1987. február 13-án – ekkor már a párt-állam eresztékei lazulni kezdtek – Mezey Zoltán (éretts.1939) és Urbán Gusztáv (é. 1942) kezdeményezésére 18 egykori Szent Bernát-gimnáziumi diák jött össze a Kiss János altábornagy utcában levő Makk Hetes vendéglőben. Célunk volt a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztályának újjászervezése, többek között azzal a szándékkal is, hogy iskolánk fennállásának közelgő 300. évfordulóját méltó keretek között megünnepelhesük. Megválasztották az egyesület tisztikarát, engem az egyesület elnökének. Megbíztuk diáktársunkat, dr. Farkas András (é. 1938) egri ügyvédet, hogy az így megalakult egyesületet vétesse nyilvántartásba a Heves Megyei Bíróságon.

A Heves Megyei Bíróság azonban a megalakult egyesület nyilvántartásba vételét elutasította. Dr. Kerekes Lajos és dr. Chikán Zoltán, mindketten Egerben laktak, javasolták, hogy Egri Öregdiákok Baráti Társasága néven szélesebb körben alapítsunk egyesületet. Az egyesület Egerben 1998. október 1-jén tartotta alakuló ülését, tagjai túlnyomó részben a Szent Bernát Gimnázium diákjai voltak. Engem felkérték, hogy a társaság budapesti főtagozatának titkárságát vállaljam el. Ezt elvállaltam, és közben az eredeti célkitűzésünket figyelembe véve az öt ciszterci gimnázium öregdiákjait összefogó Ciszterci Diákszövetség újjá alakulásán munkálkodtam. Sorban kerestem fel a volt ciszterci iskolákat, miután különböző ismeretség révén kapcsolatot találtam az iskolák öregdiákjaival.

Végül is Nagyvenyimben 1989. május 20-án az öt gimnázium közel 100 diákjával újból megalakulhatott a Ciszterci Diákszövetség. Mindannyiunk számára feledhetetlen a találkozás Nagyvenyim templomkertjében...

Azóta működnek a diákszövetség osztályai, ciszterci szellemű oktatás folyik négy visszakapott gimnáziumban, Zircen elindult a ciszterci élet, és már 12 fiatal ciszterci tett örök fogadalmat. – Érdemes volt újra kezdeni!”

Köszönjük Lacikám! Nyugodjál békében!

Diáktársaid

Valuch István 1932 – 2011

„Isten az én osztályrészem és sorsom kelyhe: örökségemet Tőle várom.” – A 16. zsoltár szavai voltak azon a gyászjelentésen, amivel az egri főegyházmegye és a hozzátartozók közölték a halálhírt.

Ózdon született, egy munkáscsalád első gyermekeként. Ott kezdte középiskoláját. Plébánosa a fiatal ministránsát, több ózdi fiattal együtt, az egri küsszemináriumba irányította. Felsőként lett ciszterci diák. Az államosítás után egy évig a Gárdonyiba járt, ezután a volt ciszter tanárai tanították a szemináriumban kialakított Teológiai Előkészítő Iskolában, ami akkor államilag nem volt elfogadott intézmény 1956. június 17-én szentelték pappá. – Fényeslitke, Jászapáti, Tiszafüred, az egri volt Servita plébánia voltak azok az egyházközségek, ahol a szorosan vett lelkipásztori munkáját végezte. 1961-ben érseki számvevő, 1962-ben érseki titkár, 1974-től pedig az egri Nagyboldogasszony (Ferencs) templomának plébánosa. 2007. augusztus 1-jétől mint nyugdíjas, a miskolc-helyőcsabai Szent Erzsébet Szeretetotthon lakója haláláig.

Rendkívüli kapcsolatteremtő készsége volt. Sokak tekintették jó barátjuknak. Nyitott és segítőkész volt, mindenki gondja felé. Egyetemi végzettsége volt egyházművészetből. Ezt sokak felé kamatoztatta. De, ha szükség volt rá, megfogta a lapátot, keverte a maltert. – Több templomban együtt építette az oltárt a márványfaragóval. Az egri bazilika felújításánál végig az állványokon dolgozott. Amikor ez egri Minorita templom tornyára az ács félt a keresztet behelyezni, átvette tőle és saját kezével tette helyére.

Kedvelt kutatási területe volt: a „Harangok”. Hatalmas anyagot gyűjtött össze. Végredelele szerint, egy fiatal, ha érdeklődik, használja fel és publikálja. A Szent Bernát Gimnázium és osztálytársai mindig fontos volt számára. – Nagyon készült a 60 éves érettségi találkozóra. – Amikor publikus lett leukémiája, sok telefon megszörrent, hogy van V. Pista? A papi szolgálatát az utolsó napig végezte. Nagycsütörtök estéje, az Ő utolsó vacsorája is volt. – Nagypénteken, amikor vitték volna vérfrissítésre, az Otthon udvarán összeesett, beállt a klinikai halál. Visszahozták. Kórházba vitték. Nagypéntek délután ölelte magához a kereszten meghalt Jézus.

Valuch Istvánt Egerben a Nagyboldogasszony (Barátok) Plébánia altmplomában helyezték örök nyugalomra. A temetési szertartást *dr. Ternyák Csaba* egri érsek végezte nagy papi segédlettel, osztálytársa, *Jéger Károly* ny. esperes-plébános, pápai prelátus búcsúztatta. Osztálytársai közül Bogdán László és felesége, Tilless Béla, Varga László és felesége, Bartha István és felesége, Demeter László és felesége, valamint elhunyt osztálytársainak feleségei: Beniczky Miklósné, Hegyi Gézané és Gömöri Józsefné voltak jelen a gyászszertartáson. (*Jéger Károly*)

hírek...hírek...hírek...

• HÍREK ZIRC RÓL

Személyi változások – 2011. január 15-én az apát úr *Huszár G. Lőrinc* atyát, az Aga utcai rendház gondnokát és az Ulászló utcai kápolna igazgatóját felmentette eddigi feladatai alól és kinevezte a Zirci Apátság perjelévé, egyúttal megbízta a házgondnoki teendők ellátásával; *Bérczi L. Bernát* atyát, a Szent Bernát Idősek Otthona igazgatóját megerősítette e tisztségében és kinevezte a Zirci Apátság alperjelévé illetve az Apáti Hivatal beruházási és építési osztályvezetőjévé; *Grónai G. Damján* testvér, a pécsi Nagy Lajos Gimnázium vezető tanárát és a pécsi rendház gondnokát felmentette tanári beosztása alól, és kinevezte a Rend gazdasági vezetőjének, egyúttal megbízta az Apáti Hivatal vezetésével.

Elnöki látogatás – 2011. február 24-én A zirci apát meghívására *dr. Schmitt Pál*, a Magyar Köztársaság elnöke látogatást tett a Zirci Apátságban. A Bakonyi Természettudományi Múzeum, a Reguly Antal Múemlékkönyvtár és a Bazilika megtekintése után megbeszélést folytatott az apátság vezetőivel és találkozott a zirci szerzetesközösséggel. Látogatása a megye és a régió vezetőivel folytatott kerekasztal beszélgetéssel zárult, ahol Veszprém Megye és benne Zirc turisztikai és gazdasági lehetőségeiről cseréltek eszmét a résztvevők. (*www.cist.hu*)

Zircen különleges tárlat nyílt, amely gondos alaposággal dolgozza fel az apátság történetének három nagy korszakát. Olyan kódexeket és kéziratokat állítottak ki, amelyeket a közönség eddig még sohasem láthatott.

A zirci ciszterci apátság könyvtára hazánk egyik legjelentősebb egyházi gyűjteménye. Története három nagy korszakra osztható: az első az apátság alapításától a török invázióig tartott, és a település, valamint a kolostor elnéptelenedéséhez vezetett, a másodikat az újrateremtéstől a rend 1950-es feloszlásáig számítják, a harmadik pedig napjainkban is tart. A kiállítás a monostor és könyvtára történetét dolgozza fel az újrateremtéstől a XIX. század közepéig.

A kiállításon szereplő kódexeket, újkori kéziratokat eddig még nem láthatta a közönség. 1950 után az Országos Széchényi Könyvtárba kerültek, ahol ma is őrzik őket.

A kódexek közül a legjelentősebb a XV. század második felében készült latin nyelvű darab, amely Johannes Herolt prédikációit és egy bestiáriumot tartalmaz. A kódexet a XV. század végén egy dél magyarországi kolostorban magyar és horvát nyelvű glosszákkal, azaz megjegyzésekkel látták el. Húsz magyar szót tartalmaz, így nyelvemléknek számít, címe: Zirci Glosszák. A kiállításon megtekinthetők a könyvtár legértékesebb ősnymtatványai és antikvái is. (A kiállítás április 1-jétől június 26-ig látható.) (*Új Ember*)

- **AZ AMERIKAI CISZTERCI DIÁKSZÖVETSÉG** 2011. április 10-i összejöveteléről Torontóból küldött képes híreket *Várfi István* bajai öregdiák, a szövetség elnöke. A Dallasi Apátság képviseletében *dr. Leloczky Julius Donát* aranymisés ciszterci atya vett részt. A találkozón mind az 5 gimnázium képviselve volt.

Lelóczky Donát Gyula, OCist (*1932) zirci fogadalmas, 1952-ben lépett a rendbe. 1956-ban elmenekült Magyarországról, Lilienfeldben tett örökfogadalmat 1960-ban, 1961-ben szentelték pappá. A dallasi apátságban könyvtáros, a gimn. tanára és lelkesze.

Az aranymisés Donát atya az Amerikai Ciszterci Diákszövetség tagjaival, középen dr. Husvéti Sándor (1945) egri öregdiákkal

Donát atya az Amerikai C. D. tagjaival, jobbról mellette Várfi István a Diákszövetség elnöke, bajai (1951), közöttük hátul Dániel Ernő (1941) egri öregdiák

- **ÉVKÖNYV** a 2009/2010. tanévről – iskolánk fennállásának **321.** évében.

Egy kicsit későn jutott el hozzánk az „Értesítő”, hisz már majdnem eltelt a követő tanév is.

Az első oldalon Polikárp főapátúr beköszöntő írását olvashatjuk. Befejező gondolata: *Amikor tanulunk, kinyílunk, hogy befogadjuk az igazságot. És ezt a befogadott igazságot adjuk tovább szeretetben és szolgálatban.*

Ennek az iskolaévnak nagy eseménye volt az új tornaterem felavatása, melyről képekkel ellátott részletes beszámoló olvasható. Ezenkívül a 2010. áprilisi 23-i dr. Macki Valér ciszterci tanár szoborának avatási ünnepségről és a májusi Gárdonyis diáktalálkozóról készült részletesebb ismertető.

A GÁRDONYI GÉZA
CISZTERCI GIMNÁZIUM,
SZAKKÖZÉPISKOLA ÉS KOLLÉGIUM

ÉVKÖNYVE

a 2009/2010. iskolai évről

A tanév történetének fontosabb állomásairól – Veni Sancte; Az elsősök (5. és 9. osztályosok) bemutatkozó műsora; Karácsonyi koncert; Gombavató; Gárdonyis bál; Ballagás stb. – rövid, képes beszámolók készültek.

Az Évkönyvek legfontosabb része: beszámoló a diákok tanulmányi eredményeiről. **875** diák **25** osztályban végezte el tanulmányait a 2009/2010-es tanévben, átlagos tanulmányi előmenetelük 4,19. A nyolcosztályos évfolyam alsó négy osztályában 167-en jártak, a 8. osztályban (a mi időnkben a negyedikben) két párhuzamos osztály volt. A végzős öt osztályban 152 tanuló tett sikeres érettségit. A tanulók 25%-a lakik kollégiumban, bejáró 43% (!), helybeli 32%. Megtalálhatjuk a 25 osztály névsorát és egy-egy csoportképet. Az osztályzatokról annyi árulkodik, hogy a kitűnőek vastagbetűsők, a jelesek pedig dőlt betűvel szerepelnek.

Az iskolában 57 állandó, 6 óraadó tanár oktatja, a kollégiumban pedig 5 nevelő tanár segíti a diákokat. Ezenkívül a két intézményben – az iskolában és a kollégiumban – a folyamatos munkát 22 egészségügyi, irodai és technikai dolgozó biztosítja.

Sajnáljuk, hogy már ez évben sem jutott hely a Diákszövetségünk életéről szóló, elsősorban az érettségi találkozó beszámolókról írt fejezetnek.

Az öregdiákok is, már akik hozzájutnak, érdeklőve lapozgathatják ezt az újabb Évkönyvet is, hiszen megismerhető belőle a mai ciszterci diákok és iskolájuk élete.

Köszönet a névtelen szerkesztőknek a szép és gondos munkájukért!

(O.Gy.)

- **AZ EGRI FEHÉR/FEKETE** – Interneten a www.uj.ciszterciekegerben.hu/ honlapon található **Gimnázium** linken. A honlap gondozója Kaibás Gábor Márk, a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban 2001-ben érettségizett diáktársunk, akinek köszönhetően újságunk 1994 óta megjelent valamennyi száma olvasható, ill. letölthető.

• **KEDVES EGER IRÁNT RAJONGÓ OLVASÓ!** – ezzel a megszólítással köszönti az olvasót

Eger polgármestere, *Habis László*. És mi, ciszterci öregdiákok, bármily messze is kerültünk iskolánk városától, ezekhez a „rajongókhoz” soroljuk magunkat, s örömmel lapozgatjuk és olvassuk diáktársunk, *Renn Oszkár* szerkesztésében az Egri Lokálpatrióta Egylet kiadásban megjelent könyvet. Mint az ajánlásban olvashatjuk, 2007-ben kezdődtek ezek a séták, ahol „mesélő” szakemberek, művészettörténészek, muzeológusok, régészek, történészek nyitották fel az kíváncsi

egri patrióták szemét, hogy rácsodálkozzanak városuk szépségeire. 2010 nyara már a hetvenedik sétával zárult.

Ezekből a könyvben – I. kötet a sorozatban – 15 érdekesebbnél érdekesebb „séta-témáról” olvashatunk:

Löffler Erzsébet: Az egri Bazilika kriptájában nyugvó személyek

Kiss Péter: Száz esztendő az egri Dobó-szobor

Ludányi Gabriella: Marco Casagrande egri alkotásai

Löffler Erzsébet: A Rác templom

H. Szilasi Ágota: Kis palota nagy erények

Renn Oszkár: A Magyar Szent Korona Egerbe menekítése 1809-ben

Iffj. Herman István: A Hatvanasezred emlékmű

Ludányi Gabriella: Három festő, három freskó

Renn Oszkár: Honvéd emlék a városházán

Kiliánné Jakab Viktória: Az egri ciszterci templom építésének története és művészettörténeti elemzése

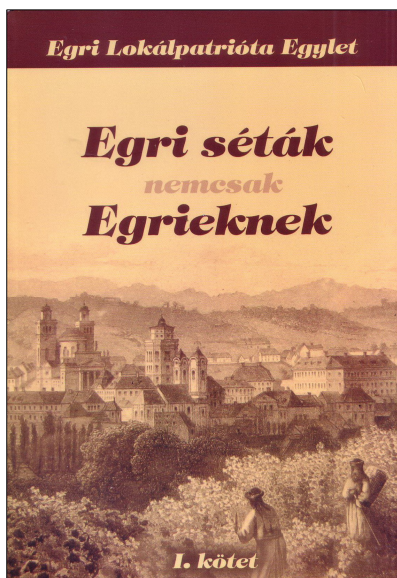
Havas-Horváth István: A Gröber temető

Herczegné Székely Anita: Az Érsekkert története

Nagyné Lutter Katalin: Az egri Szent Vince Kórház története

Tóth Sándor: Fegyverkincsek Egerben

Ludányi Gabriella: Az egri Minorita templom

• **DIÁKSZÖVETSÉGÜNK ELNÖKSÉGI ÜLÉSEN**, (2011. április 18-án) a következő határozatok születtek:

Az iskolában *dr. Pataki Vidor* egykori tanárunk vitrinjének elkészítéséhez szükséges költséget, 80 ezer forintot a diákszövetségünk biztosítja.

Az iskola mind a négy végzős osztályának 1–1 tanulója, kiváló eredmény és példamutató keresztény magatartásuk alapján összesen 40 ezer forint könyvjutalomban részesíti a Diákszövetség.

A könyvutalványokat a ballagási ünnepségen *dr. Molnár Miklós*, Diákszövetségünk elnöke adta át.

• **KÖSZÖNET A NAGYLELKŰ ADOMÁNYOKÉRT!** *dr. Tóth Sándor* (35) Gödöllő – 25 000 Ft,

dr. Hibay Györgyné Eger – 15 000 Ft, *Dr. Nagy Andorné* (ig. tanár) Eger – 10 000 Ft, *dr. Székely György* (44) Debrecen – 10 000 Ft, *Gödl Károly* (51) Höhr-Grenzhausen (Németország) – 10 000 Ft, *Dr. Orosz Antal* (52) Budapest – 25 000 Ft (Kedves diáktársunktól elnézést kérünk, hogy a régebben befizetett 10 000 Ft-os adományáról megfeledkeztünk.),

Puky Pál (43) Peterborough (Kanada) – 50 euró, *N. N.* (Franciaország) – 50 euró, *Bartha István* (51) Eger – 10 000 Ft.

HALOTTAINK

Dr. Pataky Barnabás 1948-ban Budán érettségizett kedves diáktársunkra sokan gondolnak szeretettel. Tőle kaptuk ajándékként az általa gondozott, terjesztett, Pataki Vidor tanár úr Magyar történelem c. könyvét. Barna 1964-ben Franciaországba emigrált, és ott, Felső-Savojában, majd 1994-ben hazatelepelve itthon is a ciszterci élet minden rezdülését figyelemmel követte. Újságunkban is többször olvashattuk írását. Hűséges ciszterci diák volt!

Diáktársunk, akinek halálhíréről értesültünk:

Dr. Pataky Barnabás (érett. 1948) – (Dánszentmiklós)

Mocsáry Béla (é. 1948) – Budapest

Boross Levente (é. 1954) – Eger

Nagy László (é. 1934) – Nyiregyháza

Tárkányi László (é. 1939) – Budapest

Valuch István (é. 1951) – Miskolc - Eger

Dr. Váradi József (é. 1946) – Miskolc

Fábián Béla (é. 1941) – Győr

Requiescant in pace!

Ha közölnivalód lenne, légy szíves írd meg vagy telefonáljál *Homonnay József*, 3300 Eger, *Tittel Pál* u. 6. fsz. 2. tel.: (46) 415 600 (Miskolcon) ill. *Oláh Gyula*, 1114 Budapest, *Bartók Béla* út 25. III. 5/A tel.: (1) 386 2295 vagy

E-mail: olah.gyula3@chello.hu

Az Egri FEHÉR/FEKETE alapítója és kiadója a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztálya. (3300 Eger, Széchenyi utca 17.)

Megjelenik ez évben Húsvét, Veni Sancte és Karácsony idején.

Felelős szerkesztő: Oláh Gyula

Nyilvántartásba véve 2.9.1/571/2004. szám alatt.

EGRI *FEHÉR/FEKETE*

a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztályának lapja

A DALLASI MIASSZONYYUNK CISZTERCI APÁTSÁG TEMPLOMA

A belpátfalvi templom ihlette apátsági templom 1991–92-ben, a középiskola öregdiákjainak adományából épült.
Tervezője *Gary Cunningham*, az iskola 1971-ben végzett diákja.

Dallasi apátság a fenntartója az 1962 őszén indult nyolc osztályos, egyetemre előkészítő
középiskolának (Cistercian Preparatory School).

A TARTALOMBÓL

LÁTOGATÁS POLIKÁRP ATYÁNÁL
„GYÖKÉR ÉS LOMB” – GÁRDONYIS TALÁLKOZÓ
JUBILÁNSAINK
LEVELEK – ✉

MAGYAR CISZTERCIEK AMERIKÁBAN.
Dr. Löffler Erzsébet: DR. PATAKI VIDOR (1901–1973)
Beszámolók a 2011. évi érettségi találkozóról
hírek...hírek...hírek...

LÁTOGATÁS POLIKÁRP ATYÁNÁL

DDr. Zakar Ferenc Polikárphoz, a ciszterci rend ny. generális apátja, ny. zirci főapát úrhoz készültünk látogatóba Őszi Ferenc és Oláh Gyula, a Budai és az Egri Fehér Fekete szerkesztőiként megköszönni ciszterci családunk érdekében végzett munkáját, híradással lenni gazdag életútjáról, életének mostanában kezdődött napjairól.

Bár még elég közeli a változás, de hogy most már apát urunkra mint öregdiák-társunkra tekinthetünk, közelebb került hozzánk, akár miről is beszélgethetünk, az már a megélt évek szűrőjén keresztül nemesedik éretté.

Igen, Polikárp atya is elmúlt 81 éves, és ahogy végig tekint alkotó, munkás évein, előtolakszanak a Rómában eltöltött évtizedek. Itt, Rómában, a szülőföldtől távol kellett az Egyháznak fiatal éveinek minden energiája, hogy akár egyetemi katedrákon, akár a konstitúciók készítésében, akár a rend legfőbb irányításában alkosson, hagyjon maradandót. Mígnem a zirci konventbeli rendtársai a magyarországi rend főapátjának választották 1996-ban. Azóta itt él közöttünk, immár 15 éve.

A két évszám között nagy a különbség. Nemcsak az évek számában, hanem a történelmi időket figyelve a cselekvések lehetőségeiben is. Rómában a nagy ívű alkotáskor sorozta követte egymást, míg itthon a posztkommunista környezet és a szerzetes tanárok hiánya nehezítette a ciszterci nevelés kibontakozását. Főapátunk munkásságával hírnevet szerzett mindkét helyen; itthon lehetőséget teremtve az új rendi vezetés kibontakozásának.

– *Először is gratulálunk a nemrégiben kapott rangos kitüntetéshez: Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal. De emellett a ciszterci iskolák érdekében végzett munkádat szép elismerésben részesítette a Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet vezetőjétől, Bajzák Erzsébet M. Eszter nővértől kapott elismerés is:*

„...Együttal szeretném megköszönni a sok-sok éves együttműködést, az elfogadó megbecsülést és tiszteletet, amit minden találkozáskor volt alkalmunk megtapasztalni. Köszönöm a gondoskodó és nagylelkű segítségnyújtást, amellyel a Rend fenntartásában működő iskolákat elindította és fejlesztette úgy, hogy azok 10–15 év alatt a katolikus oktatási rendszer kiemelkedő központjai, minta- és példaadó intézményei lettek...”

„Mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna.” (1Kor 4,7)

Polikárp atya: Szent Páltól az idézet. Ez rám vonatkozik! Ez legyen a beszélgetés mottója is.

1950: fiatal ciszterciek szökése

– Az Egri Fehér Feketében megjelent Nagy Mózses atyának és Bán Elizeus atyának a visszaemlékezése a

„szökésünkről”. Néha arra gondolok, hogy – nem ugyan ezeket – megírtam én is. Mert amennyire emlékszem, mind Mózses atya, mind Elizeus atya avval kezd, hogy egy szép pillanatban azt mondták, akarsz-e menni Rómába stb.

Nincs egyáltalán tisztázva sehol, hogy mikor és kinél született meg ez az ötlet. Arra következtetésre jutottam, hogy Endrédi Vendel apátúr, és egyáltalában a zirci vezetőség nem gondolt ’50 augusztusáig arra, hogy egy csapatot kiküldjön.

Amikor ugyanis megjelent a hír, hogy lehet menni így – de nem mondták meg ki és hogyan – akkor mindjárt megkérdeztek engem. Én azt mondtam: nem, nem megyek! Szüleim egyetlen gyermeke vagyok, szüleim idősek, eléggé szegények, és én biztos vagyok benne, nem olyan egyszerű ez az út. Éppen ezért én nem óhajtok Rómába menni.

Ez volt elég hosszú ideig a válaszem. Persze, közben szerettem volna tudni, ki van az egész mögött, hogy és mint. Abban az időben nem lehetett azt csinálni, hogy én elmegyek Vendel apátúrhoz, és mondom neki, én vagyok Polikárp, zöldfülű kis növendék és szeretném tudni... Én Vendel apátúrral kétszer beszéltem: először mondtam neki: én szeretnék teológus lenni és nem matematikus. Ő – „majd beszéllek az előjáróiddal”. De járható volt az út ’Sigmund Lóránthoz, ő gyóntatott bennünket, és ott élt közöttünk. Mondtam neki, én nem akarok Rómába menni. Azt mondta, nem kell mindenkinek Rómába menni, itthon is kell, hogy maradjon valaki. – Persze a te esetedben azért...

És annyira ment a dolog, hogy például, amikor zsoldároztunk, az egyik zsoldárnál azt mondtam: megyek, a másiknál: nem megyek. Borzasztó küzdelem volt bennem. Szüleimhez menjek, elköszönjek?, ne köszönjek? A végén, a legutolsó pillanatban azt mondtam: megyek. A szüleim októberben tudták meg, hogy én Tirolban vagyok. Azt sem tudták, merre járok.

Elég kalandos volt az egész ügy, mert később kezdtek el rajta gondolkozni, és nem láttak el bennünket a legelemibb instrukciókkal. Nem mondták, hogy Burgenlandban orosz zóna van, hogy nem kell hangoztatni, kik vagytok, merre mentek. Mikor átmentünk, meg sem vártuk, hogy szürküljön, és elindultunk a falu felé. Jöttek a munkások, paraszt emberek ki a munkára: fiatalurak, honnan jönnek, hová mennek? – és mi mindent megmondtunk. Mi megmondtuk, Zircről jövünk, Bécsbe megyünk, onnan Rómába és így tovább. Azonnal följelentettek bennünket, méghozzá úgy, hogy ötvenen vagyunk stb.

Most a levéltári kutatásokból – hála az Állami Biztonsági SZervek Levéltárának – kiderült, hogy amikor Füz Balázs Rómából megírta, hogy a premonstreiek már elindultak, kijöttek július elején Ausztriába, akkor kezdtek Zircen gondolkozni. De a döntés csak akkor született meg, amikor Rómából érkezett egy kérés, hogy Lékai Ányost ki kell juttatni Spanyolországba. Lékai Ányos,

Lajosnak az öccse, Borsodpusztán volt szubprior, és Piusszal sehogy sem tudtak kijönni. Úgy hogy a – quasi apostoli vizitációnak, amit a karmelita Martel atya tartott, az volt a konklúziója: a kettő nem maradhat együtt, vagy egyik, vagy másik. S mivel a közösség inkább Piusz

mellett volt, így jött a döntés: Ányos induljon Spanyolországba, s ott tanítson filozófiát. Mi erről persze semmit sem tudunk. Vendel apátúrhoz megérkezett a kérés, s akkor ő megbízta a szomszéd falujából való petőházi Kis Horváth Paszkált, hogy menjen el és nézze meg a lehetőségeket.

Arról volt szó, hogy Ányos kerüljön ki. S ekkor a Kis Horváth Paszkál, aki ma is él Dallasban, elment a falujába, és rájött arra, hogy van egy ilyen ember-csempész, aki ezt meg tudja szervezni. Avval jött vissza, hogy nem csak az Ányost lehet kitenni, hanem lehet másokat is ezen az úton kiküldeni.

S akkor jött a kérdés, kit kellene kiküldeni? Olyat, akinek már van ünnepélyes fogadalma, s aki Magyarországon pappá szentelődik előbb utóbb, azt ne, hanem olyanokat, akik még kicsit messze vannak ettől, és még fel kell venni szemináriumba, ide-amoda. Úgyhogy kb. az én évfolyamomnál húzták meg a határt, a fölöttem levő évfolyamból jött Vazul, ő eltévesztette Bősárányba az utat, úgyhogy itthon maradt. Azon kívül jött a Monostori Bánk,

Végül is ennek a „bokorugró” csoportnak a dolga csak nyáron dőlt el, amikor Zircen rájöttek, hogy a premonstreiek már lényegében megoldották. Persze a premonstreieknek könnyebb volt, mert Csorna ott van a határon, ők könnyen átmertek. Azonkívül ők okosan megszervezték: elmentek Wiltenbe, egy premonstre apátságba, közölték a generálisukkal, hogy ott vannak, mire a premonstre generális, aki egyébként Zirc történetében nagyon fontos személy: Hubertus Noots, aki apostoli vizitátor volt 1935-től 40-ig, belga állampolgár mindjárt vonatra ült, pénzzel, mindennel, vett habitus anyagot a premonstreieknek, s így állított be: tessék habitust csinálni, itt a pénz. Így ezek tudtak létezni. A végén kikötöttek Kaliforniába. Hál’ Istennek a főnökük egy nagyon talpraesett volt. Ma a kaliforniai premonstre apátság 103 rendtagot számlál, fantasztikus iskolával, és plébániákkal.

Ezzel szemben nálunk nehezebb volt a dolog, mert mi átjutottunk a határon – ezek ismert dolgok –, s láttunk egy templomtornyot, s akkor irány a torony felé, mert ahol torony van, ott pap is van. Igen ám, de nekünk olyan szempontból nem volt szerencsénk, hogy a tadteni pap

nem volt egy talpraesett ember, s épp akkor lopták el a disznait, és várta a csendőröket. Nagyon odavolt, hogy most beállít 21 fiatalember, szerencsére telefonált az esperesnek, Szentandrásba, ami 8 km-rel odébb van, s kérdezte: mit csináljak, teljesen készületlen volt. Hál’

Istennek, volt bennük annyi lélekjelenlét, – ez ’50-ben van ám, amikor itt orosz zóna van, és amikor ezek az emberek még meglehetősen szegények, ezt nem szabad elfelejteni –, és azt mondták, hogy autóbusszal menjenek Bécsbe, két csoportban, négyen, négyen. Nem mondták,

hogyan kell jegyet venni, azért kapcsolták őket le. Ezzel szemben mi 13-an még tovább mentünk 8 km-t gyalog, és vonattal indultunk Szentandrásból. Majd Bécsbe értünk, nagy kalamajka volt, s és a végén 45 évet Rómában töltöttem.

Élet Rómában

– Valamikor a történelem folyamán egy magyar szerzetes főpapszerepet játszott Rómában. Bakócz Tamás II. Gyula pápa betegsége alatt részt vett a világ-egyház ügyeinek intézésében. Egy kicsit ilyet látunk, Főapátúr, a te esetedben is. Kikerültél: oda mint fiatal, egyszerű szerzetes, és egyszer csak ott voltál a római központban végül mint generális apát, és sokat tudtál tenni a magyarság ügyben is

– Egy-két apróság a római évekből. Nehézségek a kezdet elején.

Én szaggatott ruhában, ahogy a stamsi képen állunk, úgy mentünk az egyetemre jelentkezni. Minden papíros nélkül. Az egyetem rektora akkor egy bajor bencés, a most meghalt Augustin Mayer bíboros volt, apja bajor királyi tábornok, két méter magas ember. Zircről még csak nem is hallott, azt sem tudta, hogy létezik. Mindenesetre elmondtam, mit szeretnék. – Tessék még végezni egy év filozófiát! Nem engedett tovább.

Így sok mindent ismételtam. Már Zircen is jórészt latinul ment a dolog, de ott aztán végképpen.

Sajnos társaim jó része nyelveket nem voltak képesek megtanulni, latinul nem tudtak.

Mindenesetre, hogy én újra kénytelen voltam sok mindent tanulni és ismételni, odavezetett, hogy a filozófiai karon kicsit feltűntem. Az egyik bencés, aki egy világhírű tudós volt, mondta a másoknak, figyelj csak arra a gyerekre, abból még lesz valaki. (Ezt én később tudtam meg, mint generális apát.) Úgyhogy ’53-ban én már részt vettem Franciaországban a neves francia teológusoknak

1950 szeptemberében Stamsban, már csak 13-an a monostor perjelével
Elsősorban balról a második a klerikus Polikárp

kongresszusán, eme ajánlás alapján. Ennek a kongresszusnak az anyagát kinyomtattuk a generalicián, megjelent a ciszterci folyóiratban, csak senki nem küldte szét. És ez bántott engem, hisz én hallgattam az előadásokat, ismerem ezeket a nagy tudósokat, s én neki álltam és szétküldtem az anyagot. Később rájöttem, hogy ennek a folyóiratnak nincs semmi jogi része elintéztve. Én megcsináltam, mondtam az akkori generálisnak, folyószámát kell nyitni, kellenek engedélyek stb. Így mint egy „hasznos embert” ott tartottak. Ennek köszönhettem, hogy a papszentelés napjától tagja lettem a kúriának a folyóirat számára. Persze azt is mondták, hogy tanuljak tovább.

Richelieu ciszterci volt

Egy szép napon írt Lékai Lajos, hogy neki kell egy dokumentum Nápolyból ilyen és ilyen számon. Írtak onnan, ilyen nincs. Lajos mondta, á, dehogy, a dokumentum biztos megvan, csak más lesz a száma. Lementem Nápolyba és megtaláltam. Akkor még fényképezni kellett, nem volt fénymásolás. Ez alapján bementem a Vatikánba és mondom 1637. április elsején a Congregatio consistorialis (a mai püspöki kongregáció) egy ülést tartott arról, hogy Richelieu bíborost, akkor miniszterelnököt, meg lehet-e erősíteni, mint Cîteaux-i apátot, mint a Ciszterci Rend generálisát, ezt a jegyzőkönyvet kérem. A Vatikánban nézett mindenki, senki sem tudott segíteni. Végül egy kis embernek mutatom, nem látott-e ilyen iratot. Magának ördöge van – mondta –, a sarokba mutatott egy pakkot, többek között a spanyol király, meg az osztrák császár levelével, ebben az ügyben. Ez egy óriási botrány volt akkoriban, Franciaország megszakította a diplomáciai kapcsolatot a Szent-székkal stb. Erről van nekem öt dossziém, még '55-ben szándékoztam megírni könyvben. Most talán majd meg tudom írni. Nem írok sokat róla, csak kiadom a dokumentumokat, amit én megtaláltam.

Így küldtek el engem történelmet is tanulni.

'56-ban rájöttek, hogy a növendékeknek nincs senkije, aki törődne dolgaikkal. Erre az elődöm megbízott engem, 26 évesen, hogy törődjek a többiek dolgával. Mondtam, hogy egy prefektusnak legalább 30 évesnek kell lenni. Ó, hát mindennap közeledik a harminchoz, mondta.

Amikor ledoktoráltam, és közben történelem szakos is lettem, azonnal meghívtak tanárnak. Így 30 éves koromban nekem volt egy fontos funkcióm a generalicián, könyvtáros voltam, a növendékek főnöke és az egyetemen egyháztörténelem tanár.

1960-ban kezdtem el tanítani. Tudva levő, hogy '62-ben kezdődött a II. Vatikáni Zsinat. Utána jött a ciszterci zsinat, azt meg kellett nekünk a Rendben is csinálni, s ezt rám bízta.

1985-ben engem választottak meg generálisnak. Sajnos 1988-ban Braziliában kaptam egy morbus Werlhofot, ami gyógyíthatatlan betegség, elég nagy trombocita hiány a vérben. Egyetlen gyógyítási lehetőség, ha kivesszik a lépét. De nem merték kivenni, mert generális voltam. Bécsben meg is mondta a főorvos: „Tudja önnek mi a baja? Hogy ön generális apát, ha káplán lenne

vagy plébános már rég kivették volna a lépét és vígan táncolna.” Három évig tonnaszámra kaptam a kortizont, tönkre tették a gerincem, a végén kivették a lépem, akkor a vérkép rendbe jött (1992), de a gerincem oda volt, és így átestem 25 egynehány operáción.

Az Úristennek ez volt a terve, azt hiszem ezt sokan meg tudták volna csinálni, ha meg kapják az Úristentől mindazt, amit én kaptam. Tehát, mondjuk egy jó középiskolai képesítést, s utána jó úton indítják. Aztán különféle apróságokkal lökdösött a gondviselés, hogy még ezt és am azt, és végül az életrajzom úgy néz ki, mintha... De én tudom, hogy mindent csak kaptam. Ahogy egy József Egyiptomba került valahogy, hát én úgy kerültem Rómába és segítettem.

Semmi érdemem nem volt benne. Így jöttek a dolgok.

Ezzel kapcsolatban azt tudom mondani, hogyha az Úristen ad erőt, megpróbálom megírni a magam kis életét, tudva azt, hogy mindezt kaptam, s nem az én érdemem. Átélttem néhány pápát, habár a pápa nem azonos az Egyházzal, de sok minden függ a pápától és az időtől is. Kezdttem 1950-ben XII. Pius-szal, és amikor eljöttem (2005. április 2), akkor halt meg II. János Pál.

Egyszer Brazíliába utaztam repülőn, és 15 órán át a jelenlegi pápával egymás mellett ültünk, és 15 órán át beszélgettünk. Ő akkor érkezett Rómába, '82-ben, én meg akkor már 32 évet voltam ott. Már „öreg” római voltam.

– *Azután több mint negyven év után Zirc.*

– Mikor 1996-ban hazakerültem, és március 15-én megválasztottak zirci apátnak, mellesleg akkor még nekem volt egy kis dolgom Rómában, kánonjogból akkor doktoráltam.

Ekkor már minden megvolt, kivéve a disszertációt. S amikor nem választottak újra generálisnak (1995), nem loptam a napot, s írtam, szerintem egy nagyon fontos dolgot rendi szempontból, s azt be kellett fejeznem. Befejeztem, és megvédtem.

És erre fel is indíthatta meg Erdő Péter itt a Kánonjogi Posztgraduális Intézetet. Ehhez két „nyilvános rendes egyetemi tanár” kellett. Az egyik ő volt, a másik én.

Itthon az iskolák ügye volt a fontos

Amikor én '96-ban elmentem a Budapestre, a XI. kerületi polgármesterhez, s mondtam neki, polgármester úr, én kérem a Szent Imre Gimnáziumot, amit akkor József Attilának hívtak. Azt mondta nekem a jó ember, ha az asztalra teszek 4 milliárd forintot, – '96-ban! – akkor megkapom.

Mondom neki, polgármester úr, honnan gondolja, hogy van nekem 4 milliárdom? – Hát az Egyháznak! – Az Egyháznak sincs, de én nem vagyok az Egyház.

Nem volt könnyű.

A Margitot (Budán, a Villányi úti Szent Margit Gimnázium – a szerk.) aránylag könnyen adták.

De a végén mégis majdnem egyhangúan szavazták meg. Még egy Lakos Endre is, aki az SZDSZ-nek volt egy igen fontos embere.

– *Feltűnő is volt nekünk, hogy minden vallási közösség megkapta a maga iskoláját, és pont a római katolikus Egyház nem. Csak nagy huzavona után.*

Annak idején a ciszterciektől minden iskolát elvettek és tartotta magát az a nézet, hogy Rákosi szerint Endrédy Vendel zirci apát volt Mindszenty jobb keze, aki mindenről tájékoztatta a Vatikánt.

– Sajnos, amire nem számítottak Endrédy apátúrék, hogy azt a titkos levelezést, amit ő folytatott Fűz Balázssal, természetesen előbb mind lemásolták.

Egy Rodolfo Mosca nevű egyetemi tanár, aki az olasz követségen volt kulturális attasé, azon keresztül küldte a leveleket, ezeket mind lemásolták. Annyira jól működött ez az apparátus, hogy csak egy példát mondjak: *Zemplén György*, a későbbi püspök, tőlem egy levelezőlapon Carpo Futo-tól kért egy könyvet, nem is a hivatalos címre. Még annak is a másolata ott van az említett levéltárban.

Hogy miért késlekedtünk mi egy kicsit? A következő nagyon nagy probléma: Zirc. Tudjuk, hogy 1990-ben hogyan állt. Nagy részét nem használhattuk, én elértem, mint generális apát, hogy adjanak nekünk Zircen öt (!) szobát.

Amikor Miklós Imre megtudta azt, hogy engem is jelöltek az esztergomi székre, tehát '86. december 7-én, ő Rómában tárgyalt. Akkor három embert jelöltek: *Paskai, Szakos, Zakar*. Mikor kimondta a nevemet Vatikán, ő mindjárt hozzátette: Vétó! Nem magyar állampolgár!

Az köztudomású volt, hogy én osztrák útlevelel utaztam. Vagyis ma is az is vagyok. IS!!

Miklós Imre nem mondott igazat, mikor azt mondta, hogy én nem vagyok magyar állampolgár, pedig tudta, hogy én az vagyok. És akkor december 8-án megkérdeztek a Vatikánban: Igaz, hogy Ön, nem magyar állampolgár? Nem igaz, mondtam, mert nem mondtam le, és nem vették el. Hát akkor ezt mondja meg ma este Miklós Imrének, úgyis együtt leszünk egy vacsorán.

És még be se mentem a hotelnek az ebédlőjébe, már jött Miklós Imre felém és mondta, „Professzor úr, – én neki mindig professzor voltam, nem generális apát – bocsásson meg a tegnapi tévedésért. Ezért Zirc kap majd valamit.” Azután beszélve vele azt mondtam, két dolgot kérek: először is, hogy Nagyvenyimben indulhasson el egy rendház. Kaptunk is egy írást, hogy ott az „exciszterciek” nyithatnak egy nevelési házat. Ezzel nem volt nagyobb probléma. Kértem azután öt szobát Zircen, amit elvben megadtak. Csak aztán jöttek: a tűzoltóság így, a tűzoltóság úgy, a tűzoltóság amúgy...

Később 1990-ben Sulyok Ignác, Hervay Levente, Szabó Vilmos atyák aztán oda kerültek

Az iskolákkal az volt: szép dolog azt mondani, hogy mi átvesszük az iskolák „fenntartását”, de nincs egy fityingünk se. A tanárokat fizetnünk kell, az iskola fenn-

tartása sok pénzbe kerül. Kerekes Károly apátúr, akit nagyon tisztelek, nagyon óvatos ember volt, nem akart neki menni csak úgy bárminek, amíg nem volt biztos abban, hogy meg lehet csinálni.

Elsőnek sikerült megszerezni a pécsi gimnáziumot, mert Arató Orbán, aki maga is pécsi volt, és látta a helyzetet, meg tudta szervezni. Úgyhogy Péccsel kezdődik, a következő volt Fehérvár, ott a polgármesterrel sikerült kötni valami megegyezést, hogy amit a város ad (a saját iskoláinak) azt megkapja majd Zirc is, hogy a tanárokat fenn tudjuk tartani. És ezzel megállt.

S akkor jöttem én. Az én dolgom volt, hogy intézzem Budát és Ebert. Nem volt olyan egyszerű dolog. Változott a törvényhozás. Mikor én odakerültem, már segítettek, és tudtuk, hogyan kell csinálni. Aki végigjárja a Szent Imre gimnáziumot, de ha csak az egrit is járja végig, akkor látja, egy óriási komplexum, egy óriási feladat, és felelősség.

Bevallom, mikor az egrit átvettem, akkor én is nagyon megijedtem. Az egri olyan állapotban volt, hogy borzalom. Hál' Istennek a múlté ez a borzalmas állapot.

Hálát adok Istennek, hogy még vagyok. Nem hittem volna, hogy ennyi esztendő megélek. Talán nem hoztam nagy szégyent senkire.

A betegségem engem korlátozott és korlátoz. Például az óriási zirci monostor nem az én két botomnak való. Sajnos.

– *Főapátúr, ahogy kivettük szavaidból, az elkövetkező időben szeretnél írásnak is élni.*

– Holnap előveszem megint Badál Álmos Endrédy életrajzát, s az utolsó simításokat megteszem. Átadom Párdányi igazgató úrnak, hogy adják ki. Minél később, annál rosszabb. Már húsz éve ki kellett volna adni. Sajnos Álmos is sokáig nagyon el volt foglalva.

Még két feladatot látok: A Richelieu anyagot kiadni.

Egy apróság: A történészek kételkedtek abban, hogy megválasztották-e tényleg Richelieu-t Cîteaux-i apátnak. Hol a jegyzőkönyv? Nincs Rómában, Nincs Párizsban. És hol találtam kettőt is? – Heiligenkreuzban, Béctől 30 kilométerre. Az apát átírta a maga naplójába az egészet, s ott van még egy külön lapon is. Azt mondták, ők nem tudták, hogy micsoda kincs.

Persze, nem dől össze a világ, ha én nem adom ki, akkor kiadja más, mert együtt van az anyag.

Akkor sem dől össze a világ, ha én nem írom meg a magam kis életrajzát. De érdekes volt, hogy én nyolc évet még XII. Pius-szal töltöttem, öt évet XXIII. János-sal, Nagyon érdekes volt, utána jön VI. Pál, tizenöt év...

Főapátú, köszönjük, hogy ilyen lábadozó állapotban is fogadtad a budai és az egri öregdiákok újságjait.

Kérjük Isten segítségét, hogy a továbbiakban nyugodtabb környezetben megvalósíthassad terveidet.

* * *

(A beszélgetés 2011 áprilisában volt Polikárp főapátúr budapesti Csörsz utcai hivatalában.)

MAGYAR CISZTERCIEK AMERIKÁBAN

A következő számainkban az Amerikába menekült magyar ciszterci szerzetesek életét szeretnénk bemutatni a Dallasi Miasszonyunk Ciszterci Apátság honlapján (www.cistercian.org) megjelent írások alapján.

A cikkek szerzője egy-egy eseményt, képet villant fel az úttörő évek történetéből, jól érzékeltetve a sok nehézséget, útkeresést az itthonról elüldözött zirci atyák életéből, akik fogadalmukhoz híven messze hazájuktól is folytatták a magyar ciszterciek évszázados tanító-nevelő munkáját.

1946 és 1968 között összesen 42 magyar ciszterci érkezett szerencsésen az Egyesült Államokba – olvassuk a cikkben –, köztük voltak *Lékai Lajos*, *Ferenczy Csaba*, *Falubíró Győző* tanáraink, *Zimányi Rudolf Ferenc* diák-társunk.

A cikkek szerzője *David Stewart*, 1974-ben a Dallasi Apátság középiskolájában, a Cistercian Preparatory School-ban végzett öregdiák, közíró, az iskola Continuum c. lapjának szerkesztője.

A cikkek nyers fordítását a szerkesztő unokája, *dr. Oláh Tamás* végezte, s kérésünkre *Lelóczky Donát Gyula* atya, a dallasi apátság könyvtárosa, a gimn. tanára és lelkésze „fésülte át”. Önzetlen munkájukért ezúton szeretnénk köszönetet mondani.

I. Nem a tipikus texasiak 1946–1955

A magyar ciszterciek bátor csoportja érkezett Amerikába a II. világháború utáni évek során azzal a céllal, hogy megőrizze és folytassa eredeti hivatását. Új otthonot találni az Új Világban azonban nem volt egyszerű.

1955 tavaszán hét ciszterci atya költözött Dallas-ba a Swiss Avenue rezidenciába. Két évvel később elkezdődött a jelenlegi monostor első szárnyának építése, amit 1958-ban szenteltek fel.

* * *

„Te jó Isten!” – didergett Monostori *Bánk* atya néhány perccel azután, hogy a másfél méter mély öntöző csatornából (Hansági – *a szerk.*) ruhátlanul kilábalt és lerakta ruháját a parton. Egy másik ciszterci atya és 19 szerzetes növendék társaságában csak percekkel ezelőtt szökött át a szögesdrótkerítéssel, őrtornyokkal és aknákkal teli 45 méter széles magyar határsávon. Csendben, dermedten álltak, szárítottak, próbálták elviselni a hideget, és megerősíteni lelküket a rájuk váró bizonytalanság ellen. Néhány óra volt hajnalig.

Egy pillanatra *Bánk* atya visszatekintett Magyarországra. „Életünkben soha többé nem fogunk visszatérni szülőföldünkre” – gondolta. Majd hátat fordított és elindult Ausztria felé. Most nem volt ideje az elérékenyülésnek. A hideg sötétségbe kémlelve *Bánk* atya megrázta fejét. „Azt sem tudom, hogy merre menjünk!”

A 21-ből csak 13-an jutottak el Bécsig, végül Stamsig és Rómáig. A többi nyolcat (köztük a most Dallasban élő *Kis-Horváth Paszkál* atyát is), letartóztatták a Bécs

felé menő buszon, visszatoloncolták Magyarországra, ahol börtönbe kerültek.

* * *

Közel nyolc héttel később, október 29-én, a kommunista hatalom letartóztatta és bebörtönözte *Endrédy Vendel* zirci apátot. A magyar ciszterciekre a szovjet hatalom rázárta a kaput. Az 1956-os forradalomig több ciszterci-nek nem sikerült elmenekülnie az országból.

Vendel apát, letartóztatása előtt, több tucatnyi cisztercit segített elmenekülni a zirci apátságból. Ők Amerikában élve megőrizték az apátság hagyományait.

Az Amerikába való áttelepülés gondolata egy 29 éves egri ciszterci javaslatára született meg már 1945 nyarán. *Lékai Gy. Lajos*, nagy tudású, sokoldalú ember, elutasította a szovjet megszállás alatt élés gondolatát. Míg sokan arra számítottak, hogy a szovjetek 1947-ig elhagyják az országot, *Lajos* atya úgy vélekedett, hogy sokkal gonoszabb terveik vannak.

„Előre kell tekintenünk – írta barátjának és volt ciszterci osztálytársának, *Nagy Anzelmnek* 1945. július 19-én –, és meg kell tennünk minden tőlünk telhetőt, hogy hasznosan töltsük el hátralevő életünket. Ezen kell munkálkodnunk, elkészítettem egy tervet, melyet átadtam az apátunknak.” Úgy gondolta, hogy egy amerikai alapítás lenne a legbiztosabb módja annak, hogy ciszterci életformájukat megőrizhessék. „Nem akarok túlzásba esni – vonta le következtetésként *Anzelm* atyának írt levelében –, de úgy hiszem, hogy a közösségünk életben maradása szakmai tudásunkon és hivatásunkhoz való elkötelezettségünkön múlik, és azon hogy mennyi erőfeszítést teszünk e célok érdekében.”

A tervet, hogy az Új Világban monostort és iskolát építsenek, *Vendel* apát meglepő gyorsasággal fogadta el. (A zirci apátság egy sajátosan magyar ciszterci életutat alakított ki, amely megkülönböztette az összes többi ciszterci apátságtól, ezért valószínűtlennek tűnt, hogy pont ez az apátság telepedjék át az Új Világba.)

Ez a döntő és példa nélküli elhatározás lehetővé tette, hogy megőrizték Zirc örökségét a 45 év során is, amíg a zirci apátság kapui zárva voltak a ciszterci élet számára. 1946 és 1968 között összesen 42 ciszterci érkezett szerencsésen az Egyesült Államokba a Zirci apátságból (bár végül tízen elhagyták a rendet)

A zirci atyák első úttörő képviselői, akik 1946 és 1954 között érkeztek Amerikába, számtalan nehézséggel találták szembe magukat, mielőtt az általuk elképzelt monostorukat megalapíthatták volna.

* * *

Lajos atya, aki évekkel később elkápráztatta történész tanítványait a dallasi katolikus Egyetemen, már 1945 óta azon fáradozott, hogy ez az amerikai alapítás létrejöhessen. Ez volt a törekvése 1953 nyarán is.

Lajos és *Anzelm* atyák együtt több felfedező expedíciót is tettek, hogy egy állandó otthonra leljenek. Az első, háromhetes útjuk során 1949 augusztusában az Egyesült Államok 19 nyugati és délnyugati egyházmegyéjét keresték fel.

Lajos atya volt az „eladó”, ismertette elképzeléseiket, szenvedélyesen ecsetelve a ciszterciek szakértelmét, Anzelm atya pedig türelmesen figyelt, gondosan jegyzetelt, és elemezte a kilátásokat.

A velük tárgyaló egyházmegyei előjáróknak azonban – ez nekik megbocsájtható – volt némi fenntartásuk a magyar ciszterciekkel szemben. Erős akcentusuk, rosszul kiejtett szavaik és nem mindig helyes nyelvhasználatuk elhomályosították mondataik értelmét. Míg Lajos atya méltatta a magyarországi tanítási tapasztalataikat, szakértettségüket, a hallgatói arra gondolhattak, vajon hogyan fognak bármit is tanulni tőlük egy amerikai középiskola diákjai, ha nem tudják megérteni őket.

(Még évtizedekkel később is a ciszterci középiskola diákjainak szülei nehezen tudták megérteni Anzelm atyának az évnnyitó vagy az évváró ünnepélyeken mondott beszédeit.)

„Az új nyelv elsajátítása sokkal nehezebbnek bizonyult és sokkal több időt vett igénybe, mint amire eredetileg gondoltunk” – ismerte be Lajos atya egy 1968-ban megjelent cikkében (*The Records of the American Catholic Historical Society* – Az Amerikai Katolikus Történelmi Társaság Évkönyve).

Az 1949-es első út eredményeként végül is kaptak ajánlatot San Diegoból és Dallasból. Lajos atya négy hónapot töltött San Diegoban, hogy létrehozzon az akkor tervezés alatt álló egyetemmel együtt működő középiskolát. Kiderült azonban, hogy ez a vállalkozás pénzügyileg túl nagy kockázatot jelentett volna a rendnek. (A dallasi ajánlatot ekkor nem is vették fontolóra; talán a texasi hőség elriasztotta őket.)

A nyelvi nehézségek ellenére a ciszterciek jól érzékeltették – némi önteltséggel is – a magyar származásuk és a zirci apátságukhoz tartozásuk értékét.

„A magyar egy olyan nyelv, mely nem hasonlít semmilyen más nyelvre, s ezért az anyanyelven beszélőkre az elszigetelődés és egyedülállóság érzése nehezedik” – fejtette ki *Farkasfalvy Dénes* apát a Dallas-i Ciszterci Monostor alapításáról szóló 1998-évi írásában, amely a „*Cisterciens in Texas*” című kiadványban jelent meg. Ezt az „egyedülállóságot” örökíti meg egy régi mondás, melyet a magyarok latinul szeretnek idézni (mintha ez nemzetközileg ismert lenne): „*Extra Hungariam non est vita*”.

A zirci apátságukra büszkeséggel gondoltak a ciszterciek, mely a Rend 800 éves magyarországi történelméből és az apátság szerteágazó szerzetesi, oktatási és lelkipásztori tevékenységeiből fakadt.

A magyar ciszterciek először a 18. század végén kerültek kapcsolatba az oktatással. A 20. században már öt gimnázium (5-től 12. osztályig) működött az országban szétszórva, és ezeket az egész Magyarország legjobb iskolái között tartották számon. Ezekben az iskolákban az összes tanár ciszterci szerzetes volt, akik Európa legjobb intézményeiben tanultak. 1942-ben az apátság 159 papja közül 68 doktori, 91 mester (okl. tanár – *a szerk.*) fokozattal rendelkezett. Ezenkívül 50 novícius és klerikus készült hivatására.

Tevékenységüket az apátság 40 000 acre (16 187 hektár – *a szerk.*) nagyságú birtoka finanszírozta, mely a középkor óta halmozódott fel. Ez a birtok a 20. században

jól irányított és igen eredményesen működő mezőgazdasági üzem volt.

A ciszterci iskolák öregdiákjai az ország sok intézményében voltak vezető állásban. A ciszterciek az állammal és a társadalommal jó kapcsolatban voltak – a zirci apát *ex officio* tagja volt a parlament felsőházának.

Ez a 800 éves fényes örökség – melyet a szovjet barbárság megkísérelt lerombolni – nehezedett az országból elmenekült szerzetesek vállára.

* * *

„Kedves *Demjén* – írta Lajos atya Szödényi Demjénnek 1953 kora nyarán –, a jól ismert célunk elérése érdekében felfedező útra vállalkozom Anzelmmel augusztus első felében. Kérlek, imádságos megfontolással, te is vállalkozz egy hasonló északnyugati útra olyan valakivel, mint *Odó* (Egres Odó atya).

„Jó ötlet lenne Anzelmmel Kanadába menni augusztus utolsó hetében, és így szeptember első napjaiban gyümölcsözőbb beszélgetést folytathatnánk a jövőnkéről. Ha minden lehetőség kimerítése után úgy tűnne, hogy, jobb lenne várni egy darabig, én is abba fogom hagyni a biztatást.”

Demjén „imádságos megfontolással” visszautasította a felkérést. Lajos atya ragyogó elképzelései, tervei ellenére nem volt hivatalos hatalma az 1953-ban Amerikában élő mintegy 20 magyar ciszterci felett.

Ezeket a ciszterci atyákat nagyon elfoglalta mindennapi feladatuk a tanítás, diplomájuk megszerzése. Igyekezett új hazájukba beleilleszkedni.

A cisztercieknek ez a sokszínű csoportja – néhányan urbánusok, mások vidékiek, többen szabadelvűek, mások konzervatívabbak, egyesek művészhajlamúak, többen természettudományi érdeklődésűek – gyökértelenné válva, elszakítva szülőföldjüktől, megfosztva családjüktől, barátaiktól és a zirci apátságtól, nagyon vágyott arra és szükségesnek látta, hogy valamiféle stabilitás, normalizálódás legyen az életükben.

Marosszéki Zsolt (Ralph March) atyát, egy jó humorérékű, tehetséges szerzetest Párizsból feljebbvalói 1952-ben az Egyesült Államokba irányították. Sajnálkozva hagyta ott Párizst, melyet nagyon megszeretett, és ahol a doktorátus megszerzése után már 5. évét töltötte. Disszertációja a ciszterci gregorián zene ma is egyik legtekintélyesebb műve ebben a témában. Megpróbált otthon találni Milwaukee-ban: vezette a ciszterci növendékek tanulmányi házát, a Marquette egyetemen franciát tanított, és vezette az egyetemi kórust.

Lajos és Anzelm atyák látták, hogy minden év elmúlásával egyre nehezebb lesz a szerzeteseket – mint Zsolt atyát is – kitépni a környezetükből és összegyűjteni egy közös otthonba.

* * *

Némi remény azonban felcsillant 1950-ben, mikor a New York állambeli Buffalo püspöke, John O'Hara meghívta a cisztercieket, hogy az egyházmegyében egy főiskolát működtessenek. A ciszterciek egyetértésével Demjén és Lajos atyák 1952 januárjában elmentek Buffaloba tájékozódni, mielőtt az egyezségeket aláírják. A remények azonban szétfoszlottak, mikor O'Hara püspököt Philadelphia érsekévé nevezték ki.

A zirci örökség súlya Lajos és Anzelm atyát egyre jobban nyomta.

1953-ban a legtöbb magyar ciszterci a Spring Bank-i Miasszonyunk monostorban élt Okauchee-ben az Oconomowoc tónál Wisconsin államban, 30 percnire nyugatra Milwaukee-től. Spring Bank-et a Ciszterci Rend alapította 1928-ban (gyakran úgy hivatkoztak erre a rendre, mint a „Közös Obszervanciára”, megkülönböztetve a Szigorú Obszervanciájú Ciszterci Rendtől, akiket trappistaként ismertek). Ez volt az első a számtalan alapítás közül (ideértve Dél-Amerikát, Afrikát és Vietnámot), melyet ebben az időszakban Európán kívül alapított a Ciszterci Rend. Spring Bank-nek sikerült a római generalícia számára anyagi eszközöket előteremteni, viszont mint közösség nehezen boldogult.

A római előjárók messziről úgy látták, hogy az otthon vesztett magyar ciszterciek beleilleszkedhetnek ebbe az amerikai világba.

A magyarok ebben nem voltak olyan biztosak. Kilátástalannak látták egy középiskola létrehozását ebben az álmos Okauchee-ben, vagy Milwaukee-ben, ahol a Marquette egyetemhez már jól kidolgozott rendszerű, egyetemi tanulmányokra előkészítő katolikus iskolák működtek.

* * *

Amerre a szem ellátott, mindenütt aszfalt és autók. Egy légkondicionálás nélküli kocsiban négy ciszterci ült azon töprengve, hogy a fák nélküli tájban tegyenek-e egy kitérőt Texasba. A hosszú és forró utazás után Mississippi-től Fort Worth-ig 1953 késő augusztusában céljuktól egy órányira csikorgó megállásra kényszerültek a kétsávos országúton. A csúcsforgalom teljesen elzárta a Dallasba vezető utat, s a forróság, amely országúti sebességgel haladva is nehezen volt elviselhető, most izzadság takarójával lepte el őket.

Monostori Bánk, *Fehér Tamás*, *Chladek Menyhért* és *Demén Dózsa* atyák ezen az izzadós délutánon léptek be a „magános csillag” államába, Texasba.

Néhány napja utaztak el Wisconsinból egy Spring Bank fennhatósága alatt levő missziós templomig, Mississippi államba, hogy az újonnan felszentelt *Bertold* atyával találkozzanak és a primíciáját megünnepeljék. Az észak-texasi kitérő Tamás atya gondolata volt, aki földrajzból diplomázott Magyarországon. Ő javasolta az útvonalat vissza Wisconsin-ba Észak-Texason át, hogy így meglátogathassák Ferenczy Csaba György és Egres Odó atyákat.

György atya először 1951 nyarán jött Texasba, hogy részt vegyen egy szakmai programon és egy budapesti barátját meglátogassa, aki a Wichita Falls-i egyetem zenei tanszékét vezette.

A látogatás alatt György atya megismerkedett a Namuri Szűz Mária Nővérek több tagjával, akik a helybeli katolikus középiskolában tanítottak. Nagy terveik voltak: A nővérek azt remélték, hogy a közeljövőben egy négyéves katolikus, koedukált egyetemet alapítanak Dallas-ban, amely jogi örököse lenne a Fort Worth-i Győzelmes Miasszonyunk (Our Lady of Victory) kétéves főiskolájuknak. Oda, a Győzelmes Miasszonyunkba, hívták meg György és Odó atyákat tanítani.

György atya, ragyogó zongoraművész, aki francia irodalomból doktorált, úgy látta, hogy a nővérek ténylegesen is valóra válthatják nagy álmukat.

A ciszterciek váratlan feltűnését a prérin a nővérek a Gondviselés jeleként látták. (A Namuri Szűz Mária Nővéreket egy belga ciszterci, Joseph Minsart alapította, akit a francia forradalom alatt űztek ki a monostorából.) Gyakorlatilag nem is tudták, hol másutt találhatnának ilyen magasan képzett papok csoportját, akik hajlandók lettek volna csatlakozni az új egyetemük megalapításához.

Naplementekor a fáradt magyarok megtalálták Fort Worth-ot. Érkezésük után egy órával már vidáman beszélgettek Odó atya kedvenc éttermében, ahol a találkozás örömeire felejtethetetlen rántott csirkét fogyasztottak. Texasról alkotott eléggé rossz első benyomásuk lassan változni kezdett.

Másnap reggel Odó atya elvezette a látogatókat a Namuri Szűz Mária Nővérek konventjébe, hogy György atyával is találkozzanak.

„Élénken emlékszem arra, ahogy odasétáltunk a konventbe – idézte vissza Menyhért atya –, és ahogy hallottam a gyönyörű zongoramuzsikát kiszűrődni az alagsorból.” A ciszterciek György atya üzenetét még muzsikájánál is jobban értékelték.

„Ha visszaérkeztek Spring Bank-be – hagyta meg György atya a négy utazónak –, mondjátok meg a testvéreknek, ez az a hely, ahol le kellene telepednünk. Itt szükség van tanítókra és papokra és nagy szeretettel fogadnának.”

* * *

Az első koppantás az asztalon a mindig derűs, 34 éves Bánk atyától származott, aki néhány éven belül a dallas-i katolikus egyetem fizika tanszékét vezette. Eléggé magabiztosan fejezte ki magát 1953 hideg decemberének délutánján, Wisconsin-ban. Az asztal túlsó oldalán *Sighard Kleiner*, az újonnan megválasztott generális apát ült, aki Rómából jött Spring Bank-be, kánoni vizitációra, új hivatalának első feladataként.

Bánk atya elég jól ismerte a generális apátot, mivel 1950 év végét és 1951-et vele töltötte Rómában, miután a 12 szerzetes növendékkel elmenekült Magyarországról. Akkor Kleiner nem sokat habozott, hogy felborzolja a magyarok idegeit.

„A Gondviselés jelének tűnik, hogy a kommunisták bezárták iskoláitokat Magyarországon – mondta Kleiner a fiatal magyar szerzeteseknek, amikor Rómába érkeztek. – Most már elfeledhetitek a tanítást, és igazán szerzetesek lehettek az imára és munkára koncentrálni.” (Kleiner a munka alatt a kétkezi munkát értette.)

„Az ilyen beszéd igen felbosszantott bennünket” – emlékezett vissza Menyhért atya.

Ám ez volt az egyetlen szerzetesi életforma, amit Kleiner elismert. Ő valójában egy reformmonostort alapított a svájci Hauterive-ben. Ebből a svájci apátságból léptették elő és jött Rómába, mint prokurátor generális. Bánk atya a találkozó alatt nehezen tudta túrtöztetni érzelmeit annak ellenére, hogy Kleiner új rangja generális apát volt.

„Soha életemben nem viselkedtem ilyen tiszteletlenül egyetlen feljebbvalómmal sem – emlékezett vissza Bánk atya. – Ám ő nem hallgatott senkire.”

A generális apát ragaszkodott ahhoz, hogy a szerzetesek napirendje imából és mezőgazdasági munkából álljon. Akár volt doktorátusuk, akár nem, a Spring Bank-i szerzeteseknek nem volt megengedve, hogy tanítsanak. Nekik a földeken kellett dolgozniuk.

Kleiner úgy gondolta, hogy a menekült magyarok készségesen csatlakoznak a reformmozgalmához, és hálásak, hogy kapnak egy helyet, amit otthonuknak hívhatnak. Hisz hova máshova mehetnének?

Ám Kleiner félreismerte a magyarokat.

A vizitáció záró beszélgetése során, a generális apát megszólította a Spring Bank-i magyar szerzeteseket, nem köntörfalazott: vagy az ő útja vagy az „autóút”.

A magyar ciszterciek nagy többsége, fiatal és idős, az „autóutat” választotta.

A generális apát ávozása során olyan statútumot hagyott hátra, melyben megszabta a Spring Bank-iek életformáját. Egy olyan klauzulát is beiktatott, hogy azok, akik nem fogadják el követeléseit, engedélyt kapnak távozásra, hogy máshol leljenek otthonra.

Két hónappal később, 1954. február 1-jén, a konventgyűlésen, a száműzött szerzetesek kérték a generális apátot, hogy Anzelm atyát nevezze ki feljebbvalójuknak. Döntöttek arról, hogy elfogadják *Thomas K. Gorman* püspök meghívását, aki a Dallas-Fort-Worth-i egyházmegye koadjunktora püspöke volt (Joseph Patrick Lynch püspök, aki 1911 óta szolgált püspökként, élete utolsó éveiben betegnek feküdt.)

Anzelm atya öt papot – Demjén, Bánk, Tamás, *Simon Lambert*, és *Rábay Kristóf* atyákat – irányított Texas-ba, hogy a zirci hagyományokra alapozva, kezdjék meg a szerzetesi közösség megalapítását. A ciszterciek segítettek a Namuri Szűz Mária Nővéreknek megalapítani egy új katolikus egyetemet Dallas-ban.

„Bizonyára medveszagot érzett – írta Demjén atya a két ajándékról, amit Barbara nevű nővérétől kapott 1949-es újratalálkozásuk alkalmából –, mert valami arcszeszt és dezodort vett nekem. Így kezdődött el az én amerikai civilizációm.”

Ahogy 1953 nyarán Demjén atya Dallas-ba vezette a sógorától ajándékba kapott Oldsmobile-ját, már több mint négy éve élt az amerikai társadalomban. Számtalan feladatot vállalt különböző helyeken, és buzgón törekedett arra, hogy javítsa angoltudását és megismerkedjen az amerikai szokásokkal.

A másik négy ideérkezett ember nem volt ilyen szerencsés.

„Ti gyóntatni fogtok szombaton, és két misét tartotok vasárnap – mondotta a Szent Cecília templom plébánosa első találkozásukkor –, és hétfőn kezdjük az iskolát. Két osztályban fogtok hittanórát tanítani.”

„De Monsignor, – mondta lassan, keresve a szavakat Bánk atya – én nem tudok angolul.” „Majd megtanul” – válaszolta a plébános.

„A hátralévő időt az elsőosztályosokkal töltöttem – emlékszik vissza Bánk atya. – Mindig készen álltak arra, hogy csacsogjanak-fecsegenek, és nem várták azt, hogy én sokat beszéljek. Így nagyon sok amerikai kifejezést tanultam tőlük.”

„Bedobtak a mélyvízbe – ismerte el Bánk atya a Dallas-ban töltött első évekről. – Megtanulsz úszni vagy elmerülsz. Izgalmas volt és nagyon szívesen csináltam.”

Nem minden idekerült magyar élvezte azt a számtalan kihívást, amit az amerikai életmódba való beilleszkedés jelentett. Nem úgy mint a többi rendtársa, Tamás atya például nem volt készséges emigráns. Neki azért kellett elhagynia Magyarországot, mert „demokráciaellenes tevékenysége” miatt, koholt vádak alapján hosszú börtönbüntetés várt rá.

Tamás és Demjén atyák az első őszt Texas-ban a Szt. Edward Leányakadémián tanítással töltötték.

„Igen nehéz volt számára – emlékezett vissza Demjén atya 1969-ben – sokat szenvedett, de az Akadémián a lányok udvariasak és igen fegyelmezettek voltak. Nem használták ki Tamás atya gyenge angol tudását. Később, amikor már a mi gimnáziumunkban tanított, elveszett a fiúk között, tréfálkoztak vele; megijedt a diákoktól, nem tudta fegyelmezni őket.”

A ciszterciek igen szerették a havi összejöveteleket Bánk atya szálláshelyén, a Szt. Cecília plébánián, az egyetlen helyen, ahol légkondicionálás volt. A hagyományos magyar kártyajátékot, a tarokkot játszották és beszélgettek, mielőtt a Fáklyába (*The Torch*), az ismert görög vendéglőben vacsoráztak volna, ami csak néhány háztömbbel volt odébb a Davis úton. Vacsora után tovább folyt a tarokkozás.

„Mindig remekül szórakoztunk”, emlékszik vissza Demjén atya egyik írásában. „Mi voltunk az első ciszterci »fáklya« ebben a városban. Nagyon sok lelkesedéssel és energiával szerettünk égni.”

A ciszterciek papként és nevelőként szolgáltak. Az volt még hátra, hogy megpróbálják a szétszórtakat összegyűjteni egy fedél alá, és így elkezdhessék a közös imát, mint szerzetesi közösség.

Lynch püspök könyvtárában, a Swiss Avenue egy szép épületében 1955 Áldozócsütrötkén, május 19-én, papok, apácák és világi hívek gyűltek össze, hogy Gorman püspökkel együtt megünnepeljék azt az ígéretet, amit a ciszterciek hoztak a Dallas-Fort-Worth-i egyházmegyébe.

Gorman püspök bocsátotta a ciszterciek rendelkezésére ezt a házat, néhány hónappal Lynch püspök halála után, 1954 augusztusában. Demjén és Tamás atyák elkezdtek kitakarítani és monostorra alakítani a házat, a faburkolatú könyvtárszobát pedig kápolnává.

Ezen a napon mutatta be Menyhért atya első miséjét, két nappal Dallas-ba érkezése, és közel egy héttel Spring Bank-i pappászentelése után. Úgy döntött, hogy vár primiciájával, amíg Dallas-ba érkezik.

A délutáni fogadáson a püspök megáldotta és felavatta a monostort és a Dallas-i Ciszterci Atyák kápolnáját (ahogy magukat ezidőtájt nevezték).

„Innentől kezdve, a tehetségeken és szellemiségeken keresztül mint egyén és mint közösség – mondta a fiatal püspök – az egyházmegye minden szegletébe kiárad az a spirituális karakter, amivel rendelkeztek. Nagyfokú elégedettséggel tölt el, hogy itt imádkozzák napról napra az Egyház szent zsolozsmáját. Biztosnak érezzük

azt is, hogy ez a tanulás háza és a tudomány központja is lesz. Hogy közénk jöttek, áldás lesz számunkra – tette hozzá. – A szolgálatotok eredményeként egy erősebb, bölcsőbb, és szellemiségében nagyszerűbb papok és hívők generációja fog felnőni Dallas-Fort-Worth egyházmegyében.”

„Mégegyszer, kedves Atyáim, jó szerencsét kívánok nektek, Isten hozott titeket!”

A püspök szavai kifejezték mind a gyakorlati, mind a személyes szempontját azon vágyának, hogy letelepítse a cisztercieket az egyházmegyéjében:

– Dallas-Fort-Worth-i egyházmegye ekkoriban óriási kiterjedésű volt, és szükség volt papokra, hogy megfelelően ellássák ezt a gigantikus területet.

– Gorman püspök igen jól képzett ember volt, aki a Washington-i Katolikus Egyetemen és a belgiumi Louvain-i Egyetemen szerzett diplomát, és méltányolta az oktatás jelentőségét. Püspöksége alatt 25 új plébániai iskolát épített, két középiskolát Dallas-ban, és más középiskolákat Fort Worth-ben, Tyler-ben és Wichita Falls-ban, nem is szólva a dallas-i katolikus egyetem (University of Dallas) 1956-os és a Szentháromság Szeminárium 1965-ös alapításában betöltött szerepéről. Nagyon értékelte a magyarok tehetségét, azt az ígéretet, amit hoztak és együtt érzett szívfájdalmukkal.

„Az a reményünk, hogy a ti munkátok itt növekedni és fejlődni fog – mondta Gorman –, és valamennyire kárpótol titeket a szülőföldről való elszakadás fájdalomért. Őszintén bízom abban, hogy Isten újra rámosolyog országotokra, békét, polgári és vallási szabadságot hozva el számára.”

Másnap az atyák elkezdték a teljes szerzetesi életrendjüket azon ideák szerint, amiket Lajos atya fejezett ki közel tíz évvel korábban.

* * *

1955 hátralévő részében Anzelm atya azon fáradozott, hogy az összes magyarországi cisztercit Dallas-ba hozza, az új közösségükbe, a Dallasi Miasszonyunk Ciszterci Monostorába (amit 1955. március 25-én jegyezték be).

A májusi ünnepség után kevesebb mint egy hónappal Anzelm atya értesítést kapott a Szentszéktől, hogy kinevezi a zirci apát vikáriusává és joghatóságot kap, mely kiterjedt minden zirci szerzetes fölé, akik már nem tartózkodtak Magyarországon és nem tartoztak Spring Bank-hez. Ez az új titulusa azonban nem könnyítette azt a törekvését, hogy a szétszórtakat egyesítse. Ugyanis mire a közösség megalakult Texas-ban, többen már máshol alapozták meg az életutjukat. Mások várakozó állásponton voltak, figyelve, hogyan alakul a University of Dallas terve.

Időközben Anzelm atya igyekezett a pénzügyi alapokat megteremteni és telket biztosítani egy állandó monostor számára. A telek-tárgyalások különösen fontossá váltak. A ciszterciek megfelelő nagyságú földet kerestek a középiskola elhelyezéséhez is, hisz minden atya szeretne volna tovább vinni a zirci hagyományokat.

A legtöbben tovább folytatták a tanítást, illetve a tanulást, hogy felkészüljenek a University of Dallas-on való működésre, mely 1956 őszén nyitotta meg kapuit.

Bár Texas nem az első helye volt Zirc amerikai „inkarnációjának”, de itt volt rájuk szükség, és eltökéltek voltak, hogy munkájuk sikeres legyen.

„1950-ben a határon átjőve – emlékezett Bánk atya –, hogy ahova a Gondviselés vezet, ott fogok élni és dolgozni. Megteszek minden tőlem telhetőt, hogy a legjobb legyek és ott fogom magam otthon érezni. Soha nem bántam meg a Texas-ban való letelepedésünket – folytatta Bánk atya. – Még mindig különös számomra, de ez teszi érdekessé és ez fűszerezi meg életünket.”

Csakúgy, mint az első rántott csirkés vacsora '53-ban, Fort Worth-ben.

A történetben szereplő dallasi ciszterci atyák:

Chladek <u>Menyhért</u> István (1931– Demén <u>Dózsa</u> László (1924– Egres <u>Odó</u> József (1918–1979) Farkasfalvy <u>Dénes</u> Miklós (1936– Fehér <u>Tamás</u> József (1911–1980)	Ferenczy Csaba <u>György</u> (1920–1999) Kis-Horváth <u>Paszkál</u> Mihály (1924– Lékai <u>Lajos</u> Gyula (1916–1994) Marosszéki Zsolt <u>Rudolf</u> (1922– Monostori <u>Bánk</u> József (1919–	Nagy <u>Anzelm</u> Sándor (1915–1988) Rábay <u>Kristóf</u> István (1919–1999) Simon <u>Lambert</u> Gyula (1913–1981) Szirotny Károly <u>Bertold</u> ...† Szödényi <u>Demjén</u> István (1912–1998)
---	--	--

ZIMÁNYI FERENC RUDOLF OCist

(1923 Hódoscsépany – 1994 Irving USA)

CURRICULUM VITAE

*szemem a tengerbe zuhant
és elveszett a hullámok alatt*

*a négy világtáj négy felé
dobálta végtagjaimat*

*de szívem árva szívem
egy kis falusi házban
örökre ott maradt*

1973-ban megjelent Szomjúság c. kötetéből

„GYÖKÉR ÉS LOMB” – GÁRDONYIS TALÁLKOZÓ

A ciszterci Szent Bernát és az állami Gárdonyi Géza gimnázium öregdiákjainak ünnepi találkozója

2011. május 21-én, szombaton az ünnepség a Szent Bernát templomban 9 órai szentmisével kezdődött, melyet *Hervay Levente* OCist és *Soós Tamás* atyák celebrálták. A prédikációjában *Tamás atya* kiemelte: „Ebből a találkozóból is erőt merítünk ..., hogy az utánunk jövő ciszterci diákoknak, tanároknak példát tudjunk adni.” A szentmisén közreműködött az iskola énekkara *Bisztriczki Zoltán* tanár úr vezetésével.

A szentmise után a vendégek és az öregdiákok az iskolába vonultak át, ahol a bejáratnál diákok az iskolaszázlóval álltak őrt, s a folyosókon, a lépcsőkön a diákok sorfala vezette fel a vendégeket a díszterembe. A földszinti folyosón emlékkönyvi bejegyzésre volt lehetőség.

A díszteremben az Egri Ciszterci Kórus rövid énekkel köszöntötte a vendégeket.

Papp Ildikó konferanszié, iskolánk volt diákja (GGCG '98), a Szent István Rádió bemondója nyitotta meg a találkozót: „Valami láthatatlan fonál köti egyik-másik embert egybe, ha nem is ismerik egymást. A fonál lehet mérföldekre nyúló, de egy napon, amikor találkoznak, csomót köt rá az égi kéz.» Úgy érzem, Gárdonyi Géza szavai a mai napra, a mai találkozóra különösen is igazak. Lehet, hogy sokan, akik itt vagyunk, ismeretlenként tekintünk egymásra, mégis ugyanaz az érzés, ugyanaz a gondolat vezérelt mindannyiunkat ide, egykori vagy jelenlegi iskolánk falai közé.

Az iskola falai között *Pataki Vidor* osztályfőnöksége alatt az 1934-ben érettségizet évfolyamnak tudomásunk szerint közülük már egyedül csupán wiesbadeni otthonában *Faluhelyi (Fischer) János* úr él, aki egészségi állapota miatt sajnos személyesen nem tud részt venni ezen a találkozón. Néhány hete küldött leveléből így írt erről: »Hálás köszönet az igen értékes meghívásért.... Egész életemben büszkén vallottam magam ciszterci diáknak, és diákkorom óta határtalan tisztelettel viseltem volt osztályfőnököm, dr. *Pataki Vidor* iránt, aki – ha szabad így mondanom – atyai jóbarátom lett, és haláláig levelező partnerem volt. ... Ma már csak a lakásban próbálok a bútorokba, falba, fiam által épített korlátba kapaszkodva botorkálni, utcán már csak toloszékkal, ha gyermekeim közül valaki éppen ráér, hogy eltoljon egy szakorvosi rendelőbe.« Úgy gondolom, szavaiból is kitűnik, hogy ő lélekben biztosan velünk van. Mi pedig, gondolatban, övele.»

Dr. Pisákné Balogh Éva igazgatónő köszöntőjében kiemelte, hogy az iskola több évszázados történelme alatt ugyan változott az iskola neve, de lényege nem változott. „Mindig diákok százait és ezreit tanítottá a szépre, a jóra, a tisztességes, becsületes munkára. A ciszterci tanárok Szent Bernát regulája nyomán azt az örökséget adták diákjaiknak, hogy »Lángolj és világíts«. A gárdonyis tanárok a nagy író nyomdokaiba lépve azt mondták: legyenek lámpások. S mindig is nagyhírű volt az iskolánk. Az iskola mai neve – úgy gondolom – magába foglalja a teljes szellemi örökséget. S mint az intézmény vezetője

reménykedem és imádkozom, hogy az iskola ma is egy jó hírű iskola. ...»

Bagi Emese tanárnő – mint a találkozó kigondolója és fő megvalósítója – beszédében többek között így foglalta össze a találkozó célját: „... A mai nap számomra nagyon különleges. Ma módom nyílik arra, hogy tisztelghessek intézményünk múltja előtt, és köszönthessem a legfiatalabb nemzedéknek is. Tanári zsebkönyvünk első lapján ez áll: »A legtöbb, amit egy gyermeknek adhatunk: gyökök és szárnyak.« Tanárként, ma már felismerem, hogy értékes gyökereket tudhatok magaménak ennek az iskolának a jóvoltából, és remélem, hogy az én tanítványaim is visszaigazolják majd egy napon, hogy szárnybontogatásukhoz magam is hozzá tudtam járulni valamivel.

Pataki Vidor ciszterci paptanártól – temetésén, 1973-ban – diákjai, mint »magister optimus«-tól, az eszményi tanártól búcsúztak. Lehet-e a felelős szellemi embernek, köztük a tanárembernek ennél nemesebb küldetése?»

A találkozó díszvendége, *dr. Nyitrai Zsolt* államtitkár, a Gárdonyi gimnázium 1995-ben végzett diákja volt.

Dr. Pisákné Balogh Éva igazgatónő a következő szavakkal átadta át államtitkár úrnak a »nagyköveti kitűzőt« és megbízó levelét: „A GGCG tisztelettel felkéri dr. *Nyitrai Zsolt* államtitkár urat, hogy intézményünkhöz fűződő jó kapcsolatát oly módon is szíveskedjék

megerősíteni, hogy iskolánk hírnevének ápolására, hivatása gyakorlása közben is emlékezzék, továbbá hagyományörző és értékgyarapító törekvéseink támogatását mindig szívügyének tekintse.»

Nagyköveti kitűzőket és megbízó leveleket adott át az igazgatónő *dr. Bakó Zsuzsannának*, *dr. Löffler Erzsébetnek* és *Berecz Mátyásnak*, az ünnepség előadóinak, valamint *Habis László* polgármester úr képviselőtében megjelent *Sós István* alpolgármester úrnak.

Dr. Löffler Erzsébet, a Főgyűházmegyei Könyvtár igazgatója dr. *Pataki Vidor* ciszterci tanár életéről és szellemi örökségéről tartott előadást. (Az előadás szövegét e számunkban olvashatjuk.)

Dr. Bakó Zsuzsanna, a Gárdonyi gimnázium egykori diákja (GGG'64), a Magyar Nemzeti Galéria főmuzeológusa személyes hangú emlékbeszédében idézte 1935-ben, a Szent Bernát gimnáziumban érettségizett édesapját, aki *Pataki Vidor* tanítványa volt. *Dr. Bakó Ferenc*, 1952-től volt múzeumigazgató élete végéig, 1998-ig. Igazgatósága alatt fejlesztette fel az egri Dobó István múzeumot.

Berecz Mátyás, aki 1990-ben érettségizett a Gárdonyi gimnáziumban, a Dobó István Vármúzeum muzeológusa, az Egri Vitézlő Iskola alelnöke, emlékbeszédében dr. Bakó Ferenc fő művének, a vármúzeumnak a történetét vázolta fel.

Az ünnepségen a ciszterci diákok színjátszói előadásukban Szent Margit legendáját dolgozták fel. Felkészítő tanár *dr. Loboczkyné Hársasi Ibolya* tanárnő volt.

A Ciszterci Gárdonyi Géza Gimnázium célul tűzte ki, hogy ezentúl minden tanévben egy, az iskola életében meghatározó módon tevékenykedő személyiség emlékét diákok által elkészített prezentáció (bemutató-előadás) formájában is felidézzi, és a mottójául a „gyökér és lomb” fogalompárt választotta. A prezentációk elkészítésére – verseny útján – al- és főgimnáziumi tanulók (alsósok és felsősök) pályázhatnak, és ezeket egy tanárainkból álló bizottság bírálja el. Ez évben dr. Pataki Vidornak, a Szent Bernát gimnázium 925–1938 években volt tanárjának emlékét idézték fel.

A mintegy negyven pályázó közül a főgimnáziumi kategória győztese: *Homa András 11.K*, az algimnáziumi kategória győztese: *Kovács Boglárka 6.C* osztályos tanuló lett. Az ünnepségen ők mutathatták be munkájukat.

Dr. Pisákné Balogh Éva igazgatónő átadta a díjazott tanulóknak a jutalmat, akik egy emléklakettet is átvehettek. Ezt az emléklakettet – amelyen Pataki Vidor ciszterci paptanár portréja látható – *Habis László* Eger város polgármestere úr támogatásának köszönhetően *Debreceni Zsóka* és *Pelcz Zoltán* alkotóművészek készítették.

Az ünnepség befejezéseként a résztvevők együtt énekeltek a Szózatot, majd lehetőség nyílt egy kis agapéra és kötetlen beszélgetésre.

Iskola tanárai és diákjai május 16-án, hétfőn lerótták tiszteletüket a ciszterciek sírhelyénél a Hatvani temetőben, és ott emlékkoszorút helyeztek el.

Összeállította a MAG – (Mindennapok A Gárdonyiban internetes diákújság 2011. május-június-i számából.

DR. PATAKI VIDOR (1901–1973)

Dr. Löffler Erzsébet, a Főegyházmegyei Könyvtár igazgatójának előadása

Pataki Vidor tipikus megtestesítője volt a két világháború közötti magyar értelmiségnek, azon belül is a paptanárnak. A 20. század első felében a magyar középosztály és értelmiség legfontosabb és legnépesebb utánpótlása a parasztság és a vidéki kispolgárság volt. Ma, amikor a gyermek életét alapvetően meghatározza az, hogy hova született, ez szinte érthetetlen. Napjainkban az értelmiség jórészt saját magát reprodukálja, a leszakadt rétegek számára gyakorlatilag lehetetlen a felemelkedés, de a sok pénz sem jelenti feltétlenül azt az életminőséget, amitől értelmiségivé lehet válni. Hogy ez miért van így, összetett és bonyolult kérdés, de érthetővé válik, ha figyelembe vesszük, hogy a két világháború között egy olyan hatékony, jól működő – többnyire egyházi – iskolahálózat állt rendelkezésre, amely minden tehetséges és ambiciózus fiatal számára lehetővé tette a tanulást. Ennek az iskolahálózatnak volt része – nem jelentéktelen része – a Ciszterci Rend Egri Szent Bernát Gimnáziuma. Magasan kvalifikált szerzetes tanárok – tudós tanárok szentelték egész életüket a következő nemzedékek nevelésének. Ennek egyik leghatékonyabb eszköze a bentlakás, vagyis a kollégium volt, ahonnan nem lehetett minden pénteken hazamenni csupán azért, hogy addig se kelljen az épületet fűteni, és ne az iskolában kelljen a gyermeket etetni, viszont a hétvégéket alaposan ki lehetett használni annak érdekében, hogy a vidéki gyerekek behozhassák azt a hátrányt, amivel a városi polgári családok gyermekeivel szemben küszködtek. Színházlátogatás, önképző körök, színjátszó körök, könyvtárhasználati lehetőség, és nem utolsósorban a művelt, jól képzett tanárokkal való rendszeres kapcsolat segítette őket ebben. Hogy megtudjuk, milyen volt abban az időszakban a **Tanár**, elég, ha föl-idézzük *Németh László* alakját, aki egy vidéki gimnáziumban tanított. Hogy milyen hatékony volt ez a rendszer,

arra viszont jó példa *Mádl Ferenc* akadémikus, volt közársasági elnök, aki az egyik vele készített interjúban elmondta, hogy egy falusi konyhaasztalnál gyakorolta a betűvetést, viszont egy szerzetesi gimnáziumban szerzett ismeretei bőségesen elégnék bizonyultak ahhoz, hogy értelmiségivé, sőt a legelittebb értelmiség tagjává, professzorrá, akadémikussá váljon.

Pataki Vidorról a tudós ciszterci tanárról, aki majd másfél évtizeden keresztül a rend egri gimnáziumában tanított, hat-nyolc sorban emlékeznek meg a lexikonok. Pedig jelentős történetírói munkássága és az egri vár feltárása során szerzett elévülhetetlen érdemei alapján méltó lenne arra, hogy emlékét ne csak a ciszterci rendben, és az iskolákban, ahol tanított, hanem Eger városában is nagyobb gonddal ápolják, ahol életének legjelentősebb és legszebb szakaszát töltötte. Ahogy *Lénárt Andor*, a Vármúzeum történésze írta róla: „Nem volt jelentős történetírói vállalkozás Egerrel és a középkori várakkal kapcsolatban, melyben ne vett volna részt. Egyike volt azoknak, akiknek a nevéhez fűződött az 1925-től 1938-ig tartó egri várfeltárás, melynek legnagyobb eredménye a kazamata folyosók kitisztítása, feltárása, illetve a székesegyház romjainak feltárása volt.”

Három egri tanár végezte el a hatalmas munkát: *Lénárt János, Pálosi Ervin és Pataki Vidor*.

Annak ellenére, hogy most szándékunk szerint csak Pataki Vidorra emlékezünk, néhány gondolat erejéig meg kell említeni két munkatársának – segítőitársának nevét is, hiszen ez a hatalmas, évekig tartó munka úgy összeforrasztotta őket, hogy elkerülhetetlen megemlékeznünk dr. Lénárt Jánosról és dr. Pálosi Ervinről is. Pataki munkásságának a tanításon kívül ugyanis két fő területe volt: az

Egri Vár feltárásában való részvétel, és a történész kutatói, illetve szakírói tevékenység.

Az egri vár feltárása.

A várfeltárás kezdeményezője dr. Lénárt János tanár volt, szinte azonnal hozzá csatlakozott Pálosi Ervin jogakadémiai tanár, néhány hónappal később pedig Pataki Vidor ciszterci tanár. Ez egy olyan közös munka volt, ami hosszú évekre összekötötte hármukat.

Dr. Lénárt János (1896–1971) Feldebrőn született, Szatmárnémetiben és Beregszászon járt gimnáziumba, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett történelem-földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet. 1923-ban érkezett Egerbe, 1933-ban szerzett doktori címet. A kereskedelmi tanonciskola igazgatója, majd a Fiú Felsőkereskedelmi Iskola tanára, illetve kollégiumának prefektusa volt. Eger Vára Barátainak Köre titkáraként működött, cserkészvezető és természetjáró volt. Ma is szerveznek túrákat az ő emlékére.

Dr. Pálosi Ervin (1898–1941) családja a Felvidékről került Budapestre, iskoláit is ott végezte. A Pázmány Péter Tudományegyetemen jogtudományt tanult, 1925-ben költözött Egerbe, ahol az Érseki Jogakadémia tanára lett. Később eredményes tudományos és tanári tevékenysége alapján a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem jogtudományi karán kapott katedrát.

Dr. Pataki Vidor 1901-ben született Pécsen. A keresztségben a János nevet kapta. Nagypapja volt a mecseknádasdi vízimalom. Édesapja katonatiszt, majd

Tablókép 1920.

Korona, ebéd 6 Korona”). Nagyon precíz ember volt. Leltárt készített a mosásba adott fehérneműiről is. Listába vett azután például 150 általa ismert dalcímet („Csínom Palkó”, „Az egri ménes”, stb.), sőt novícius magiszterének 78 viccét is (Hirdetés: eladó egérfogó a hozzátartozó egerekkel” stb.). Valószínűleg nem alap nélkül kapta a Rendben a Hiláriusz nevet, ami magyarul a ritkán használatos Vidor és jelentése pedig vidám, jókedvű.

magántisztviselő volt. Pataki Vidor nagyon szerette a szüleit, erről tanúskodnak feljegyzései, levelei és mindenek előtt naplója, amelyet egy zöld, kockás noteszbe vezetett. 1917/18-ban, zirci noviciátusa alatt 157 levelet adott postára, ebből 128-at szüleinek küldött. Nemcsak a levelezését regisztrálta pontosan (kinek írt? – kitől kapott?), hanem a kiadásairól is pontos feljegyzéseket vezetett („vasúti jegy Eger-Pécs 41,70 Korona, villamos 60 krajcár, borbély 2

A pécsi ciszterci gimnázium VI. osztálya után Zircen volt novícius 1917/18-ban. (Az ebből az időszakból származó visszaemlékezések szerint helyes kopasz fiatalember volt. A novíciusoknak ekkoriban kopaszra kellett nyíratkozniuk.) Ezután a VII. és VIII. osztályt a rend kispapjai Egerben végezték. Ekkor történt, hogy a pécsi ciszterci főigazgató nem akarta elfogadni az egri ciszterci gimnáziumban kapott bizonyítványát, mert azt az 1919-es proletárdiktatúra idején állították ki és a vizsgabiztosok között ott voltak a proletárhatalom képviselői is. Azt mondta a pécsi főigazgató, hogy ez proletárbizonyítvány. Néhány rendi évfolyamtársa, akiknek a neve talán nem cseng ismeretlenül: Endrédy Vendel, aki később ciszterci apát lett, Rajeczky Benjamin, az Európa-hírű zenetudós, aki, amikor mint szerzetes az utcára került, a Néprajzi Múzeum népzenei osztályán dolgozott, és Tobákos Kilit, aki az egri gimnáziumnak volt tanára.

1920–24 között járt egyetemre, ahol végig kiváló tanulmányi eredményei voltak és „summa cum laude” minősítéssel doktorált történelemből. Doktori értekezésében Hunyadi János pályáját vizsgálta meg okleveleinek tükrében. Az egyetemi évek alatt végezték a ciszterci kispapok a teológiát is. Tehát 1924-ben szentelték pappá is, ekkor kapta tanári oklevelét is. Ezután egy év gyakorló tanárság is következett, majd 1925-től életének legszebb 13 éve Egerben, 1938-ig.

Még egy emberről meg kell emlékeznünk, ez pedig *Ignác Sándor* volt, aki mintegy tíz éven át munkavezető, tehát a katonák és a napszámosok vezetője volt a feltárások idején. 1961-ben halt meg.

Mielőtt rátérnénk Pataki Vidor életművének legnagyobb teljesítményére, az egri vár feltárására és annak tudományos megalapozására, ami városunkban híressé tette őt, nézzük meg, milyen irodalmi tevékenységet folytatott?

Fő művei:

- A XVI. századi várépítés Magyarországon
- Az egri vár élete (több helyen is megjelent: Ciszterci Értesítő, Heves megye műemlékei)
- Magyar történelem: Előadásai a budapesti Szent Imre Gimnáziumban 1946–48)
- A hevesi honfoglalás kori női sírlelet
- Az egri Vármúzeum történeti adattára 15 kötetnyi munkáját őrzi. Az egri várra vonatkozó oklevélmásolatok.

Számunkra a legjelentősebb *Az egri vár élete c. munkája*.

Lénárt János, Pálosi Ervin és Pataki Vidor érdemeit az egri vár feltárása során végzett munkájuk kapcsán nem kívánjuk rangsorolni, mindhárman nélkülözhetetlenek voltak a hatalmas vállalkozásban.

Ez a feltárás nem előzmények nélküli, hiszen a Rákóczi szabadságharc után pusztulásnak indult erődtámas, melyet a 18. századi nagy építkezések során kőbányának használtak, és bár később Pyrker és Bartakovics érsekek megpróbálták csinosítani, sajnos, rossz állapotú és elhanyagolt volt. A jezsuiták innen hordták a köveket templomuk és rendházuk építéséhez, a Líceum szintén a vár köveiből épült (a vár egy része egyházi tulajdon), és amit

az Egyház nem mozdított meg, azt a lakosság építette be házaiba. Ez szinte Európa-szerte ugyanígy ment...

Mint fentebb említettük, Pyrker érsek sokat tett a várért, az ő kezdeményezésére tárták fel a régi székesegyház maradványait. Ekkor találták meg azt a gótikus pillérköteget, melyen Szent István szobrát helyezték el. Az egyik ágyúdombon kálváriát építtetett, és ő alakíttatta ki az ún. Dobó sírkápolnát, a Setét kapuban, ahol el is helyezette Dobó István szarkofágjának fedőlapját, amelyet Buttler János gróf kalandos módon hozott el az érsek számára Dobóruszkáról. Bartakovics érsek Ipolyi Arnold és Henszlmann Imre javaslatára végeztetett ásásokat. Ezt a munkát Benkő Károly építész vezette. A 19. század vége felé pedig Balogh János főhadnagy ásátott a várban. A székesegyház területén végzett ásásoknak kettős célja volt: a maradványok feltárása és Imre király sírjának a megkeresése. Okleveles forrásokból tudható, hogy Imre király Egerben hunyt el, nem találták meg azonban a sírját, csak feltételezhető, hogy itt helyezték örök nyugalomra. A középkorban azonban nem volt ritkaság, hogy a halálozás helyén eltemették az elhunytat, később pedig végleges temetkezési helyére szállították (Szent László).

A vár 1925-ben nagyon siralmas képet mutatott: most már olyan kőbánya volt, amivel felhagytak, a gyerekek játszótérre lett. Néhány évvel korábban még Gárdonyi Géza sétáinak kedves színhelye, 1925-ben már örök nyughelye. Gárdonyi regényébe öntötte történelmi álmát Eger halhatatlan hőseiről. Éltek a legendák az emberek emlékezetében a várból kivezető titkos alagutakról, melyek Sirokba, Szarvaskőbe, Diósgyőrbe vezetnek, csak éppen senki nem tudta, hogy ezeknek a várban hol a lejárata? Csak egyetlenegy nyílás volt ismert, amit „kincskereső” kamaszok használtak játékaik során. Ez a nyílás a Bolyki-bástyánál volt. Mindenkinek meglódult a fantáziája. Az ásások elsődleges célja ez esetben már az volt, hogy megtudják, igaz-e az a legenda, miszerint az egri várat titkos alagutak kötik össze a környező várakkal. Pálosi és Pataki egy időben, 1925-ben kerültek Egerbe, és miután megérkeztek, Pálosi Ervin haladéktalanul bekapcsolódott a dr. Lénárt János által elkezdett munkába, Pataki Vidor néhány hónappal később, ő éppen kimaradt a kazamaták nagy részének kitakarításából. Pálosi Ervin magas társadalmi állását, tekintélyét és kapcsolatait vetette latba annak érdekében, hogy megszerezze a munkához szükséges pénzeszközöket. Kilincsel, kérvényezett, beszámolt, jelentett. Pálosi Ervin feladata volt a hatóságok engedélyének beszerzése is.

A felfedezés, a munka beindítása a cserkészek segítségével Lénárt János nevéhez fűződött. Ebben az időszakban a vár egyes tulajdonban volt, egyrészt a katonaság, másrészt az érsekség, végül pedig a város szerepeltek a tulajdonosok közt. Bizony, ezek együttes hozzájárulására lett volna szükség az ásások beindításához, ami sohasem sikerült. Lénárt azonban elintézte, hogy a cserkészcsapat a katonaságtól megkapja a Bolyki bástya területét ásítás céljára. Ez ugyanis a katonaság területén volt, innen kiindulva pedig a föld alatt már be lehetett hatolni a többi tulajdonos felségterületére is. A munkát azért a diákokkal, illetve a cserkészekkel kezdték, mert Lénárt János a 294. sz. cserkészcsapat vezetője

volt. Itt, a Bolyki bástyánál ereszkedtek le a mélybe, hogy el tudják végezni a kazamaták feltárását. A legfontosabbnak azt tartották, hogy a betömedékelt kazamaták járatait kitisztítsák. A munkát a Bolyki-bástyánál kezdték, 1925 augusztusának végén, és hihetetlen tempóban hordták ki a földet a járatokból. Másfél hónap múlva már csoportos látogatásokat szerveztek a vár földalatti járataiba, naponta kétszer lehetett lemenni belépti díj ellenében. A világítóeszköztől maguknak a résztvevőknek kellett gondoskodniuk. 1925. szeptember 14-én megjelent Kelemen Andor tollából „Város a föld alatt” címmel egy cikk az Egri Népszóban. „Felpattan a széles ajtó, és a szürke kőfalba vájt lépcsőkön bejutunk az egri vár alagútjaihoz vezető földalatti folyosóra. Ez a folyosó elég meredeken vezet lefelé, és 10–15 méter után két ágra oszlik. A jobboldali ág elején, csigalépcsőn még mélyebbre jutunk. Itt már nagyon sok a föld az alagútban. Addig, míg el nem távolítják, csak kétrét görnyedve haladhatunk tovább mintegy három méteren. Most valahol az Eger–putnoki vasút sínjei alatt haladunk. Valami morajt is hallunk. Talán a vonat robog éppen fölöttünk. Hirtelen ismét tágas folyosóra értünk és körülbelül 170 méteren át vígan megyünk előre... A vár falában megyünk előre egészen a Bebek-bástyáig. Itt a folyosó követi a fal kanyarulatát a Török-kert sarkáig. Itt ahelyett, hogy a falban menne tovább, tíz méter kiugrást képez a folyosó a renovált falak alatt a sínek alá. Csak most vesszük észre, hogy ezekből a földalatti folyosókból minden ötméternyi távolságból szelelőlyuk nyílik fölfelé. Egyik – másik fél méter átmérőjű. Némelyik ilyen lyuk egészen szabad, és a mélyből az eget láthatjuk rajta keresztül. Itt a Bebek-bástya északkeleti sarka táján kezdődik az a rész, ahol földdel vannak eltömve a mély alagutak. Erről a mély eltömésről azt mondják az egykori feljegyzések, hogy a híres nagy ostrom idején a törökök ezen a helyen aknákat fúrtak a vár felé. Mikor azonban beérték a folyosóba, a várbeliek észrevették, és földdel tömötték el a török előtt mintegy 15 méter hosszúságban a folyosót... természetesen most ezt a nagymennyiségű földet is eltávolítják és a folyosónak ezt a részét is járhatóvá teszik. Az említett alagútból fölfelé vezető lyukakon, melyek csak olyan szélesek, hogy egy ember éppen átfér rajtuk, feljutunk egy másik folyosóba, amely az előbbi fölött párhuzamosan vezet. Ettől a folyosótól emberszélességnyi szűk alagút visz meredeken lefelé egy földalatti kúthoz. A szűk folyosón azonban nem tudunk messze jutni, mert egyre mélyebben süppedt az iszapba a lábunk. Másfél órai út után visszafelé indulunk a földalatti világból. Hol kényelmesen sétáltunk, hol görnyedtünk, hol pedig csak hason csúszva haladtunk. Egyik folyosóból a másik folyosóba is vezet lefelé egy út. Tehát sok helyen három sor földalatti folyosó halad egymás alatt. Néhol oldalt tágas termekké bővülnek az alagutak.” Voltak kalandvágyó gyermekek is, két tíz év körüli kisfiú titokban ereszkedett le, lent a sötétségben elveszítették egymást, az egyik néhány óra múlva kitalált, a másik 48 órán át bolyongott odalent.

Érdekes egyéb újságcikkek is napvilágot láttak, amelyek segítségével felismerhető, hogy mely szakaszokat

tárták épp föl. Az Egri Népújságban írták: „a folyosó boltozatának tetején 10 méteres közökben rókalyuk szerű nyílást látunk. Ha föltornásszuk magunkat, látjuk, hogy kisebb-nagyobb helyiségekbe vezetnek. A harmadik rókalyuk egy szűk és meredek folyosót rejteget, mely valamely földalatti forráshoz vezethet.” (Ez a ciszterna) Vagy: „Majdnem a Bebek-bástya végén járunk, amikor gyertyánk halvány fénye rég felrobbantott akna ütötte rést világít meg...nem messze tőle egy csontváz ... és a sötét falon imbolygó árnyék olyannak látszik, mintha az elesett hős lelke most is ott keringene fölötte...”

1925 augusztusától, amíg az esők be nem köszöntöttek, a cserkészek lankadatlanul dolgoztak és tisztogatták a földalatti járatokat.

1926 tavaszán vettek ismét nagyobb lendületet a feltárások, amikor a cserkészek mellett új erő lépett be a munkába, ez pedig a katonaság volt, valamint a belépti díjából és egyéb támogatásokból fizetett napszámosok. Az nyilvánvalóvá lett kétévi törmelék kihordás után, hogy épített-boltozott alagútról van szó, de a váron kívülre nem vezet. Hamarosan villanyvilágítás mellett lehetett a folyosókat látogatni és az idegenforgalom résztvevői is egyre nagyobb érdeklődést tanúsítottak a várbeli látnivalók iránt.

Pataki Vidor, aki valamivel később kapcsolódott a munkába, azzal szerzett elévülhetetlen érdemeket, hogy ráirányította a figyelmet az egész vár illetve a püspökség történetére, a székesegyház romjaira, illetve immár tevőlegesen részt vett a feltárásban. Ezen túlmenően ő végezte el a szükséges levéltári kutatásokat, és a vonatkozó szakirodalom feltárását is. Ezekre multhatatlanul szükség volt a székesegyházi ásatások megkezdéséhez, a szakmai megalapozáshoz. Tanulmányozta a középkori építészetet, végigjárt minden levéltárat, ahol bármilyen dokumentum volt a várral kapcsolatban, rajzokat, alaprajzokat, feljegyzéseket keresett. Fáradhatatlanul publikált, aminek meg is volt a gyümölcse, ne feledjük, hogy a Heves Megye Műemlékei II. kötetében az egri vár történetéről szóló fejezetet ő írta.

A várbán végzett ásatások másik fontos célja tehát a Szent János Székesegyház romjainak a feltárása, illetve a lehetséges szintig történő rekonstrukciója és továbbra is Imre király sírjának felfedezése volt. A várbeli székesegyház feltárása 1928-ban kezdődött meg. Ennek tudományos háttérét teljes egészében Pataki biztosította. Kutatásainak eredményei meg is jelentek a helyi sajtóban, természetesen együtt a várbeli székesegyház feltárásának eredményeivel:

„A főhajó szélessége 14,75 m, ami a legnagyobb hajószélesség, amely gótikus templomnál használatos volt. A várfaltól a megmaradt pillérkötegig – melyen jelenleg Szent István szobra áll – majd onnan a quadrum északnyugati sarkáig ásott kutatóárok igazolta azt a sejtést, hogy a Szent János Székesegyház területén ma legalább 5–6 m. törmelék réteg fekszik. A gótikus székesegyház padozata 5–6 m mélyen fekszik, s csak ez alatt másfél méterrel bukkantunk rá a románstílusú altemplom falaira, illetőleg boltozatára. Az altemplom padlója tehát 2–4 méterrel mélyebben fekszik, mint az Eger-Putnoki vasút sín szintje. Ezen kutatóárok egy pontján leástunk 8 m mélyre, de mindenhol mesterségesen odahordott földrétegre bukkantunk. Az egri várdombnak csak északi és

nyugati része természetes eredetű. A vár keleti oldalának háromnegyed részét mesterségesen töltötték fel. De még a legrégebbi részekben is másfél m. magas kultúrréteg fekszik az épülettörmeléktől el nem borított várudvaron. A Janicsár udvar (Varkoch Kapu) és a laktanyák közötti útvonalon a régi várkövezet másfél-két m. mélyen fekszik. Míg a székesegyház quadrumának két pillérére 270 és 330 cm mélységben ráakadtunk, a negyedik (északnyugati) pillérre azonban még egy méter mélységben sem lehetett ráakadni. Ezen pillér a Perényi-féle templomzáró fal közvetlen szomszédságában volt, és ezért alapjait is mélyen kiszedték. (Ehhez tudni kell, hogy mikor Perényi Péter elfoglalta a várat – ő maga protestáns lévén – embeivel nemcsak feldúlta a székesegyházat, hanem használatatlanná is tette azt az ún. Szentélybástya megépítésével, amivel gyakorlatilag lehetetlenné tette azt, hogy újból templomként funkcionáljon. A fenti leírás két szempontból volt fontos, igazából leleteket csak négy mélységből lehetett előhozni, másrészt szükségessé vált a hatalmas mennyiségű törmelék eltávolítása, amit iparvágány létesítésével valósítottak meg. A kitermelt földet az állomásra hordták, ott ugyanis szükség volt a talajszint megemelésére.

Megtalálták a román kori templom szentélyét, az apszison freskómaradványok kerültek napvilágra, török sírokat is találtak a szentélyben. Később szabaddá tették a gótikus templom főhajóját. A tatárjárás utáni átépítés úgy történt, hogy a régi kis román kori templomot meghagyták, köré építették a nagyot, és míg az új el nem készült, lehetett használni a régit. A gótikus templomnál megtalálták azokat a hatalmas pillérkötegeket, amelyek ma is láthatók, az oratóriumba vezető lépcsőfeljárót, valamint szinte sértetlenül a sekrestye alapjait. A legértékesebb lelet az aranyozott ezüst török kupa volt, ami ma is az egyik legértékesebb darabja a múzeum kiállításának. Találtak ezen kívül fegyvereket, edényeket, kályhatörödékeket. A székesegyház maradványainak feltárásában, illetőleg, a leletek feldolgozásában részt vett Szmracsányi Miklós művészettörténész is, Szmracsányi Lajos érsek unokaöccse.

Pataki Vidor Pálosi Ervinnel, Lénárt Jánossal és később Ignác Sándorral fáradhatatlanul együtt dolgozott majdnem másfél évtizeden keresztül.

Ez a feltáró munka hatalmas költségekkel járt, mely költségeket eleinte csak a városi tanács mutatkozott hajlandónak magára vállalni. Ezeket az összegeket Pálosi Ervin járta ki. Pataki Vidor feladata az volt, hogy tudományos érvekkel győzze meg a képviselőket az ásatások szükségességéről.

Sokáig minden egyéb hivatalos szerv érdeklődése nélkül zajlott a munka, és maguk a feltárást végző tanárok sem kaptak soha semmilyen anyagi ellenszolgáltatást. Eger város lakossága és a város, valamint a vármegye vezetősége „gyerekes dolognak tartotta a vár »turkálását«. Pálosi és Pataki Vidort egy kicsit hibbantnak vélték.” (Pataki Vidor visszaemlékezéseiből). Problémák voltak magával az engedélyeztetéssel is. Nem volt pontos határvonal a várbán a kincstár és az érsekség területe között. „Ha az érsekség nehezmenyezte (ti. az ásatást), erősködünk, hogy kincstári területen dolgozunk, ha a

kinctár idézett perbe, az érsekséggel takaróztunk... Az érsekség előtt vállaltam a teljes kegyvesztettséget.”

„A kincstári területen folyó ásatásért pedig a miskolci katonai parancsnokság tett ellenünk feljelentést... Katonai törvényszék elé állítottak bennünket a helyszínen, s aligha úsztuk volna meg a dolgot, ha az egri katonai parancsnok (*Herdy Béla*) szépérzéke meg nem ment bennünket is, az ásatásokért is.”

Munkájukat néhány mérnök is segítette, köztük *Márkus János* és *Márkus Béla* testvérpár, akik a restaurálást vállalták és *Hevesy Sándor* városi főmérnök, akinek szívéhez szintén közel állt a vár, és aki ezt a munkát jóval többnek tekintette, mint hivatali kötelezettséget. Ők sem kaptak semmilyen anyagi ellenszolgáltatást a munkáért.

A finanszírozók közé később a város mellett csatlakozott az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács is. Magánszemélyektől szinte semmilyen támogatást nem lehetett szerezni. Két kanonok segített: *Csekő Gábor* és *Kriston Endre*. Ne feledjük, hogy az 1929–33-as világgazdasági válság idejében vagyunk!

A gazdasági válság eredményeképpen 1931 végére teljesen elapadtak azok az anyagi források, melyekből a vár ásatásait finanszírozni lehetett volna. Az erődtémény látogatóinak száma is megcsappant, az eladott belépőjegyekből még a nyitva tartást és az őrzést sem lehetett biztosítani. Ezért az ásatások szüneteltek. 1932 tavaszán – amikor az első filléres vonatok Egerbe érkeztek – merült fel az ötlet, hogy helyi nevezetességek, ajándéktárgyak árusításával lehetne valamelyest pótolni a hiányzó pénzt. A Setétkapu boltíve alatt elkezdtek egri bort árulni. 1932 nyarán pedig a vár északi bástyájában kerámia műhelyt rendeztek be. A borok számára egyiptomi formájú korsókat, kancsókat, a Minaret kicsinyített figuráit, hamutartókat, levélnehezékeket gyártottak, kiváló minőségű agyagból. Ezek a kerámia-tárgyak rövidesen keresett termékek lettek. ... Mindenesre jelentős bevételeket biztosított, amelyek lehetővé tették az ásatások folytatását.

Évek múlva, amikor Pataki és Pálosi eltávoztak Egerből, és Lénárt újból egyedül maradt, Ignác Sándor segítségével végezte további munkáját, ami ekkorra már nagyobb lendületet vett, hiszen sikerült közben megteremteni a feltárás szerény anyagi alapjait.

Fő művei

Pataki Vidor két nyomtatásban megjelent művéről tegyük meg említést, ez a *Magyar történelem* (1946–48-ban történelem tanárának óráin lediktált jegyzetei alapján gépiratban elkészítette és kiadta franciaországi emigrációjában dr. Pataky Barnabás 1983-ban – a szerk.) és *Az egri vár élete* (Első megjelenése a Szt. Bernát gimnázium 1933–34. évi Értesítőjében – a szerk.)

A Magyar történelem a budai Ciszterci Gimnáziumban tartott előadásainak gyűjteménye. (Ebben foglalja magában a Kárpát-medence őstörténetével, a magyar nép őstörténetével, a honfoglalással, a középkorral a mohácsi vészig, Erdély történetével, a török hódoltsággal, a felszabadítással, Magyarország 18. századi történetével, a Rákóczi szabadságharccal, Mária Terézia és II. József korával, a reformkorral, az 1848/49-es eseményekkel, a Kiegyezéssel, az I. világháborúval. Ami szinte hihetetlen: az a tömörség, ahogyan nem egészen kétszáz oldal terjede-

lemben ezt össze tudta foglalni úgy, hogy semmi lényegeset nem hagyott ki, nem hagyott nyitott kérdéseket, közérthető stílusban foglalta össze népünk csaknem ezer éves történetét.

Az egri vár története több helyen is megjelent, ezek közül a legfajszínűsőbb kiadvány a Heves megye emlékei c. topográfia. (*A vár – Történeti áttekintés Heves megye emlékei II. 59–75 o. – a szerk.*) Az írás az alábbi fejezetekre tagolódik: Az őskor, a középkori vár, Viszontagságos idők (Mohács, az ország három részre szakadása, a Perényi korszak), Dobó vára (1548–15529) Restauráció (1553–1568), Újjáépítés (1669–1595) A török uralom alatt (1596–1687), A rombolás útján (1687–1826) Az egri vár kultusza (1827–1934).

Pataki Vidornak nagyon sokat köszönhet az egri vár.

Mindennapjai

A napirendje a következő volt: kora reggel zsolozsmázott, misézett. Délelőtt tanított. Magyar órán is, történelem órán is óravázlatból. Ezek kis cédlukák voltak, nagyon apró betűkkel teleírva. Mindkettőhöz hozzá kellett állandóan olvasni. Amit kellett, azt lediktálta. Az évszámokat kegyetlenül megkövetelte. „Fiaim, – mondogatta – az évszámot belépőjegyek a történelem színházába”. Egyik diákja erről a mondásról karikatúrát rajzolt: egy cirkusz pénztárában Vidor atya ül, akinek évszámokkal fizetnek a belépők.

Délután a várban látjuk: megtekinti az aznapi ásatás eredményét. Az önkéntes nagycserkészek, joghallgatók, fizetett napszámosok már újságolják neki, hogy mit találtak, mit hogyan hagytak, mihez nem mertek hozzányúlni: „a Tanár úr jöjjön és nézze meg!” A leleteket elkülönítette, osztályozta, és ha tudta, azonnal datálta. Ha nem, akkor lerajzolta, mert este folytatódott szobájában a munka: mi lehet, és milyen korból való? Az óravázlatokat is el kellett készítenie.

Péntek este Pestre utazott, és szombat-vasárnap-hétfőn a Műegyetem könyvtárában (kapott hozzá kulcsot, annyira becsülték) olvasta a középkori-újkorai építészet és várépítészet szakkönyveit.

A levelezést sem hagyhatta abba: magánlevelek, külföldi utazási irodák érdeklődése, folyamodványok harc az OTI-val (akkori betegbiztosító társaság), harc az érsekséggel és főképpen állandó kéréselés érsektől a Műemlékek Országos Tanácsáig pénzért, ami nélkül sem háború, sem ásatás nem lehetséges...

A tanárember alig várja a nyarat, hogy egy kicsit kifújja magát. Ő nyaranta Európa levéltárait bújta, természetesen saját pénzén, amit egész évi fizetéséből tett félre (Bécs, München, Karlsruhe, Párizs, London, Salamanca), és kereste az egri vár tervezési rajzait, és általában a várépítések rajzait, levéltári emlékeit.

Az ásatásokat nagycserkészekkel és joghallgatókkal kezdte, ezek „munkaideje” azonban tanulmányaik miatt erősen korlátozott volt. Önkéntelenül a szegényebb földműves népből kellett napszámosokat toborozni. Nem csalódott bennük! Többször kifejezte, hogy ők a legmegbízhatóbbak.

A munkás, de igen szép egri éveket egy csapásra befejezte az áthelyezés. 1938-ban Budára került tanárnak.

Hogy mi ment végbe benne, csak elgondolni lehet, de a tény: letette a „csákányt-lapátot” és szó nélkül engedelmeskedett. Mégis hamarosan megbarátkozott új tanítványaival, emellett ő kezelte a rend könyvtárát. Később a gimnázium igazgatóhelyettese és a dolgozók gimnáziumának tanára lett. A rend budai gimnáziumában tanított 1938-tól az államosításig: 1948-ig. Szűk tíz év. Kötelességtudó ember volt, és a kötelesség teljesítése meghozta lelke nyugalma. „Kicsiket” itt sem tanított, Egerben sem. Úgy látszik, hogy ő a kamasz korosztályt szerette, mégpedig – igaz, férfiasan – de nagyon. Jó néhány tanítványa félt tőle, mert igen szigorú volt. Tanítványainak mondása: „Mi nem félünk senkitől, csak az Istentől és Patakitól!” Hozzáfüzték azonban a folytatást: „Ha Pataki a tűzbe megy, mi akkor is megyünk utána!” Mindent megtett a gyerekeiért, és ezt tanítványai nagyon jól tudták! Az egyik tanár kikotyogta, hogy mi történt a negyedévi konferencián (akkoriban ilyen is volt). A tanári kar iszonyatos dolgokat hozott fel Vidor atya osztálya ellen, ami nagyjából, de csak nagyjából igaz is volt. Az igazgató kérdésére Vidor atya csak ennyit válaszolt: „Hát nem tudom, mi bajuk a tanár uraknak az én osztályommal, mert mindig olyan az osztály, amilyen a tanár. Nálam soha nem pimaszok!” Ezt bizony fociban így hívják: „kemény szerelés”.

Budán is megtalálta azt a témát, mely a tudományos munka iránti igényét kielégítette: kutatta a pétervárad-i ciszterciek kelenföldi szerepét és a budai vár középkori történetét. A háború azonban elvitte nemcsak a könyvtárát, hanem az évek alatt készült jegyzeteit is. 1948-ban búcsúznia kellett a tanítástól, 1950-ben pedig a rendháztól is. Egy igen kisméretű személyzeti szobában lakott élete végéig albérlőként. A lelkipásztori munka mellett levéltárakban töltötte az idejét, a levéltári kutatás most a kenyérkeresetévé vált. 13 éven keresztül nyitáskor elsőként érkezett az Országos Levéltárba, ahol hat órát dolgozott néhány cigarettaszünetet beiktatva. Háromkor hazament, megebédelt, majd elindult a kórházakba, ahol betegeket látogatott. Az Országos Levéltárban a következő intézmények, illetve tudósok számára végzett kutatómunkát: A Zsigmond-kori oklevéltárban *Mályusz Elemér*nek dolgozott, majd *Győrffy György* számára az Árpád-kori Magyarország történeti földrajzát kutatta. De dolgozott a Néprajzi Múzeumnak, a Földrajztudományi Kutatócsoportnak, a Geodéziai és Térképészeti Társaságnak, a Művészettörténeti Dokumentációs Központnak, a Magyar Tudományos Akadémiának, az Országos Műemléki Felügyelőségnek. Gyakran végzett családtörténeti kutatásokat is. Tavaszonként ellátogatott Egerbe, hogy megnézzze az ásatások beindítását. Nyaranta Pécsre ment, hasonló céllal. Csaknem minden évben meghívták volt diákjai.

Anyagiakban mindig igénytelen volt. Összegyűjtött pénzecskéjét mások megsegítésére fordította. 70 éves kora körül érezni kezdte, hogy hanyatlak az egészsége. Többször is megírta végrendeletét, egri földben akart nyugodni. Élete utolsó heteiben régi vágya teljesült, meglátogatta Amerikában lévő rendtársait, hazatérése után öt nappal lett rosszul és néhány nap múlva a kórházban meghalt. Az egri Hatvan temetőben van a sírja. Tanítvá-

nyai ezzel a mondattal búcsúztak tőle: „Vale, Magister Optime” – Isten veled, Te legjobb Tanítómester!

1973. szeptember végén, a franciaországi Eteaux-ban

Az ember kutatja a titkát: irtózatosan szigorú, és mégis tűzbe mennének érte diákjai? Mindenesetre úgy látszik, hogy a szigorúság mögött nem pedagógiai csalafintaságot, hanem a rábízottakért dobogó meleg szívet tapasztaltak meg diákjai, olyan szívet, ami értük élt. Ő valóban „ifjú szívekben élt”! És él ma is, mert a Budán 1944-ben érettségizett diákjai minden hónapban összejönnek „Pataki-estre”. Jézus szava: „Gyümölcsseikről ismeritek fel őket...” (Mt 7,17). Egyik tanítványa, a nemrégiben elhunyt Bakó Ferenc néprajztudós írja: „Számomra az iskolában eltöltött nyolc év tanárai közül Pataki Vidor atya adta a legtöbbet, az ő óráit élveztem a legjobban... Eseménykép volt legtöbbünk számára.”

Ma is elgondolkodtató az, amit a gyászbeszédben mondtak róla: „Szilárd kő volt a társadalmunk épületében. Életét mindenben a hűség jellemezte: hűség családjához és rokonaihoz, hűség a rendtársaihoz és diákjaihoz, hűség barátaihoz és munkatársaihoz, hűség minden közösséghez, amelyhez tartozott. De hű volt a helyekhez is, amelyek életét alakították: Pécshez, Egerhez, Budához, és hű volt a feladatokhoz is, amelyeknek életét szentelte. Ez volt a tanítás és nevelés, a magyar múlt kutatása, szenvedő, magukra maradt emberek bátorítása.”

JUBILÁNSAINK

A múlt évekhez hasonlóan megemlékezünk a jubiláns osztályokról, számba véve és köszöntve ma is élő tagjaikat.

A **75** éve érettségizett osztálynak egy élő tagjáról tudunk. Szeretettel köszöntjük **vitéz Fluck Gusztáv** (Glenunga, Ausztrália) diáktársainkat.

Osztályfőnökeik voltak: *Baksa Kristóf (I–VI.), dr. Palos Bernardin (VII–VIII.)*

(A tablón látható tanárok: dr. Palos Bernardin oszt. f., dr. Kürti Menyhért igazgató, Baksa Kristóf oszt. f., alsó sor: dr. László Vince, Erdélyi Guidó, vitéz Rédei Gerő, Károly [Peszeszér] Asztrik

Tanáraik voltak:

Ciszterciek:

Baksa Kristóf	magyar I–II., latin I–VII., történelem III–VII., földrajz VII.
Erdélyi Guidó	történelem VIII.
Evetovics Kunó dr.	hittan I–III.
Kürti Menyhért dr.	filozófia VIII.
László Vincze dr.	latin VIII.
Mészáros Ervin	természettan I–II., IV–VI., földrajz I–III.
Palos Bernardin dr.	magyar VII–VIII., német VII–VIII.
Pataki Vidor dr.	magyar III–V.
Peszeszér Asztrik	matematika II–VIII., fizika VII–VIII.
Rássy Paulin	ének I–II.
vitéz Rédei Gerő	görög VI–VIII.
Richter Máttyás	német VI.

Sánta Olivér dr.	görög V.
Szekeres Fábán	német IV–V.
Tóth János dr.	hittan IV–VIII.
Unger Barnabás dr.	német II–III., francia V–VIII.
Varga Bennó	fizika III., földrajz IV., egészségtan VII–VIII.

Világiak:

Ócsvár Géza.	rajz IV., gyorsírás V
vitéz Szabó Ferenc	testnevelés I–VIII.
Troján Alfonz	matematika I., rajz I.–IV.

A **70** éve érettségizett osztálynak öt élő tagjáról tudunk: **Bajka Imre** (Budapest), **Dániel Ernő** (Thornhill, Kanada), **Hajnal Endre dr.** (Budapest) **Komáromy Endre dr.** (Eger), **László Ferenc dr.** (Budapest). **Lénárt Zoltán** (Miskolc)

Osztályfőnökeik voltak: **Tóth Tasziló (I.)**, **Erdélyi Guidó (II–VIII.)**.

Tanáraik voltak:

Ciszterciek:

Baghy Osvát latin II–IV., magyar V–VIII.
Erdélyi Guidó földrajz II–IV., VII., történelem III–VIII.
Gonda Keresztély görög V., francia VII.
László Vincze dr. magyar II., német II.
Mészáros Ervin földrajz I., természetrajz I.
Palos Bernardin dr. magyar IV., német IV., hittan VIII.,
 filozófia VIII.
Pataki Vidor dr. magyar III.
Rássy Paulin ének I–II., matematika II–VIII.,
 fizika III., VII–VIII.
Révész Amadé dr. francia VIII.
Sántha Olivér dr. görög VI.
Tobákos Kilit görög VII–VIII.
Tóth János hittan I–VII.
Tóth Tasziló magyar I., latin I.
Unger Barnabás dr. német III.

Varga Bennó természetrajz IV–VI.
Vajk (Wáger) Atanáz latin V–VIII., német V–VIII.

Világiak:

Divínyi Mihály magyar II
Kerekes Sándor francia VI.
Ócsvár Géza matematika I., rajz I–IV.,
 gyorsírás IV–V.,
 testnevelés VI.–VII.
Oltai Rudolf egészségtan VII–VIII.
Sziklai Árpád dr. francia V.
Takács Tibor dr. testnevelés I–V., VIII.
vitész Szabó Ferenc

A 65 éve érettségizettek közül a következő, ma élő diáktársainkról tudunk: **Arnótfalvy Barnabás** (Budapest), **Betes Béla** (Sopron), **Bóta László** (Eger), **Fülöp Tamás** (Győr), **Hargitai (Gruber) Emil** (Budapest), **Madaras Sándor** (Eger), **Molnár Béla** (Miskolc), **Póta György** (Budapest), **Törő Béla** (Miskolc). Akik több éven keresztül együtt jártak, de nem érettségiztek az osztállyal: **Bérces (Bakaisz) István** (Veszprém), **Gazda Géza** (Budapest), **Kocska Lóránt** (Debrecen), **Mohi Sándor** (Schweinfurt, Németország)

Osztályfőnökeik voltak: **Varga Bennó** (I–VI.), **Károly Asztrik** (VII–VIII.)

Tanáraik voltak:

Ciszterciek:

Ágoston Julián dr.	magyar I., III., VII.
Baghy Osvát	latin II., magyar IV–VIII.
Bartók Egyed dr.	történelem VI–VII., latin VII–VIII.
Falubíró Győző	ének I–III., történelem II–V.
Gonda Keresztély	latin I.
Hegy Kapisztrán	történelem VIII., gazdaságtan VIII.
Hodász Erik	hittan VIII.
Kádár Antal	matematika I–II.
Károly Asztrik	matematika III–VI., VII–VIII., fizika III., VII–VIII., honvédelmi ism. VI.
Kerekes Károly	görög VIII.
Lékai Lajos dr.	történelem VI., filozófia VIII., ének VIII.
Rássy Paulin	menyiségtan, és fizika VII.
vitész Rédey Gerő	latin II–VII., görög V–VII.
Révész Amadé dr.	francia V–VIII., görög VII.
Szabó Tihamér	hittan IV–VII.
Tóth János dr.	hittan I–II.
Vajk Atanáz	német IV., VII.
Varga Bennó	földrajz I–II., VII., természetrajz I–V., hittan III., vegytan VI., gazdaságtan VI.

Világiak:

Horányi Károly	magyar II.
Habis György dr.	német IV–VIII.
Hamza Tibor	rajz VII.
Herczeg Antal	német III.
Kovács Gergely	magyar II.
Ócsvár Géza	rajz I–IV., VII–VIII., szépírási I., gyorsírási IV., honv. ism. V.
Oltaí Rudolf	testnevelés I–II.
Rédei Rezső	testnevelés IV–VIII.
v. Somlay Mihály dr.	német III.
vitész Szabó Ferenc,	testnevelés III.
Sziklay Árpád dr.	egészségtan IV., VIII.

Beszámolók a 2011. évi érettségi találkozóról

Az egész ciszterci pedagógiánknak a családiasság volt az alapja. Gyerek, tanár összetartoztak, egy nagy családot alkottak. Természetes, ami beléjük szívódott, azt sugározták és innen származik az a még ma is nagy összetartás a volt diákok és a volt tanárok között, hogy ők magukat egy nagy család tagjainak érzik, melyeknek közesek az eszményeik és közesek az értékeik...

Palos Bernardin szavai 1989 májusában, Egerben

62 évesek – (1941–1949) – Barátainkkal ebben az évben is elhatároztuk, hogy a gyérülő létszám ellenére is megrendezzük a szokásos találkozónkat. Időpontjául a közvélemény szerint május 21-ét választottuk, mely időpont a véletlen szeszélye folytán nem a legszerencsésebbnek bizonyult... Az eredeti elképzelés szerint a szokásos programot képzeltük el: Találkozás a Dobó téren, tisztelgés tanáraink és halott barátaink előtt a minorita altemplomban nyugvó szerezett osztályfőnökünk, *dr. Habis György* tanár úr sírjánál. Ezután egy „diákmise” a ciszterci templomban, látogatás és beszélgetés a gimnáziumban, ebéd a szomszédos étteremben, baráti ölelés és várakozás a következő évi találkozóra.

Szinte utolsó pillanatban jutott tudomásunkra, hogy a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium is hasonló időpontra egy össz-diáktalálkozót szervez az intézet minden diákjának, melyet összekötöttek *dr. Pataki Vidor* volt ciszterci tanár, neves várkutató munkásságának megemlékezésére és kitüntetésére. Ezen az összejöveten a Rend, a város és a gimnázium prominens képviselői vettek részt és nívós kultúrműsorral emelték az ünnepség színvonalát.

Mivel a mi osztálytalálkozónk résztvevőinek legnagyobb része nem Egerben lakik, sajnálatosan csak késve érkezünk a városba, így csatlakozni is nehezen tudunk a nagyszabású ünnepséghez. A 9 órai szentmisére is csak néhányan és késve érkezünk, de örömről szolgált, hogy köszönthettük *Hervay Levente OCist.* régi tanárunkat, valamint *Habis* tanár úr kedves feleségét, *Magda* asszonyt.

A találkozóra érkezettek ezután megcsodáltuk a nagyon szép állapotba hozott épületet, a kétszintes tornatermet, a régi tablót, majd a régi II. osztály tantermébe mentünk, ahol felelevenítettük régi emlékeinket.

A találkozón részt vettek: *v. Botár Sándor, Bene István, Böjthe László* és felesége *Magdika, Fecske László, Kékesy Tibor* és felesége *Incike, Kovács Jenő, Lakatos István, Nickl Károly, Póta Béla, Szalmási Pál, Szedlacsek József, Székely György és Szemző Gyula*. Egészségi okkal kimentették magukat: *Gyulai György, Homonnay Tibor, Fikár László, Kovács Géza, Molnár László, Pozder Miklós, Tanyi László, Zsurkai János, Veres Árpád*. Reméljük jövőre mindenki eljön.

Időnként fellátogattunk a közös nagy ünnepségre, majd egy óra körül átmertünk a Szanthofer étterembe. Reméljük, a szerény esemény emlékét mindenki megőrzi és szeretettel gondolunk az együtt létre.

A beszámolót összeállította: Póta Béla

60 évesek – (1943–1951) – A többet soha nem ismétlődő 60 éves találkozónkat június 18-án tartottuk. A Szent Bernát Ciszterci Templomba közös misére jöttünk össze. A szentmisét együtt celebrálták Jéger Károly pápai prelátus, kanonok, *Hervay Levente OCist* tanár úr és *Papp Endre* nyugalmazott plébános. *Dr. Kilián István* osztálytársunk miniszter.

Jéger Károly prédikációban felidézte a régi időket, amikor naponta láthattuk, amint ciszterci tanáraink egy vastag imakönyvvel mentek a kápolnába, vagy az orgonásba imádkozni. A járatosak tudták, hogy ez a breviárium. Mikor pap lettem, az egyház rám bízta a napi imádkozás kötelezettségét. Elszaladt feledtünk az élet, fiatal koromban csak a kötelesség sietségével imádkoztam a sorokat. Az öregembernek már több ideje van az istenes dolgokra. Amikor a megtisztelő feladatot kaptam, hogy beszéljek a 60. találkozó miséjén a 70. zsoltár volt a soron, amit az idős Dávidnak tulajdonítanak a biblikusok. Az öregedő aggastyán címet adták a zsoltárnak:

„Öreg koromra ne hagyj el engem Uram!” – így hangzik a zsoltár egy sora. A babiloni fogságban is nagy vigasztalása volt a választott népnek.

Megöregedtünk, többen megözvegyültek, sokan már elmentek. Közelmúltban ketten is. Nehezebbek lettek egyedül a terhek.

Ágoston Julián megtanított az irodalom szeretetére, többször veszem kezembe Arany János kötetét az Őszikéket. „Az életet már megjártam, / Többnyire csak gyalog jártam, / Gyalog bizony... / Legfőlebb ha omnibuszon. // ... Ha egy úri lócsiszárral / Találkoztam, s bevert sárral: / Nem pöröltem, – / Félreálltam, letöröltem. ...”

A szentmisén imádkoztunk elhunyt tanárainkért, akiket Kilián Pista felsorolt: *dr. Hegyi Kapisztrán, dr. Ágoston Julián, Károly Asztrik, Bartók Egyed* és a többiekre.

Papp Endre név szerint emlékezett 34 elhunyt osztálytársunkra, az ez évben elhunyt Kádár Jánosra és Valuch Istvánra.

Mise után átsétáltunk a régi rendház, ma kollégium éttermébe, beszélgetésre és ebédre.

Nagyöröm ért bennünket: két 60 éve nem látott osztálytársunk is megtisztelte találkozónkat: *dr. G. J. Sanders* (Szakács Gyula) Ausztráliából és *Szabó Bálint* Gödöllőről.

A találkozón jelen voltak: *Bartha István* és felesége, *Bogdán Kálmán* és felesége, *Demeter László, Gódl Károly, dr. Jobbágy Aladár, Kárpáti Jenő* és felesége, *dr. Kilián István* és felesége, leánya *Hedvig, Kovács b. István* és felesége,

Magyari Béla, Papp Endre, Pap Dezső, Petróczki Károly és felesége, dr. Szakács Gyula és felesége, Szabó Bálint, Tilless Béla és felesége.

Az ebédlőben Kilián Pista köszöntötte a megjelenteket, külön üdvözölte a 60 éve nem látott osztálytársainkat. Tilless Béla dr. Ágoston Julián osztályfőnökünkről emlékezett meg, majd felesége, Ágnes asszony elszavalta Valahonnan fényűzenet című versét.

Hervay tanár úr vezetésével átmentünk az iskolába, ahol megkoszorúztuk Osztályfőnökünk arcképét. Itt Kilián Pista emlékeztetett életútjára, és Tilless Ágnes asszony Emléksorok című verséből szavalt.

Jéger Karcsiék a nagypénteken elhunyt Valuch Pista osztálytársunk sírját koszorúzták meg a Ferencesek altemplomában.

Hírt adtak magunkról, de rossz egészségi állapotuk miatt nem tudtak eljönni a találkozóra: dr. Csányi László, Czapek József, dr. Csikváry István, Deák Sándor, Gulyás Andor, Kakuk Mátyás, Kocsis Antal, Kristóf László, dr. Rácz László, Ujvári Ernő, Vargha László, Varga Pál.

Családi okok miatt maradtak távol: Bene Attila, Rozgonyi László. Nagy Dénes nem jelezte távolmaradásának okát.

A távolmaradók mindegyike közölte: gondolatban velünk vannak, szeretettel gondolnak az iskolában eltöltött esztendőkre, mely mindnyájunk számára felejthetetlen marad. és mindenkinek jó egészséget kívánnak a hátralevő évekre.

Régi szokásunknak megfelelően elénekeltük az asztali áldást, majd elfogyasztottuk a finom ebédet. Borozgatás és jó ízű beszélgetés után 16 órakor átmentünk a Forrás Szabadidő Központba, ahol Tilless Béla képzőművész osztálytársunk kiállításának volt a megnyitója. Megcsodáltuk a szép grafikai és térplasztikai munkáit.

Úgy határoztunk, a jövőben minden év júniusának második vasárnapján találkozunk a ciszterci templom 10 órás miséjén, mely után az iskolában, vagy egy közeli vendéglőben elbeszélgetünk. Adja Isten, hogy még sokáig így legyen.

Jéger Károly és v. Bartha István

LEVELEK – ✉ – TELEFONOK – ☎ – E-MAILEK – ✍

Az Egri Fehér/Fekete 2011. évi húsvéti számát forgatva jó érzés töltött el a tiszteletteljes, sőt rajongó visszaemlékezéseket olvasva. Olyan nagyszerű egykori tanárokról olvashattam, akiknek neve megőrződött a késői korokra is.

Többen voltak olyanok, akik a nevelés-oktatás mellett tudományos tevékenységet folytattak. Róluk utca is van elnevezve, melyen végighaladva újból emlékezhetünk rájuk és a Ciszterci Rendre, melynek tagjai voltak.

Azonban forgandó az idő kereke. a daliás szép idők tovatűntek. Következett a szétszórás ideje az egyház számára. Minden történelmi kornak megvannak a nagy alakjai. Ilyen volt Debreczeni Sixtus atya.

Amikor Egerbe került plébánosnak, a volt ciszterciek templomából rövid időn belül olyan plébániát alakított ki, ahol idős és fiatal, egyszerű kétkezi munkás és magasan képzett értelmiségi otthonra lelt. Működése idején a templom minden zegét-zugát kitakarította. Kibérelt egy tűzoltó létrát, hogy a magasabb részeket is elérjék. Ezen létra segítségével érték el az oratóriumot is, melynek a rendház felé nyíló ajtaját az állam befalaztatta. Sixtus atya maga ment fel a létrán, hogy kimentse a benn maradt ingóságokat. Fűthetővé tette a templomot, ami abban az időben valóban forradalmi újításnak számított!

A hívek csodálkozása és lelkesedése határtalan volt. Akkoriban tömve volt a templom szentmisék alkalmából! No nem csupán a fűtés miatt! Tele volt azért is, mert ebben a templomban korábban nem tapasztalt pasztorációs munka indult el! Egy-egy ünnepre feltűntek a már szétszórásban élő fiatal, frissen felszentelt rendtagok.

Ezekben az években olyan mélyen szántó beszédeket, elmélkedéseket hallottunk, amilyenekre itt Budapesten is ritkán volt alkalmunk.

Ez volt az az időpont, amikor a férfiak helyére lányok, asszonyok léptek. Kántorok, harangozók, sekrestyések sőt ministránsok is nők voltak!

Akkoriban kerültem közelebbi kapcsolatba a templomhoz, így Sixtus atyához.

Ő hozta létre és mindvégig segítette, lelkesítette és támogatta az énekkart. Akkoriban minden vasárnap és ünnepnek a 10 órai miséjén énekkar szolgált. Sok szép élmény, barátság, szerelem fűződik az énekkarhoz.

Noha ez csak egy egyszerű, egynemű kórus volt, de ezen belül nagymamák, fiatal mamák, lányok és kislányok jártak ide énekelni. Mise után a templom előtt várták a lányokat a soros udvarlók, vagy ifjú férjek. Így aztán vannak szép élmények, amelyekre jó szívvel emlékezünk vissza a nagyon nehéz idők ellenére is.

Sixtus atya szerette a fiatalságot és mindenben támogatta kezdeményezéseinket. Felejthetetlen volt az egyik karácsonyi, árusítással egybekötött betlehem-kiállítás. Örömmel dolgoztunk rajta, szakszerű irányítás mellett. A béke szigetének számított a templom, ahová boldogan jártak az emberek.

Sokan aggódtak Sixtus atyáért, mert féltették a várható megtorlástól! Ő maga is számított valamilyen, a személyét érhető támadásra, amiről azonban nem beszélt soha. Lelkes lelkipásztori munkájának „jutalmául” felmentették az egyházi szolgálat alól. Amikor pedig áldozatul esett a megtorló hatalomnak, részvét és félelem töltötte el a várost.

Jöttek újabb plébánosok, akik ugyancsak szívvel-lelkel szolgálták a híveket.

Az azonban egy másik történet.

Koncz Attiláné Maróti Klára

hírek...hírek...hírek...

• **DR. PISÁKNÉ BALOGH ÉVA** igazgatóasszonytól, aki 1999 szeptemberétől 11 éven át volt az intézet vezetője, a tanévzáró ünnepen az egri bazilikában búcsúztak el a Gárdonyi Gimnázium tanulói, a tanári kar a tanévzáró értekezleten köszönt el tőle.

Egy minden részében leromlott épület, életveszélyes fűtési-, víz- és elektromos rendszer, amit munkája kezdetén a szocializmus hagyatékaként átvett. Működése alatt minden részében megújult az iskola és ragyogó új létesítmények – díszterem, hatalmas tornacsarnok – készültek.

„Megerősítette a keresztény értékeket az iskolában, lelki napot, imaórát szervezett. Testvérkapcsolatot épített ki németországi és lengyelországi iskolákkal, valamint az angol kapcsolatot továbbra is fenntartotta. Nevéhez köthető a 8 osztályos képzés, a nyelvi előkészítő, valamint a 0. évfolyam bevezetése is” – mondotta a búcsúzáskor az iskola egy diákja.

„Ha bejön valaki a Gárdonyi gimnázium csodálatos belső kertjébe, a boltíves folyosókra, azt fogja érezni, hogy ott a falak is beszélnek és üzennek, és közvetítik azt a szellemiséget, amit ott a ciszterciek kifejtettek” – hallottuk szavait az egri Szent István rádióban...

A ciszterci öregdiákok is újra otthon érzik magukat az iskola patinás épületében. Köszönik igazgatóasszonynak az ifjúság nevelésében végzett áldozatos munkáját és a mindig megértő figyelmet, a segítő jóakaratot amit diákszövetségünknek nyújtott. Isten segítse további életében!

Az iskola új igazgatójának Sixtus apátúr 2011. augusztus 1-jétől *Varga B. János* oktatási igazgatóhelyettest nevezte ki.

• **VERES ÁRPÁD** érseki tanácsos, pápai prelátus, diákszövetségünk elnöke egészségi állapotára tekintettel felmentését kérte a Szent Bernát templom templomigazgatói feladatai alól. – Az egri Szent Bernát-templomban 2011. július 17-én, vasárnap reggel 8 órai mise után a hívek elbúcsúztatták *Veres Árpád* atyát. A misét *Hugyecz János* prefektus atya celebrálta, koncelebrált *Veres Árpád* atya, a Szent Bernát-templom leköszönő igazgatója.

A prefektus atya bejelentette, hogy a közelmúltban *Dékány Árpád Sixtus* zirci apát felkereste *dr. Ternyák Csaba* egri érsek atyát. Jelezte, hogy sajnos továbbra sem tud küldeni ciszterci atyát a Szent Bernát-templom szolgálatának ellátására, ezért kérte, hogy legyen segítségére és jelöljön ki egy atyát, aki a templomigazgatói feladatokat ellátja. A választás *Hugyecz János* prefektus atyára esett, aki ez alkalommal megköszönte *Veres Árpád* atya odaadott, lelkiismeretes templomi szolgálatát és Isten áldását kérte további életére.

Ezt követően a hívek képviselőiben *Fábián Zsuzsanna* ciszterci oblata saját versével búcsúzott *Veres Árpád* atyától.

Végezetül *dr. Pisákné Balogh Éva*, az egri Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium leköszönő igazgatója köszönte meg *Veres Árpád* atyának a gimnázium tantestületéért, diákjaiért végzett munkáját, megköszönte a reggeli osztálymiséket, a tantestületnek nyújtott hasznos útravalóit, megköszönte szelíd mosolyát és töretlen akaratát Isten szolgálatában.

A hívek hosszú sora kézfogással búcsúzott *Veres Árpád* atyától.

Köszönjük *Veres Árpád* atya!

(*dr. Pisákné Balogh Éva*)

Fábián Zsuzsanna köszöntő verséből:

*Mi hívek is hálát adunk
Istennek Árpád atyáért:
hőségben és télben-fagyban
végzett hű szolgálatáért.*

*Köszönjük a szentmiséket,
Gyónatást és imádságot.
Köszönjük, hogy mindenkinek
mindig rendelkezésére állott.*

*Kérjük Istent, adjon erőt
eztán is szolgálatra,
életében vezesse és
oltalmazza a Szűzanya!*

Árpád atya válaszul a köszöntésekre elmondotta, hogy már ciszterci diákként is nagyon szerette a „mi templomunkat”. Az orosz hadifogság idején sóvárogva gondolt arra, hogy fogja-e még látni valaha a csodálatos oltárokat. Az isteni gondviselés jóvoltából hazatérve mint pap és lekipásztor szolgálhatta Istent és a híveket a mi templomunkban. Köszöni a hívek ragaszkodását, szeretetét, imáit, és kéri fogadják szeretettel *Hugyecz János* atyát és segítség szolgálatában.

Hugyecz János atya, aki templomigazgatói kinevezést kapott az egri Szent Bernát templomba 1975-ben született váci egyházmegyes, 2008 augusztusa óta az Egri Érseki Papnevelő Intézet prefektusa. (*Fábián Zsuzsanna*)

• **„SZÁMON TARTVA”** címen nyílt kiállítás június 10-én a kommunista terror pap áldozatainak – többek között *Endrédy Vendel* apátúr, *Debreceni Sixtus*, templomunk mártír halált ciszterci plébánosa – hagyatékából Egerben, a Kossuth Lajos utca 6. sz. alatti volt Vagner kanonoki házban. A kiállítás október 10-ig tekinthető meg.

• **BRÜCKNER ÁKOS ELŐD OCist** atyát, a budai szentimre-városi ciszterci plébánia plébánosát Sixtus zirci apátúr kérésére Erdő Péter budapest-esztergomi bíboros érsek június 30-i hatállyal felmentette. Ezentúl Székesfehérváron a ciszterci templom plébánosaként szolgálja Rendjét. Budapesten élő egri ciszterci öregdiákok is jól ismerték Előd atyát, ki mindig szerető segítséggel támogatta kis közösségünket. Isten áldása kísérje munkáját!

• **KÖSZÖNET AZ ADOMÁNYOKÉRT!** *Faluhelyi (Fischer) János* (34) Wiesbaden, (Németország) – 200 euró, *Szpolecsnyik Sándor* (47) Szepsi (Moldava n. B., Szlovákia) – 10 000 Ft, *Kékesi György* (44) Toronto (Kanada) – 22 000 Ft, *Kádár István* (48) Terra Linda, CA (USA) – 15 000 Ft, *Kalapos József* (44) Nyíregyháza – 20 000 Ft.

• **AZ EGRI FEHÉR/FEKETE** – Interneten a www.uj.ciszterciekegerben.hu/ honlapon található **Gimnázium** linken. A honlap gondozója *Kaibás Gábor Márk*, a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban 2001-ben érettségizett diákársunk, akinek köszönhetően újságunk 1994 óta megjelent valamennyi száma olvasható, ill. letölthető.

• ZIRCI HÍREK

HERVAY FERENC LEVENTE ATYA Széchenyi Ferenc-díjat kapott több évtizedes közgyűjteményi munkájáért. A Szépművészeti Múzeum Barokk termében 2011. augusztus 19-én Réthelyi Miklós nemzeti erőforrás miniszter adta át a díjat.

Levente atya 1940 óta készíti az egyetemes ciszterci rend adattárát, mely a rend minden monostorát magába foglalja. A kézirat jelenleg kb. 4000 oldalon több, mint 1000 monostort dolgoz fel.

1963-tól a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban a régi magyar nyomtatványok kutatásán dolgozott. 1976-tól az OSZK tudományos főmunkatársa lett, 1981-ben vonult nyugdíjba. 1975-től a magyar egyháztörténeten belül minden szerzetesrend középkori történetének feldolgozását is célul tűzte ki. A témában számos publikáció, cikk jelent meg. 1998-tól a Zirci Apátság Újkönyvtárának könyvtárosa.

Széchenyi Ferenc-díj a közgyűjteményi (könyvtári, levéltári, múzeumi) szakterületen dolgozó azon szakembereknek adományozható állami kitüntetés, akik magas színvonalú elméleti vagy gyakorlati tevékenységükkel, új módszerek kidolgozásával és azok alkalmazásával szolgálták szakmájukat.

A ZIRCI APÁTSÁGI BAZILIKÁBAN, 2011. augusztus 19-én Szent Bernát atyánk ünnepén *Köveshegyi Rajnald* atya pappá szentelésének 70. és *Keszthelyi Vazul* atya pappá szentelésének 60. évfordulóját ünnepelte.

Az ünnepi szentmisében emlékeztek meg *Bácskai Keve* és *Trimmer Iván* atyák pappá szentelésének 60. évfordulójáról, ők betegség miatt nem tudtak a közösséggel együtt ünnepelni.

Az ünnepi szentmisében *Rábaközy Bálint Benedek* testvér letette első fogadalmát, majd *Nagy Lénárd* testvér megújította ideiglenes fogadalmát.

DR. BÁN ZOLTÁN ELIZEUS atyának Zirc város önkormányzata 2011. augusztus 20-án a ünnepség keretében a város érdekében kifejtett, kimagasló tevékenységéért megbecsülése és tisztelete jeléül a Zirc Város Díszpolgára címet adományozta.

(kép és szöveg: www.ocist.hu)

HALOTTAINK

Herendi János 1943-ban érettségizett diáktársunkat a háború vihara Ausztráliába sodorta. Az ausztráliai magyarság egyik legaktívabb tagja volt, szervezője a sokszínű – a magyarságot összetartó – egyesületi életnek. Egyik ismerőse különösen a cserkészter terén végzett munkásságát emelte ki. „... Alkonyodik emigrációnk napja, akár beismerjük, akár nem – már közeledik a látóhatárhoz, ... de mindaddig, míg le nem bukik, maradjunk aktívan és büszkén magyarok”. Egész életében munkálkodott benne az iskolánkból, különösen a cserkészéletünkből magával vitt „Kötelességet kerek” szellemisége, ez lelkesítette a messzi óceánon-túli világban is. Fájó szívvel búcsúzunk Tőle.

Diáktársunk, akinek halálhíréről értesültünk:

Herendi (Hering) János (é. 1943) – Nettle (Adelaide) Australia **Intze István** (é. 1944) – Budapest

Requiescant in pace!

Ha közölnivalód lenne, légy szíves írd meg vagy telefonáljál *Homonnay József*, 3300 Eger, Tittel Pál u. 6. fsz. 2. tel.: (46) 415 600 (Miskolcon) ill. *Oláh Gyula*, 1114 Budapest, Bartók Béla út 25. III. 5/A tel.: (1) 386 2295 vagy E-mail: olah.gyula3@chello.hu

Az Egri FEHÉR/FEKETE alapítója és kiadója a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztálya. (3300 Eger, Széchenyi utca 17.)

Megjelenik Húsvét, Veni Sancte és Karácsony idején.

Felelős szerkesztő: Oláh Gyula

Nyilvántartásba véve 2.9.1/571/2004. szám alatt.

EGRI *FEHÉR/FEKETE*

a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztályának lapja

*Minden öreg és fiatal ciszterci diáknak
áldott karácsonyt és boldog új esztendőt kívánunk!*

110 éve épült az ciszterciek egri rendháza, ma Gárdonyi Géza gimnázium Szent Erzsébet kollégiuma

A Rendház Alpár Ignác tervei szerint készült 1900–1901 között.
A rendházat és az átépített gimnáziumot 1902. január 6-án, vízkereszt ünnepén
szentelte fel az építtető, Vajda Ödön zirci apát.

A TARTALOMBÓL

Köszöntjük iskolánk új igazgatóját	Kilián István: Curriculum vitae
Sixtus Apátúr: Evezs a mélyre c. könyvéről	Pataki Vidor: Az egri vár feltárásának története
Nyolcvan éve avatták fel Szent Bernát szobrát	Koncz Attiláné: Hegedüs Józsefre emlékezve
Magyar ciszterciek Amerikában – II.	Teleki Pál halálának 70. évfordulóján
Ez történt a Gárdonyiban Veni Sancte-től	hírek...hírek...hírek...

KÖSZÖNTJÜK ISKOLÁNK ÚJ IGAZGATÓJÁT

Sixtus apát úr Varga B. Jánost, az intézet igazgatóhelyettesét nevezte ki 2011. augusztus 1-jétől a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium új igazgatójává. Újságunk számára lehetőséget kértünk egy rövid kötetlen beszélgetésre, hogy beszámolhassunk az új igazgató munkájáról, terveiről, az öregdiákok részéről felmerült néhány témáról.

Megkeresésünkre Varga B. János igazgató úr készségesen állt rendelkezésünkre, és november 16-a délutánján dr. Molnár Miklóssal, szövetségünk elnökével kerestük fel az irodájában.

Úgy tudjuk, nem vagy tősgyökeres egri polgár, honnan indultál és hogyan találtad meg ezt az iskolát?

1968-ban születtem Dunántúl egyik nyugati kisvárosában, Győr és Sopron között félúton fekvő Kapuváron. Itt jártam általános iskolába. Vasárnaponként ministráltam a templomban, – a plébános atya jól összefogta az ifjúságot – sokat kirándultunk, fociztunk és persze hittanórák is voltak. Egyszer elvitt bennünket Pannonhalmára, melyről addig sem én, sem szüleim nem sokat hallottak. Az itteni körülmények nagyon megtetszettek, és plébánosom biztatására is a pannonthalmi bencéseknél jártam középiskolába, majd négy év után itt érettségiztem. A katonai szolgálat után a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre iratkoztam, fizika-filozófia szakon végeztem. A filozófia akkor indult az egyetemen. Mindig vonzott a humán tudomány is, talán Pannonhalmának köszönhetően, de a reálismeretektől sem akartam elszakadni. Így a kettő jól összejött. A két tudomány sok területen találkozik.

Mikor ötödéves koromban gyakorló tanításra kellett menni, Egerben kerestem helyet. Ekkortájt ugyanis a hétvégeket Egerben töltöttem, mivel teológiát is végeztem levelező tagozaton. Végül is a gyakorló tanári évet a Dobó gimnáziumban töltöttem. Ekkoriban ismertem meg *Mozsgai Tádé* atyát, s vele beszélve említettem, hogy az oklevelet megszerezve szívesen tanítanék a Gárdonyiban. Majd egyszer csak levelet kaptam tőle, hogy van egy álláslehetőség. Így jöttem ide 1994 szeptemberében. 1995-től '99-ig már osztályfőnök voltam, majd '99-től is

volt osztályom. Ezenkívül az esti tagozaton is tanítottam, itt osztályfőnök is voltam. (Ma már nincs esti tagozat).

2001-ben lettem igazgatóhelyettes és Sixtus apát úr most nevezett ki igazgatónak.

Egerszalókon lakom. 1997-ben nősültem. '98- és '99-ben születtek gyermekeim: Eszter, aki most a 7. és Áron, aki a 6. osztályba jár itt Egerben, a lajosvárosi Hunyadi Mátyás Általános Iskolában.

Ezek szerint az egyházi iskolát már ismerted, amikor a Gárdonyiba jöttél? Milyen az élet ma e a patinás falak között?

Sokszor mondják, könnyű neked, mert te egy ugyanilyen egyházi iskolába jártál Pannonhalmán. De ez nem így van. Az a '80-as évek közepén egy teljesen más politikai szituációban működött, akkor Magyarországon nyolc ilyen intézmény volt, ma lényegesen több.

Abban az időben minket csak bencés szerzetesek tanítottak, akik egész nap velünk voltak. Ma nem így van, az egyházi intézményekben – nálunk is – világi kollégák végzik a nevelő-oktató munkát. A Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban közel 60 világi kolléga dolgozik. Nekik családjuk van, otthonukban sok feladattal. Az órák végén haza kell sietniük. Nem tudnak annyi időt az iskolában eltölteni, mint a szerzetes tanárok. — Ez teljesen más szituáció.

De azért meg kell oldanunk, hogy a mai egyházi intézményben is azt a nevelést kapják diákjaink, mint annak idején a szerzetesi iskolákban, habár mi nem tudunk akkora energiát mozgósítani. A szerzetes tanárok nem csak a lexikális tudásukkal tűntek ki, ezt a világi tanárok is el tudják sajátítani, abban adtak többet, amit tanítási órán kívül végeztek. Ezt kell megérteni ma is az egyházi intézményekben. Jó tanárok itt is vannak, ugyanúgy mint más iskolákban. Nekünk abban kell jobbaknak lennünk, hogy a magas szintű oktatáson felül, a nevelésben is nagyon fontos értékrendet kell közvetítenünk.

A kollégáim többsége elkötelezetten tanítja és neveli a diákjainkat. Már túl vagyunk azokon a kezdeti nehézségeken, melyek a '90-es évek közepét jellemezték, amikor átvette a ciszterci rend az iskolát.

800 diákunk van, ez egy nagy iskola. Ezt nem panaszként mondom, azonban nincs olyan helyünk, ahol az egész iskola együtt ünnepelhet, csak a Bazilikában, ahová évnnyitón, ballagáskor vagy évvzárón elmegyünk, s akkor tele van a templom. Jó látni ilyenkor a sok fiataalt, akik majd családot alapítanak, s talán magukkal viszik az itt kapott értékrendet – ez bizalommal tölti el az embert.

Próbálunk alkalmazkodni az újabb körülményekhez. A 2012/2013-as tanévtől kezdődően új, humán tagozatos képzést indítunk, ahol a magyar irodalom és nyelvtan, a történelem, a művészetek kapnak nagyobb teret. Szeretnénk megerősíteni a nyolc osztályos gimnáziumot, ahol a tehetséggondozásra kell fokozott gondot fordítanunk. A magyar irodalmat és nyelvtant, a történelmet, a matematikát, informatikát és a nyelveket csoportbontásban tanítjuk.

Bevezettük a második idegen nyelvet, már franciául tanulnak az angol mellett, és még a latint is meghagytuk

nekik. A „kisgimnáziumot” és a kéttannyelvű osztályokat kiemelten kezeljük.

Pannonhalmán a bencéseknel voltam diák, s el tudom mondani, hogy ismertem a bencések tevékenységét. A bencések ma is két iskolát működtetnek, mint akkor, a pannonhalmi meg a győrit, s most ugyanazzal a problémával küzdenek, mint a ciszterciek: nincs beöltöztetésre vágyó fiatal, aki a rendet felfrissítené, s tenni akarna érte.

Sajnos a ciszterciek a négy iskolájukban csak egy-két szerzetes tanárt tudnak foglalkoztatni. Nálunk nyolcszáz gyerek lelki üdvéért kellene felelni nekünk világiaknak. Pedig a fehér-fekete habitus jelenléte fontos lenne: a diákok látnák őket az iskola folyosóin, hittanórákon, délutánokon a diákokkal személyes kapcsolatot tarthatnának.

Nagy problémát jelenthet az iskolának is az egyre fogyó népesség. Egyre kevesebb a gyermek.

Próbálunk lépéseket tenni, hogy lehetőleg minél több diákot ide tudjunk csábítani, mindig tele legyen az intézmény, jó gyerekeink legyenek, ne legyen beiskolázási problémánk. Ezért kértük az Érsek atyát és a plébánosokat is, hogy irányítsák hozzánk a gyerekeket. Ebből a szempontból igen fontos a személyes kapcsolat. Én sem azért kerültem Pannonhalmára mert reklámozták, nyílt napokat tartottak, hanem engem személyesen megszólítottak. Ezt kértem a plébános atyáktól: személyes kapcsolatot építve a családokkal, irányítsák ide a gyermekeket. Akkor tudunk jól működni, ha együtt gondolkodunk, és cselekszünk.

Jó látni, hogy további gondot fordít az iskola külső megjelenésére, láthatjuk, hogy az intézet Széchenyi és Csiky Sándor utcai homlokzatát most tatarozzák.

Az Apátsággal egyeztetetten mi vagyunk a kivitelezés megbízói. Az anyagiakat a normatívából fedezzük.

Néhány, az öregdiák szövetségünket foglalkoztató kérdésről is szeretnénk szólni.

Mi, a régi iskola diákjai lassan elfogyunk. Sokunkat foglalkoztat az a gondolat, hogyan lehetne folytatni. Talán, hogy az újra indult ciszterci gimnázium egy új diák-szövetséggel, a mi folytatásunkként működjön, mint ahogy ez az iskola sem teljesen a régi folytatása, hanem első-sorban szellemiségében.

Szeretnénk, ha az iskola szorgalmazná, hogy az újraindult iskolában végzett diákok – talán az állami Gárdonyi öregdiákjainak bevonásával is – legyenek szövetségünk folytatói. Egerben nehezebb ezt létrehozni, mivel a végzős diákok szétröplnek, a „szövetségesdi” ilyen körülmények között problémásabb. A kapcsolatot más módon kell fenntartani. Az érettségi találkozókat lehetne erre felhasználni. 15–20 éves találkozókat idején az öregdiákok már egyre többet gondolnak az iskolájukkal való kapcsolatra.

Az öt éves találkozó, de még a tíz sem alkalmas nagyon a kapcsolatok kiépítésére. De ahogy egyre idősebbek leszünk, egyre inkább értékeljük a középiskolában eltöltött időt. Az iskola minden évben elkészíti az évkönyvét, de azt a diákok nem nagyon veszik meg. A húsz éves és későbbi találkozók öregdiákjait jobban érdeklik majd ezek az évkönyvek, talán akkor jobban rávehetők, hogy belépjenek ilyen szövetségbe, melynek célja az iskola felkarolása, segítése. Egy kapcsolatrendszer építhető ki egymás támogatására is, és ez, az iskola

számára fontos társadalmi háttér-támogatást jelentene. Ennek érdekében megpróbáljuk a számítógépes kapcsolatot számba vevő adatbázist kiépíteni, mely a hagyományos levelezési mód helyett – mely meglehetősen költséges – sokkal célszerűbb. Az e-mail címét bárhova is költözik valaki, mindig viszi magával, így mindig elérhető.

Arra tudok ígéretet tenni, hogy a mostani végzősök e-mail címeit már begyűjtjük. Lesz egy adatbázisunk. S ha valamilyen esemény történik az iskola életében, értesítést tudunk küldeni. Megoldható lenne ez az érettségi találkozón résztvevő öregdiákjainknál is, és így a jó közösségek később is működhetnének.

Diákéletünkben sokunk számára nagy élmény volt a cserkészlet. Szabadidőnket igen hasznosan eltölthettük, s egész életre szóló élményeket, hasznos útmutatást kaptunk. Úgy gondoljuk, jó lenne ez a ma diákjai számára is. A 213. Koháry Cserkészcsapat újból elindult, de a folytatás nagyon nehezen megy. Persze talán a mai diákok számára nem teljesen felel meg a régi idők cserkészete.

A mai fiatalok számára ugyancsak szükséges, hogy az iskolán kívüli idejükre is útmutatást kapjanak, szabadidejüket értékes dolgokra használják. Nagy ellenállás van részükről ebben az irányban. Nehézséget jelent ebben a törekvésünkben, hogy egyre több időt töltenek az iskolában, sok a tanóra, sokszor délután 4–5 körül végeznek. Sok a bejárós, akik délutánonként hazautaznak. A kollégisták és a bejárók aránya 60%, ők a hétvégeket az iskolától távol töltik.

Szükségünk lenne egy, a jelenlegi körülményeket számba vevő szervezetre. Jó lenne, ha rá tudnánk venni őket arra, hogy a számítógép elől felálljanak, ne állandóan a mobiltelefonon csüngenek, hanem menjenek ki a természetbe, és vegyenek jobban részt a társadalom életében. Jöjjenek el velünk nemzeti ünnepeinken koszorúzni, vegyenek részt az ünnepeinken.

Ehhez kellene egy közöttünk élő karizmatikus személy.

Az új és a régi iskola közötti folytonosságot elősegíteték olyan rendezvények, mint a tavalyi tanévben tartott Pataki tanár úrról szóló emlékünnepe. Jó lenne ezt a kezdeményezést folytatni.

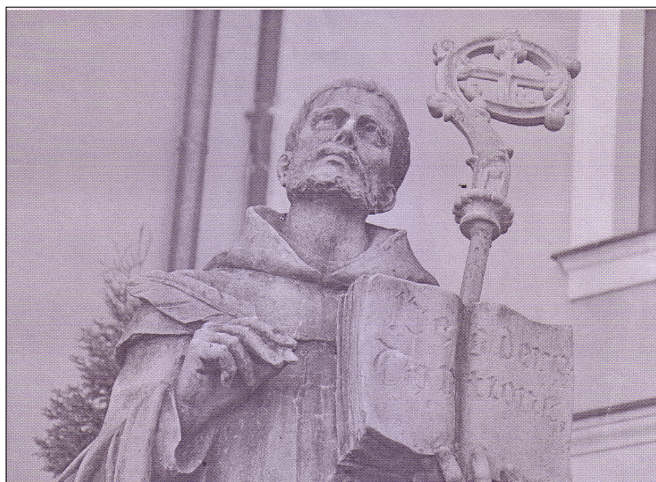
Sajnos évenként ismétlődő formában nem tudja az iskola folytatni az ilyen kezdeményezéseket. Amit a közeljövőben tenni kívánunk: Gárdonyi születésének 2013-ban 150 éves évfordulója lesz és ezzel kapcsolatosan vannak terveink. Szeretnénk, ha az ehhez kapcsolódó városi ünnepek központi bázisa, az iskolánk lenne. Ennek keretében lehetne Gárdonyi és a ciszterciek kapcsolatáról is beszélni. Ez a jövő 2012/13-as tanévben biztosan meg fog valósulni.

Olyan programokat szabad felvállalnunk, amely nem megy a tanítás rovására, melyeket igényesen meg tudunk szervezni. Ennek a városban hírértéke van.

Igazgató úr, köszönjük, hogy tájékoztatást kaphattunk. A ciszterci öregdiákok mindig is szerető figyelemmel és érdeklődéssel kísérték volt iskolájuk életét, és keresték annak lehetőségét, hogy erejükhez mérten támogassák.

Isten segítsen ebben a felelősségteljes munkában!

O. Gy.

Kép: Havas-Horváth István

NYOLCVAN ÉVE AVATTÁK FEL SZENT BERNÁTNAK A SZOBRÁT, az iskola, rendház és a templom képezte kvadrum-kertben. Szétszórás után innen a templomunk előcsarnokába menekítették. Ma ismét a szépen rendbe hozott belső kertben láthatjuk.

A szobrot dr. Vargha Damján OCist, pécsi egyetemi tanár, a gimnázium egykori növendéke ajándékozta volt iskolájának.

Az avatás utáni időkben, május 20-ához közeli vasárnapon, mise utáni ünnepségen „intézetünk égi patrónusának, Szent Bernátnak oltalmába ajánlottuk magunkat” – olvashatjuk az Évkönyvekben.

Az érettségiző osztályok a szobor tövében készítették el búcsúzó fényképeiket.

A táborozásba menő cserkészek csapata fohászt mondva innen indult el útjára.

Szent Bernát kezében látható nyitott könyv felirata:

<i>De</i>	<i>sidera</i>
<i>Con</i>	<i>tione</i>

De consideratione – A megfontolásról c. könyvet Szent Bernát III. Jenő ciszterci pápának írta több részletben 1149–1153 között. Nem régiben magyar nyelven is megjelent (Kairosz kiadó, 2005). Ebből közlünk részletet:

II. könyv – 2. Arról a négy dologról, amit az embernek meg kell fontolnia, és a háromszoros önvizsgálatról

Először is azon gondolkodj el, mit is értek valójában *megfontoláson*. Nem szeretném ugyanis, ha teljes mértékben azonosítanád az elmélkedéssel, mivel ez biztos tényeken, amaz pedig sokkal inkább a keresésen alapszik. Ebben az értelemben az elmélkedés nem más, mint az igazsághoz hű, biztos szemlélődés, úgymond szellemi látás egy tetszőleges tartalmat illetően, vagy egy olyan tárgy megragadása, amelynek valóságossága és igazsága megkérdőjelezhetetlen. A megfontolás, mint kifejezés pedig egyfajta izgatott keresést jelöl amely az igazság megismerését célozza, vagy másik oldalról nézve a lélek izgatottságát, amikor az igazságot megismeri. Mindezek ellenére gyakran használják mindkét fogalmat anélkül, hogy bármi megkülönböztetést tennének közöttük.

Ahhoz azonban, hogy a megfontolásból haszon is származzék, azt tanácsolom, négy témát gondold át úgy, amint adódnak: önmagadat, valamint azt, hogy mi található alattad, mi vesz körül, és végül, hogy mi van fölötted.

Önnönmagaddal kezdjed a megfontolást, mégpedig azért, nehogy a másokkal való foglalkozás közben saját magadat elhanyagold. Mert mit használ neked, ha az egész világot megnyered, ha közben egyedül magadat veszejtesd el (Mk 8,36). Ha szeretsz is bölcsnek mutatkozni, mindenképpen hiányos lesz a te bölcsességed, ha saját magadra nem terjed ki! S hogy ez mennyit jelent? Mindent! Hisz tudhatod az összes titkokat, a föld terjedelmét, az égbolt magasságát, s a tenger mélységét is, ha önmagadat nem ismered, olyan ember leszel, mint aki alap nélkül építkezik, s épület helyett romot hoz létre. Mindaz, amit magadon kívül építesz és létesítesz, olyan lesz csak, mint egy homokkupac, amit elsöpör az első

szélfuvallat. Nem lehet tehát bölcs, aki önmagával szemben nem az. A bölcs magának is az kell legyen. s a saját kútfejéből neki kell innia elsőnek. Tenmagaddal kezdjed tehát a megfontolást – sőt, ott is kell bevégezned azt. Akárhová is tévedsz közben, mindig térj vissza, akkor fognak megteremni az üdvösség gyümölcsei. Igen, számodra te magad állsz az első és az alulsó helyen is. Végy példái a magasságos Atyáról, aki az Ő Igéjét elküldötte s mégis magánál tartja. Ügyelj hát arra, hogy amikor elmélyülésedben előrehaladsz, az ki ne csússzék a kezedből. Úgy kell az elmélyülésnek fejlődnie, hogy tőled soha el ne szakadjon, téged soha el ne hagyjon. Az üdvösség elnyerésénél senki sem állhat közelebb hozzád, mint önmagad. ... Semmi olyasmi ne járjon az eszedben, ami saját üdvösségedet veszélyeztethetné. Sőt, a „veszélyeztet” szóval még keveset is mondtam, inkább úgy kellett volna fogalmaznom: „kizárná”. Bármely téma is kínálná magát megfontolásra, vedd el, ha önön üdvösségedet nem érinti!

Ez az önmegfontolás három részre oszlik, amennyiben meg kell fontolnod a következőket: mi vagy, ki vagy és milyen vagy; milyen a természeted, a személyiséged és az erkölcsi életed.

...

Hogy mi is vagy? Nos, nyilvánvaló, hogy ember. Igen, ugyanis ha az ember meghatározásának két alappillére – értelmes és halandó – együttesen szemléled, azt a gyümölcst érleled meg ezzel, hogy halandóságod megálázza ugyan értelmeket, ugyanakkor értelmek szilárd alapra helyezi halandó életedet. A megfontolt ember nem hagyhatja figyelmen kívül ezt a két tulajdonságot. ...

CURRICULUM VITAE

Kilián István diáktársunknak már több cikkét olvashattuk lapunkban, melyben sok szeretettel, élvezetes stílusban írt tanárainkról, iskolánkról. Éppen ezért örömmel vettük, mikor hosszasan unszolásunkra elküldte folyamatosan készülő élettörténetének anyagát. A következő számainkban folyamatosan közlünk ebből részleteket.

AZ ISKOLA PADJAIBAN

Néztem a hatalmas dáliafejeket...

Hat és fél éves koromban elmentünk Egerben a Vörösmarty utcába édesapám unokatestvéréhez. Ott az utcai fronton egy gyönyörű neobarokk családi ház díszelgett, mellette pedig, a telek másik oldalán egy régi, az utcára két ablakot nyitó, hosszú, az előbbinél sokkal egyszerűbb ház szerénykedett. Ennek udvari frontja végén hatalmas konyhában főzték a családnak a mindig jó ételt. A telek egyébként szinte teljesen üres volt a barokk ház mögött egy kinti véce árválkodott, s közelében egy óriási hinta ágaskodott, amely sok-sok örömet nyújtott számunkra. A neobarokk családi házban édesapám férfi unokatestvére lakott négy gyerekével, másod unokatestvéreimmel, a kisebb házban pedig Ila néni, édesapám másik unokatestvére.. Pista bácsinak egyik fia, aki velem egy osztályba járt az elemi első osztályától, a gimnázium hatodik osztályáig, velem egyidős volt, vele nagyon sokszor, nagyon jókat játszottunk a hatalmas udvaron, a kertben, amelyben ezernyi virág színpompázott. A színek szépségét itt fedeztem fel, életemben először. Gyakran néztem a hatalmas dáliafejeket, a sárgát, a pirosat, a narancsszínűt, a lilát. S emlékszem, egyszer kezemmel végigsimítottam valamennyit. Letörni bármelyiket is nagyon sajnáltam volna, hiszen annyira szépek voltak. Itt és ekkor éreztem meg egyszeriben a gyermeki lét boldog szabadságát, a rózsaszín időtlenséget, s a virág meleg varázslatát. Oly kedves, oly színes, oly illatos volt minden.

S míg ott sétáltam és gyönyörködtem a kert sokszínű virágaiban, egyszer édesapám jött oda mellém.

– No, Pisti, vége a szabadságnak. – mondta – Hamarosan menned kell iskolába! Korán kell kelned, otthon délután leckét kell írnod. Be kell osztanod az idődet. Írni, olvasni, számolni fogsz tanulni. Édesapám szavai meg nem ijesztettek, de valójában fel sem fogtam. Itt ebben a meleg nyári alkonyban, hogy is gondolhattam volna az akkor még nem ismert iskolapadra, a ceruzára, a füzetekre, a tollra meg a radírra, vagy éppen az akkor még használatos palatáblára? Látni sem láttam egyiket sem. Azután, amikor eljött az iskolakezdés napja, kézen fogott édesanyám, s bevitt a hatalmas líceum épületbe, a kapujától jobbra fordultunk a földszinti folyosón, s valahol a

Káptalan utcai fronton benyitott az egyik terembe, s számomra akkor megkezdődött az iskola.

Az elemi iskola padjaiban

Évnyitóra, ünnepélyre nem emlékszem, csak a nagyon kedves tanító bácsira, Bóta Józsi bácsira, akire még egyetemista, sőt tanár koromban is nagyon sokszor gondoltam és gondolok. Miért? Mert végtelenül kedves volt. Ha mérgesnek kellett látszania, csak annyit mondott: – A macska rúgjon meg!

Olyan volt, mint Édesapám. Dolgozott velünk, tanított, s mi ittuk minden szavát. S néhány hónap múlva a vonalas füzetem megtelt az én ákombákomjaimmal. A hangokhoz mozdulatokat társítottunk. Az n hang kiejtését jobban hüvelykujjunkkal többször kört rajzoltunk fülünk köré, az s hangnál karunkkal kígyómozdulatot tettünk, az o-nál hüvelyk és mutatóujjunkt összeérintve kört formáltunk. Így ment ez valamennyi betűnél, s lassan-lassan a mozdulatok betűvé változtak, a betűk meg hanggá, s akkor már az olvasás is könnyebben ment. Bóta Józsi bácsi a legkiválóbb tanító volt számomra. Tisztelem, szerettem magas alakja, jóságos tekintete és emberisége miatt. Sokszor mondogattam még felnőtt koromban is: pedagógus számára a legnehezebb feladat lehet az olvasás és az írás megtanítása. Még egyetemista éveimben is gyakran láttam őt. A nagytemplomban teljesített szolgálatot, ő volt a templom őre és idegenvezetője. Sajnálom, hogy később soha nem mondtam meg neki, mennyire szerettem, tiszteltem őt kisgyermek korom óta.

A líceum udvarát faragatlan mészkővel rakták ki, s a világító fehér mészkövek között meg tervezett rendben a belső sarkok felé csomókat képezve téglából szemet pihentető csíkokat raktak ki. Ezeket a furcsa, megnevezhetetlen formájú csíkokon vonatottunk az órák közötti szünetekben.

Az első osztályban voltunk első áldozók. Baky János tisztelendő úr lelkiismeretesen felkészített a nagy alkalomra. Szép énekeket gyakoroltunk, megtanultuk, hogyan kell a templomban és a kápolnában rendesen viselkedni, s mindent tudtunk, amit csak kellett. Számomra valóban ünnepi pillanat volt az első áldozás, de felfogni még ezután is sokáig nem tudtam. Talán kamasz koromban éreztem rá az imádság ízére, ekkor tudtam olykor ott felejtetni magam az oltár előtt, s csodálattal néztem a Láthatatlant, majd olykor olykor szót is váltottam vele. Az első áldozás ünnepi alkalmára édesanyám szép Bocskai-ruhát vásárolt. Fehér ing fölé a nyakamra Bocskai-nyakkendőt kötött.

A harmadik elemi ugyanebben az épületben végeztünk el, de más volt a tanító bácsink, s más volt az osztálytermünk is. Másodikban Trajtler József tanító úr vett minket kezelésbe. Csak az sejlik fel nagy nehezen a múlt idők ködéből, hogy ő nem volt annyira kedves és aranyos, mint Józsi bácsi, szigorúbb, határozottabb volt. Komolyabb fegyelmet követelt tőlünk. S mire nem emlékezik egy nagyapa apró gyermekkorából? Trajtler tanító úr manikűr ügyeit tanítás közben nagyon ügyesen bicskájával intézte el. Bizonyára éles zsebkésével vágta le hosz-

szúra nyúlt körmét. Azt hiszem különleges képesség megkiváló zsebkész kellett ehhez. Nem tudom, hogyan csinálhatta, de faragta, vágta – sikerrel. A negyedik osztályba a halasi iskolába kerültem, utóbb már így hallottam emlegetni, a halasi egyetemre. Tanítónk Rakvách Rezső volt, aki tehetséges mestere volt hivatásának. Nagyszerűen le tudta kötni állandóan szétszóródó, kalandozó figyelmünket, s csodálatosan tudta dicsérni nyiladozó értelmünket. Szinte csak a legjobb jegyeket adta, s a tanév végén oklevelet kaptunk tőle, amelyen nyomtatott szöveggel ez állt: Kilián István a negyedik osztályban a tanév alatt négyszázötven kitűnő osztályzatot szerzett. Az oklevél nyomtatott szövege fölé pedig a sok-sok kitűnő osztályzat szerzőjének fényképét ragasztotta. Az én oklevelemben természetesen saját fényképem díszelgett. Kétségtelen, nagyszerű pedagógiai eszköz volt ez. Tanultunk, hogy minél több kitűnőt szerezhessünk. Nekem csak az írásból nem sikerült a legjobb jegyeket szerezni. A tanév végén bizonyítványommal és a keménypapírra nyomott fényképes oklevelemmel mentem haza, s szereztem örömet édesanyámnak és édesapámnak is. Szép volt ez a négy év. Valahogyan úgy sikerült, hogy az elsőben egy minket nagyon szerető pedagógust kaptunk. A másodikban erősebb fegyelemhez szoktatott a tanító úr, a harmadikban ugyanő tartott meg minket, s negyedikben Rakvách Rezső tanító úr úgy felvillanyozott bennünket, mint ahogyan más valaki ezt velünk Egerben bizonyára nem tudta volna megtenni. S ez a négy év nagyon gyorsan eltelt. Szép volt, bizony nagyon jól esik visszaemlékezni ezekre a hónapokra és évekre.

A gimnáziumi esztendő

Nem vettem fel a ciszterciek gimnáziumába

Amikor elvégeztem a negyedik elemi, akkor készülőm kellett gimnáziumba. Bizonyítványom nem volt elkészítve. Egy kivételével valamennyi jegyem színtiszta jeles volt. Írásból kaptam eggyel rosszabb osztályzatot. Megérdemeltem, borzalmas füzeteim voltak. Mostoha nagyanyám, Morandi Antalné édesanyámnak néhány évig volt nevelő anyja, akit egyáltalán nem lehetett mostohasággal vádolni, tanítónő volt. Olvasásomért, helyesírásomért mindig igazi nagymamai dicséretet kaptam tőle. Írásomért viszont mindig a legrosszabb jelzőkkel látott el.

Egerben akkor, a háború alatt és után csak két főgimnázium volt. Az egyik a „ciccereké” vagy másként a tarka papoké volt, a másik a Dobó gimnázium, amely, miként az egyházi gimnázium, ugyanolyan híres, szigorú, tanulmányi fegyelmi rendjéről ismert iskola volt. Vagy oda, vagy ide kellett beiratkoznom. Ha valakit nem vettek fel az egyházi gimnáziumba, s eredménye megfelelő volt, akkor automatikusan ment az állami gimnáziumba. Erre a sorsra jutottam én is. Bár szüleim úgy döntöttek, hogy a ciszterciekhez megyek, ide azonban az írásjegyem miatt nem kerülhettem be. Így lettem nyáron néhány hétig a Dobó gimnázium tanulója. Édesapám unokatestvére azonban, aki nagyon jeles hivatali posztot töltött be a városban, ebbe nem nyugodott bele, s egy reggel közvetlenül tanév-kezdet előtt bevitt a ciszterci rendházba azzal a szándékkal, hogy fölvetet engem a ciszterciek gimnáziumába. Kora reggel mentünk, amikor az Igazgató úr még

nem hagyta el szobáját. Abban bízott Pista bátyám, hogy felvételemről sikerül majd meggyőznie Igazgató urat. Tényleg nem sokára nyílt és csukódott az ajtó, s megjelent fehér-fekete reverendájában előttünk a gimnázium fiatalnak és határozottnak tetsző igazgatója, s gyorsan odakanyarodtunk eléje a rendház ott éppen kiszélesedő folyosóján.

– Dr. Bartha István vagyok. – lépett az igazgató elé Pista bácsi.

– Milyen ügyben keres fel engem ezen a szokatlan helyen és időben? Az irodám a gimnáziumban van.

– Unokaöcsém első osztályba való felvétele ügyében szeretnék Önnel, Igazgató úr tárgyalni.

– A felvételi létszám betelt. Újabbakat semmiképpen nem tudunk felvenni. Elnézést kérek, több időm nincs, sietnem kell teendőimet végezni az irodába. – S azzal sarkon fordult az igazgató úr, akit Hegyi Kapisztránnak hívtak, s máris a folyosó másik végén termett. Fekete skapuláréja csak lobogott utána.

Nagybátyámat azonban másfajta fából faragták. Nem adta fel a dolgot. Tárgyalt Kriston Endre segédpüspökkel, akinek elmondta, hogy miképpen járt az iskola fiatal igazgatójával. A történet azután úgy folytatódott, ahogyan annak lennie kellett. Én már nem is tudtam róla. Egyszer csak édesapám és édesanyám arról értesült, hogy szeptembertől a ciszterci gimnázium tanulója leszek. Ezt pedig egy XVIII. századi réges-rég meghalt, Kilián Dániel nevű családtagunknak köszönhetem, aki az egri egyházmegye kisprépostja volt, s anyagilag sem állhatott rosszul, ezért az 1754-ben megnyílt és felszentelt jezsuita templomban a Szent Alajos mellékoltárt építtette. Valóban, a mellékoltár építéséről szóló tájékoztató ezeket az adatokat tartalmazza.

Magam sem tudtam, hogy hova kerülök. Az azonban nagyon izgatott, hogy egyik legjobb barátomat, Farkas Pityut meg a Dobó gimnáziumba nem vették fel. Ezért hát magától adódott a gondolat, bemegyek a Dobó gimnázium igazgatójához, s elmondom, hogy engem mégis felvettek a ciszterciek Szent Bernátról elnevezett gimnáziumába, ezért a Dobóba nem megyek, ellenben vegye fel az Igazgató úr helyettem Farkas Pityut. Be is mentem, s most elképzelem, hogy milyen jól nevezhetek rajtam az irodában jelenlévő Kocsis igazgató úr és mások. Hogy mi történt, mi nem, nem tudom, csak azt, hogy szeptember elejétől Pityu a Dobó gimnázium tanulója volt, s aztán nyolc évvel később ott is érettségizett. Egyetemét végzett, s nagyon jó mérnök lett belőle. Már évtizedek óta nem láttam. Az élet elszakította egymástól a két jó barátot, a protektort és a protezsáltat. Azt hiszem ez volt életem első protekciója. A másodikra pedig és a továbbiakra, – ha egyáltalán voltak, nem emlékezem.

A gimnáziumban

Szeptemberben megkezdődött az iskola. Ennek az épülete az akkor nekem hatalmas templom tözsomszédságában fekszik. A templom, az L alakú rendházépület és az iskola egy négyzet alakú udvart zárt körbe. A gimnázium ablakai a nagy udvarra és az orgonásra néztek, s ezért május eleje tájékán nemcsak az udvart, hanem még az osztálytermet is elárasztotta az orgona illata. Az

iskola első emeletén a felsősök osztályai, a földszinten az alsósokéi voltak. A másodikon a fizikai előadó és a hatalmas szertár valamint a biológiai előadó s talán még nagyobb szertár volt. A Csiky utcai szárnyban pedig a hatalmas dísztermet létesítettek a ciszterciek, amit hol iskolai színi előadásokra, hol rajzteremnek használtak. Az osztálytermekben nagyszerű, kényelmes padokat találtunk, s nagy udvar felé nyíló összes ablak elegendő fényrel látta el az osztálytermet. Az iskolát szénnel fűtötték, s az egyetlen pedellus, Pista bácsi takarította, télen fűtötte is az iskolát. A szén minden télen a pincéből kellett felhordania. A kályhák hatalmas szája a folyosó felé nézett, s onnan rakta a pedellus télen a kályhákat. Nem fáztunk. Mindig jó meleg volt. Pista bácsinak kellett, az igazgatói hirdetéseket is osztályról osztályra szállítani, s ilyenkor, ha ő megjelent a fekete színű könyvvel, valamennyiünknek fel kellett állnunk, mert ez a könyv az Igazgató úr szavát közvetítette.

A templommal egy vonalban a déli oldalon nyúlt végig a primusz, ezen az udvaron át vonultunk be az iskolába, s elmentünk az iskola zászló előtt, s itt tisztelgésre a sapkához emeltük a kezünket, majd folytattuk utunkat az épületben. Az iskolában kiváló tanárok tanítottak. Osztályfőnökünk, *Ágoston Julián* elképesztően fiatal, mozgékony és nagyon tehetséges paptanár volt. Az első hetekben a szünetet is velünk töltötte, s fogócskázott, szalagált velünk, közöttünk s még arra is emlékezem, hogy egyszer bejött tornaórára, s elvégezte a korláton azt a lengő gyakorlatot, ami nekem, aki végtelenül ügyetlen voltam, soha nem sikerült.

Igazgatónk, Hegyi Kapisztrán, engem nagyon gyorsan „megnyert” magának. Egyszer két könyökömnél fogva magasra kiemelt, míg sorba álltunk s várakoztunk az iskolaorvosi vizsgálatra. A háború már befejeződött, amikor a tíz perc végi sorban állás után valamennyiünket végignézett, s néhányunkat, közöttük engem is felrendelt a következő szünetben szobájába. Túlságosan nem féltem, de nem is örültem a kiválasztottságomnak, s mentem, mert mennem kellett. Szobájában, ahol édesapjáról, édesanyjáról készült festmények és egy hatalmas Széchenyi István portré nézett a látogatóra, a dohányyszínű ülogarnitúrával átellenes sarokban jó néhány bakancs várakozott ránk. Válasszatok ki a rátok valót. Én gyorsan kiválasztottam, s boldog voltam, hogy télire bakancsom lett, mert bizony különben egy lukas tornacipőben kellett volna a telet kihúznom.

Bartók Eged a történelmet tanította, kedves, idős tanár volt, aki bizonyára nagyon jól oktatta a történelmet, de számonkérés nem nagyon volt, s ezért legalábbis én nagyon keveset tanultam. Ki készül az olyan tanár órájára, aki egyáltalán nem is feleltet?

Károly Asztrik a matematika professzora volt. Kimért, higgadt, nagy tudású ember volt, aki nagyszerűen magyarázott, s akihez bármikor be lehetett kopogtatni, hogy segítsen megoldani a matematikai feladatokat. Én is gyakran tértem be szobájába, hogy fejembe töltsse az algebra tudományát.

A hittan órákat *Szabó Tihamér* tartotta, akit mi, s azt hiszem előtünk mások is csak Szőrnek hívtak, hívtunk, mert teste minden látható porcikájából szőröcskék nőt-

tek. Mások Tichónak, Tichó bácsinak tartották. Csendes, magának való ember volt, aki végtelen nagy diszkréciójában néha a legindiszkrebb dolgokat is el tudta követni. Egy alkalommal a fölöttünk lévő valamelyik osztályból két fiút valamelyik tanár a vécében cigarettázáson kapta. A szóbeszéd szerint aznap Szabó tanár úrnak abban az osztályban órája volt, s mondandóját azonnal valamiféle lelki masszázssal kezdte:

„Kedves fiúk, nem mondhatom el, hogy mi történt, azt sem, hogy melyik osztályban történt, azt sem lehet elárulni, hogy kivel, csak annyit mondhatok, hogy ebből az osztályból ketten a vécében dohányoztak az elmúlt szünetben. Bánhegyi, Urbán, óra után jöjjetek fel a szobámba egy kis beszélgetésre!” Ezek után már természetesen mindenki tudta, hogy kikkel történt, ami történt.

Tihamér bácsi az iskolában külön szám volt. Egyszer valamiféle karácsonyi vásárra készültünk, s valamelyik tanárom a saját kését akarta megélezni, s elküldött fenőköért. Kerestem, de nem találtam, s végül végig kiáltva a folyosót osztálytársamtól, Cukitól kérdeztem:

Cuki! Nem tudod, hol van a fenőkő? – kiáltottam végig a folyosón. Tihamér úr ezt meghallotta, s odajött hozzám: Pisti, ilyen csúnya szavakat, hogy fenőkő, nem szabad mondani! – szólt rám.

Én meg azt sem tudtam, mit csináljak. Nem nevettem, de azt kellett volna. Nem is tiltakoztam, hanem inkább elviharoztam a közeléből. Nagy jámborságában egyszer rám szólt a sekrestyében, hogy ne hangoskodjak, mert különben nem kapok jelest hittanból. Én meg ekkor kiskamasz létemet nem tudtam megtagadni, s visszafeleletem neki: Már az is beleszámít a hittan jegybe, hogy én a sekrestyében hogyan viselkedem?! – szaladt ki számból a szó.

Pisti így nem szabad beszélni! Gyere ki azonnal a folyosóra. Én kimentem, s ott Tihamér bácsi hosszú és szőrös kezével lekevert nekem egy fülest. Nem haragudtam érte, a tanúságot azonban levontam: A tanárok vagy inkább a felnőttek nehezen viselik el a felelő kisdiákot, de a nagydiákot sem.

Cserkészparancsnokunk *Vajk Atanáz* minden idejét szívesen velünk töltötte. Nyáron táborokat rendezett, iskolaidőben a cserkészfoglalkozásokat látogatta, s egészen bizonyos hogy életének szinte minden pillanatát velünk töltötte. Különleges türelemmel és szeretettel bánt velünk. Ha cserkésztáborba mentünk, a hatalmas ládákat segített becsomagolni. Vittünk magunkkal óriási konyhakészletet, mintha egész életünket ott akartuk volna eltölteni. Sátoraink többnyire négy személyes rover sátrak voltak, amelyeknek alja nem volt. Szénából, szalmából nekünk kellett fekvőhelyünket elkészítenünk, s az otthonról hozott két pokróc közül az egyiket magunk alá terítettük, a másikkal takaróztunk. A sátrakat pedig „árkolni” kellett azért, hogy a sátorról lefolyó csapadék ne a sátor alá folyjék, hanem az árokban keressen magának utat az elfolyásra. Cserkésztáboraink különleges élményt jelentettek.

Ének tanárunk *Révész Amadé* meg dalokat komponált. Emlékszem, ha karácsonyi vásár volt, akkor Révész tanár úr zenei szerzeményeit meg lehetett vásárolni levelezőlap nagyságú nyomtatott kottákkal. Kottát nem tudtam olvasni, Révész Amadé zenei kompozícióit természetesen én soha nem vásároltam meg, csak sokkal később másoktól,

tanáraimtól tudtam meg, hogy afféle cigánynóták voltak Amadé bácsi szerzeményei. Ő nyilván zenei tekintetben is képzett lehetett, hiszen ha ez nem lett volna igaz, akkor nem ő tartotta volna az énekórákat.

A kisgimnazista – a háború viharai közepette

A háborút alsósként éltem meg. Sok mindent tanultunk az iskolában arról, hogyan kell tüzet oltani, segítséget nyújtani bárkinek, aki arra rászorul, hogyan kell elsősegélyben részesíteni a sebesültet. Hogy mennyi hasznos és haszontalan dolgot tanultunk, talán nem is érdemes felsorolni. De nemcsak ezt kellett megtanulni. Képes vagy képtelen lapok szóltak győzelmeiről, sikeres hadműveletekről, hadüzenetről, csodafegyverről, a németek vagy magyarok feltartóztatathatatlan előrevonulásáról. S meg kellett tanulnunk ebben a riasztó információáradatban az igazat látni. Ha sztálingrádi győzelmes előrevonulásról olvastunk, tudtuk vagy sejtettük, hogy hosszú állóharcra kell számítanunk. Ha az ellenség kicsiny győzelmeit harsogták a lapok, az azt jelentette, hogy a mieink gyorsan menekülnek visszafelé.

Kisgimnazistaként értem meg, hogy a zsidókat sárgacsillag viselésére kényszerítették, s az Újvilág utcát és közvetlen környékét a zsidótemplommal együtt deszkafallal elkülönítették mitőlünk. Nem tudtam mennyivel voltunk mi különbek, mint ők, akik Mózes hitét vallották. Azok másféle emberek voltak? Legalábbis az újságok erről harsogtak. A meg nem magyarázható gyűlölet korszaka volt ez, amit mi tíz évesnél alig idősebb gyerekek sem tudtunk megérteni. Máig emlékszem, hogy a sárga csillag és a gettózás ellen osztályfőnökünk Ágoston Julián többször nagyon keményen és határozottan kifejtette a véleményét. Embertelennek és jogtalanak tartotta a mindenki által ismert intézkedések látható következményeit. Nem tudom, hogy mások az osztályban felfogták-e Juliánnak ezeket a szavait:

A zsidót nem szabad a társadalomból kiközösíteni. Ilyent keresztény ember nem tehet! – mondta nagyon gyakran. Ilyent keresztény ember nem tehet – morzsolgattam magamban a mondatot. De a város tele lett sárga csillagos emberekkel. Hová lett Egerből a Preszler család? A gyógyszerész Preszler nénit láttam először a sárga csillaggal a városban. Máig emlékszem erre a nekem fájdalmas találkozásra. Valami leírhatatlan érzés járta át testemet, lelkemet. S azután újból eszembe jutott, amit osztályfőnökünk mondott: – Keresztény ember ilyent nem tehet. Nem tehet? De tett! Eltűnt a Széchenyi utcáról Egländer bácsi a papír és könyvkereskedő. Preszler néninél a patikában

számtalanszor vásároltam gyógyszert, Engländernél pedig füzetet, ceruzát, papírt vettünk. Soha senki nem mondta, hogy ezeknél nem szabad vásárolnunk. Eltűntek az ismerősök és az ismeretlenek. Azt csak sokkal később hallottam, hogy néhányukat a ciszterciek próbálták menekíteni. Mi már ebből a szörnyűséges, felfoghatatlan halálos ítéletből csak annyit tudtunk néhány évvel később felfogni, hogy a zsidó templomot le kellett bontani, mert nem volt, aki oda istentiszteletre járna.

Azután a háborús évek egyikében lengyel tiszték árasztották el Eger városát is. Nem tudtuk, miért és hogyan, csak emlékezem tisztí egyenruhájukra, különleges fazonú, négyyszögletű, tisztí sapkájukra. Legfeljebb csak néhány hétig lehettek Egerben, azután ők is eltűntek, mint a zsidók Egerből. De elkövetkezett Magyarország megszállása is. Ebből én mindössze annyit észleltem, hogy a posta előtt német őrség állt kora reggel, amikor az iskolába tartva a posta előtt elmentem. Hogy kerülnek ide a németek? Magyarázatot még aznap kaptam osztályfőnökünktől, Ágoston Juliántól. De ő is inkább csak kérdezett: – Kik ezek, hogy egyszeribe ellepik az országot? Mi szabad és független nemzet vagyunk, német őrségre nekünk nincs szükségünk. Mi nem léptünk be a háborúba, hát miért, miért vannak ezek itt? Nem kértük, nem hívtuk őket, hogy jöjjenek ide. Ki is tudott volna akkor erre magyarázatot adni? Ezután egyszer csak elterjedt az a hír az egész városban, hogy Hitler jön – Egerbe, és a zsidó templom melletti pincéből fog rádióbeszédet mondani. Másnap megtudtuk, hogy osztályfőnökünk Ágoston Julián indította el a hírt. Egy alkalommal Czapek Jóskánál a Wesselényi utcában játszottunk, amikor egyszer repülőgép közeledésére figyeltünk fel. Ilyenkor mindig nézelődtünk az ég felé, mert az volt a szokás, hogy röpcédulákat dobáltak le, mi meg gyerekek rohanva kerestük gyűjtöttük a leleményt. El is ordította valamelyikünk: – Röpcédulák! – S a következő pillanatban szörnyűséges robbanásokat hallottunk. Amit mi röpcédulának véltünk, azok bizony néhány, kisebb teljesítményű bombák voltak, s ijedtünkben az asztal alá búj-tunk, mert ezt is így tanultuk meg Juliántól:

– Bombatámadás esetén szaladjatok azonnal az asztal alá, ott akkor is megmenekülhettek, ha rátok omlik a ház! A kis két ablakos parasztház, hála Istennek ránk nem omlott, bomba is csak nagyon kevés hullhatott, s így megmenekülésünket sem kell különleges isteni segítségnek gondolnunk. S a következő pillanattól már tovább játszottunk, mintha nem a háború kellős közepébe csöptünk volna bele.

Folytatjuk

In hoc cognovi

Kerestelek Uram, mint világot a vak.
Kutattam utánad, de nem találtalak,
Tudtam, hogy létezel, de az volt a vágyam,
Hogy jelenlétedet érezzem és lássam.

Börtönbe kerültem, s most, hogy bajban vagyok,
Lelki szemem előtt képed is fölragyog.
Itt vagy már közvetlen közelemben járva,
Mert hisz rám vetődik szent kereszted árnya.

Megölelt és többé Tőled el sem ereszt,
Jelenléted biztos, szent jele a KERESZT!

Hegedűs József

HEGEDŰS JÓZSEFRE EMLÉKEZVE

Olvasva az 1950-ben kiszöktetett ciszterci növendékek visszaemlékezését, elhatároztam, hogy az eredménytelenül szökni próbált növendékek egyikének történetét adom közre. Emléket kívánok állítani ezzel a kis visszaemlékezéssel annak a Hegedűs Józsefnek, aki azon nyolcak egyike volt, akiknek szökési kísérlete börtönnel végződött.

Hegedűs Jóska emődi fiú volt, s mint ilyen az Szent József internátusban (Foglár) lakott. Derűs, kiegyensúlyozott természetű volt, határtalan tudásvágy élt benne, ami nagy tehetséggel és szorgalommal párosult. Jó tornász is volt. Tanárai nagy reménységgel tanították, Szerzetesnek készült.

Így került Zircre, ahol bekerült abba a csapatba, kiket a Rend át kívánt menteni jobb időkre. Nos ő és hét társa nem jutott el Rómába. Szökésük körülményeiről Jóska visszaemlékezéséből hallottam börtönből való szabadulása után. Már útjuk elején szembesültek azzal a ténnyel, hogy 21 fiatalember összetartó csoportja nagyon feltűnő a határ közelében. Itt azonban nem jelentette fel őket senki.

A baj akkor kezdődött, amikor az embercsempész újukra engedte őket. Igaz, alaposan elmagyarázta nekik, hogy át kell úszni a Hanság-csatornán. Azonban más az elmélet, és más a gyakorlat. Az izgatott fiúk minél hamarabb szerettek volna túljutni ezen az akadályon. Nem tartva be azt az elhatározást, hogy ruhátlanul kell átúszni a vízen, ruhástul mentek a vízbe mind a nyolcan. Ez az elhamarkodott tett pecsételte meg a sorsukat, ezeket a fiúkat fogták el Ausztriában, s adták vissza Magyarországnak.

Azon plébánián, ahol töltötték az egész éjszakát, ruhákat kellett megszártatni, hogy a Bécs felé menő buszra felszállhassanak. Ez azonban időt vett igénybe. Ez idő alatt a hatóságok már tudomást szereztek a „határütők-ről”, s letartóztatták őket. Elfogatásuk után egy üres épületben őrizték mindnyájukat. Kiadatásuk előtti éjjelen óriási zivatar volt, mikoris észrevették, hogy nem őrzik őket. Ekkor két pártra szakadt a kis csapat: egyik fele

szökést javasolt, másik fele a maradás mellett kardoskodott. Utóbbiak győztek, és győzték meg társaikat arról, hogy vállalják tettüket. Lelkiállapotuk leírhatatlan volt, kétségek között gyötrődtek a jövőt illetően.

Hazaszállításuk után szökési kísérlet vádjával börtönbüntetésre ítélték őket. Rabságuk ideje alatt bányában dolgoztak, olyan tárnában, ahol időnként derékig ért a víz. Jóska már betegen jött ki a börtönből.

Minthogy papi hívatása töretlen volt, az egri szemináriumba jelentkezett felvételre. Itt azonban a legmerevebb elutasításban részesült. Nem nyugodva bele az elutasításba, minden egyházi fórumot megkeresett. Nem járt eredménnyel. Ekkor teljesen összetört lelkileg. Akkoriban még nem tudtuk, hogy a magyar katolikus egyház már nem dönthet szabadon ilyen ügyekben sem.

Ekkoriban keresett meg bennünket, s mesélte el mindazt, amit leírtam.

Szökésük történetére visszagondolva azt a tanúságot fogalmazta meg, hogy rettenetesen naivan, a valós helyzetet nem ismerve vágtak neki az útnak. Utóbb azon is csodálkozott, hogy már itthon nem fogták el az egész társaságot. Kárhoztatta magát az elhamarkodott döntése miatt, ami a ruha levetését illeti. Újból és újból hibáztatta magát a történetek miatt. Mint mondta: cserkészek voltunk, sokszor táboroztunk sátorban, a természet közelében éltünk. Lehetett volna annyi eszünk, hogy reálisan mérjük fel a helyzetünket.

Életének további alakulását csak töredékesen ismerem. Megnősült, de betegsége miatt gyermeke nem született. Esti egyetemen angol szakon végzett, s egyéb irányú munkája mellett angoltól fordított.

Szökése nem öncélú volt, nem saját boldogulásáért vállalkozott arra. Rendjének felkérésére kész volt elhagyni szülőföldjét. Meggyőződésem, hogy amennyiben szerencsésen kijut Rómába, nagyban öregbítette volna a Ciszterci Rend hírnevét

Koncz Attiláné

* * *

A fentieket *Hegedűs Józsefné Olga* levelében, melyet Kilián Istvánhoz írt, az alábbiakkal egészítette ki:

... a cikkhez, amit Jóskáról írtak, kiegészítés gyanánt írom: betegsége sclerosis multiplex volt. 20 év után halt meg 1983. október 27-én... végigjárta az ország összes kórházát, még Németországban is volt kétszer, 1972–73-ban. Betegsége alatt angol középiskolai tanári diplomát szerzett Debrecenben, majd Budapesten német felsőfokú nyelvvizsgát tett

Mindig tanulni akart, amikor a TSZ-ben dolgozott, könyvelői vizsgát tett. 16 évig volt római katolikus kántor, Taka-rékszővetkezeti ügyvezető.

A jó Isten őt nagyon szerette, mert sok keresztet rakott a vállára.

DÉKÁNY SIXTUS APÁTÚR: EVEZZ A MÉLYRE

c. interjú-kötetének bemutatója Egerben 2011. november 24-én volt a gimnázium dísztermében.

A könyvet dr. Tenyák Csaba egri érsek ismertette

Néhány gondolat az Érsék úr laudációjából

Ennek a könyvnek az a különleges jelentősége nekiünk, egriek számára, hogy bemutatja a Ciszterci Rendet. Nem úgy, ahogy volt az elmúlt századokban, nem úgy ahogy sokan emlékeznek rá: – Jaj milyen jó volt, amikor ebben a gimnáziumban még a polgármester úrnak az édesapja

tanított, aki nagyszerű tanára volt ennek az intézménynek; és nem a régi nagyokat emlegetjük fel, bár erre is találunk példát ennek a könyvnek a lapjain –, hanem számomra az volt a különlegesen fontos ebben a kötetben, hogy apát úr felvázol egy víziót, hogy milyennek szeretné

látni a rendet. Látszik, hogy jövőképe van, látszik, hogy tervei vannak, látszik, hogy életre való a Ciszterci Rend Magyarországon. ...

Mi azért „egriként” olvassuk ezt a könyvet, ott ahol arról beszél Sixtus atya, hogy milyen nagy kihívás és milyen nagy lehetőség a ciszterciek számára, hogy több nagyvárosban iskolákat tarthatnak fenn. Felsorolja ezeket az iskolákat, elsőként a budai Szent Imre iskolát nevezi meg, és másodikként az egrit! Én erre felfigyeltem, mert ezt én nagyon lényegesnek tartom, hogy a ciszterciek számára Eger továbbra is fontos. Kétségtelen, hogy mi egriek vágyva várjuk, hogy a ciszterci atyák is visszajöjjenek a városba, az igazi jövőkéjük nekünk ez, és tudom, hogy nekik is, hisz ebből a könyvből kiűt ez a vágy.

Megértjük mi azt, hogy apátúr majd akkor fog Egerbe szerzeteseket küldeni, ha olyan bőségben lesznek hívások, hogy ezt megengedheti. Ugyanakkor mégis szívén ezeknek az iskoláknak, ezeknek a fontos ciszterci centrumoknak a sorsát, és a jövőjét.

Közel húsz éve, Rómában találkoztunk először, a Pápai Magyar Intézetben, ahol akkor én éltem. Polikárp

...és néhány gondolat a könyvből:

Én azt hiszem, hogy sem az egyes hívő embernek, sem az egyháznak nem azt kell latolgatnia, hogyan kell biztosítani a jövőjét. Azt majd Isten biztosítja. Arra alapozva mondom ezt, hogy Jézus nem azon sopánkodott, nem azon aggódott, hogy mi lesz az ő halála után, hogyan tudja valahogy megóvni az apostolokat, hogyan tudja fájdalommentessé tenni maga számára a keresztest. Nem emiatt szenvedett az Olajfák hegyén. Nem ezzel küszködött. Hanem azzal törődött, hogy itt és most, hogyan tudom vállalni azt, amit az Isten rám bízott. Ebből lesz valami. Ezzel én magam is sokszor küszködöm: túlságosan előreszaladok gondolatban, szeretném biztosan tudni, hogy 5–10 év múlva mi lehet, mire számíthatok. Persze minden ember így van ezzel. Ugyanakkor nyilván nem arról van szó, hogy én csak a mának élek. Jézus Krisztus sem ezt üzenté az életével, hanem azt, amit Isten ma rám bízott, azt hogyan végeztem el, hogyan tettem eleget az ő szándékának itt és most, ma, mert abból lesz a holnap. (126–127 o.)

Tulajdonképpen minden nap mérlegelek a hivatal átvétele óta, hogy mit és hogyan tettünk és kell tennünk. Lehet, hogy nem is okos vezetői magatartás, ha az ember mindig mérlegel. De én azt gondolom, hogy a fontolva haladás mégiscsak előbbre visz, mint amikor az ember öntudatosan, elszántan, nagyon magabiztosan fogja magát, és elindul az erdőbe, előre, egyedül, azután időnként hátranéz, vagy éppen hátra sem néz, hogy megy-e utána valaki. Az

atyá, aki akkor generális apát volt, azt szerette volna, hogy a fiatal növendékek, akik akkor négyen voltak, megismernék az egyház központját, a rendnek a központját, és nyilván ő is szeretett volna megismerkedni a jövőendő hívásokkal. Néhány évig Rómában tanultak, s akkor volt alkalom, hogy néha találkozunk. Úgy hogy amikor az idén megválasztották Sixtus atyát, én nagy örömmel gratuláltam neki, és emlékeztem vissza a római évekre. ...

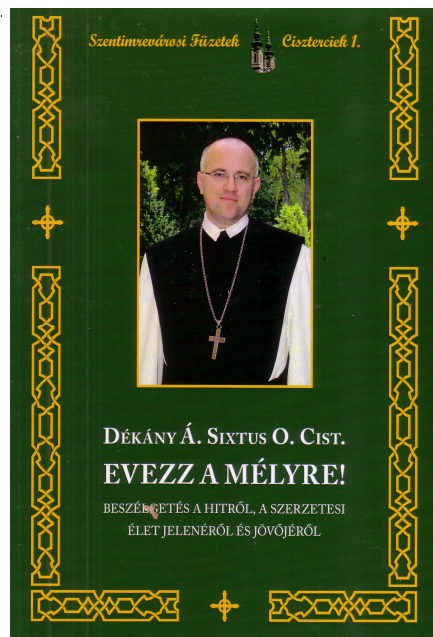
Az a jövőkép, ami ebből a könyvből kibontakozik, egy bátor jövőkép. Nem véletlenül kapta ez a kötet azt a címet, hogy „Evezd a mélyre!” Jézus elvárása ez az apostolaihoz, hogy evezzenek a mélyre. II. János Pál pápa is így vezette be a III. évezredbe az egyházat: kérte tőlünk, evezzünk be a mélyre.

Mélyre evezni azt jelenti, hogy fel kell vállalni mindazokat a nehézségeket, amelyeket az élet elénk ad. Nem siránkoznunk kell, panaszkodnunk, hanem tenni a dolgunkat. És tudjuk azt, ha mi tesszük a dolgunkat, a mélyre evezünk, akkor az Isten áldása ott lesz a munkánkon. És az Isten áldása ott van ennek az iskolának, és a többi ciszterci iskolának a munkáján is, és ott van a rendnek a munkáján is.

Isten és a történelem előtti felelősség együttesen nagy alázatra és megfontoltságra int engem.

Másfelől pedig először igazítani kell. Ahhoz, hogy az ember lássa a veteményben a sort, ahhoz először ki kell irtania a sor mellől a gatz. Utána lehet kezdeni ritkítani, kapálni, locsolni. Ezzel azt akarom mondani, hogy ahhoz, hogy lássuk: mettől-meddig, miként vagyunk, tisztázni kell bizonyos dolgokat magunk körül, és persze ezzel együtt önmagunkban is. Ezt a folyamatot elkezdjük, most zajlik. Sok időnk nincsen, mert ha nem kezd el az ember fölvezetni egy cselekvési tervet a tisztázódás közben vagy azt követően azonnal, akkor sok időt elveszít, és nem halad. Ugyanakkor nem is olyan egyszerű kialakítani egy koncepciót, mert egyrészt sokféle lehetőség kínálkozik. Éppen ezért gondosan és okosan el kell dönteni, hogy a lehetőségek közül melyik az, amelyik reális, melyik az, amelyik előbbre visz, melyik az, amelyik leginkább biztosítja, megerősíti a jövőnket.

De arra is gondolni kell, hogy erőforrásaink végesek. Nemcsak anyagilag, hanem elsősorban személyi szempontból. Hogyan tudjuk vállalni tovább mindazt a felelősséget, ami eddig is rajtunk volt. Komoly fejtörést okozhat, és okoz már ez is. Természetesen nem arról van szó, hogy bármilyen módon a saját személyes szerepvállalásunkat föl akarjuk adni az oktatásban vagy a plébániai életben. Ugyanakkor át kell gondolni, hogy mit bírunk, és hogy bírjuk, mert a túl nagy teher bizony a cselekvőképtelenségig juttatja el a közösséget. Át kell gondolnunk, hogy a meglévő erőforrásainkkal, lehetőségeinkkel hogyan tudjuk

elvégezni azt a felelősségteljes munkát, amit ránk bízta. (139–140. o.)

A hivatás kérdésében abból indulok ki, hogy én magam hogyan kerültem ide. Lehet vitát nyitni, lehet gondolkozni azon, hogy milyen módszerekkel lehetne a rendet megismertetni az emberekkel, a fiatalokkal. De nekem meggyőződésem, hogy a hivatás kérdését a Szentlélek fogja elrendezni. Mindenképpen. Másfelől, emberi oldalról a személyes kapcsolat. Ha van egy olyan hiteles személyiség, akin keresztül egy fiatal megtapasztal valami jót, valami értéket, ami a szerzetességről, a papságról szól, az tudja motiválni, abba az irányba billenteni, hogy ezt az utat keresse, ezt az utat vállalja. (143. o.)

Magyarországon nyilván mind az egzisztenciális, mind a szellemi jelenlétünk, mind a lelkipásztori szolgálat bizo-

nyosfajta újragondolást, átgondolást igényel ahhoz, hogy hatékonyan működhessen. Immár elkezdődött valami, talán két-három év múlva jobb és átláthatóbb mérleget lehet vonni e tekintetben.

A ciszterci rend társadalmi szerepvállalása korábban valóban óriási volt. Egyrészt azért, mert kétszáznál több rendtag működött a magyar szellemi életben, akár mint tudós, akár mint középiskolai tanár, akár mint jelentős lelkipásztor. Manapság ez a létszám harminc alá apadt. Ennek a létszámnak is egy része idős rendtársunk, akik már veszítettek az erejükből, esetleg betegeskednek. Lényegesen összeszűkült az ütőképes csapat. ...

Ahogy régebben is jelen voltak a tudományos életben a ciszterci rendtagok és a tanítványi kör, úgy ez a jövőben is így lesz. Már most is így van többé-kevésbé. (144–145. o.)

FELHÍVÁS

A *Ciszterci Diákszövetség Egri Osztálya* (CDEO) 1989-ban alakult újjá, miután elődje 1948-ban – az egyházi iskolák államosításával – megszűnt működni. (1950-ben a szerzetesrendeket is feloszlatták.) A 41 éves szünet után öregdiákokból újraalakult szervezet legfontosabb törekvése az volt, hogy a Szent Bernát Ciszterci Gimnáziumot az államtól (az önkormányzattól) visszaszerezze és a Ciszterci Rend irányítása alá helyezze. Ez – társadalmi, politikai erőfeszítések eredményeként – 1997-ben megvalósult. A diákszövetség újjáalakításában kifejezésre jutott a négy évtizedes kommunista diktatúrával való szembe fordulás szándéka is, amely a civil – különösen a vallásos jellegű – szervezeteket tiltotta és üldözte. A CDEO jelenleg érvényes alapszabályát 2002 novemberében fogadta el a közgyűlés.

Állj közénk! Légy szövetségünk! Mit akar ez a szövetség?

- Azt, hogy volt iskolánkhoz – Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium – tanári karához, valamint diáktársainkhoz fűződő tudati és érzelmi kötődésünket fenntartsuk;
- azt, hogy iskolánk működését figyelemmel kísérve azt minden lehetséges eszközzel: társadalmi pártfogással, történetének ismertetésével, hagyományainak ápolásával támogassuk. Szövetségünk tagjaival közösséget alkotva szolidárisak legyünk, szükség esetén egymásnak segítséget nyújtsunk. („Lobbizás” stb.);
- azt, hogy iskolánkban a ciszterci hagyományok megfelelő magas színvonalú oktatás, továbbá a keresztény erkölcsi és nemzeti alapokra épülő nevelés folytatódjék;
- azt, hogy társadalmunk erkölcsi válságában tagjaink életvitelükkel, magatartásukkal tegyenek tanúságot a hit és a keresztény erkölcs értékei mellett. Ilyenek: az idealista világnézet, az emberi élet és méltóság (a tudás és a kor) tisztelete, a család fontossága, a munka becsülete, hűség és tisztesség.

A felsorolt célok követésével kívánjuk megőrizni azt a ciszterci szellemiséget, amelyet a valamikori szerzetes atyák sugalltak, amelyet a jelenlegi civil tanárok is közvetítenek, amelyet a rendalapító Szent Bernát így fogalmaz meg:

„ardere et lucere” – Lángolj és világíts!

Bár a CDEO mindenki számára nyitott egyesület, aki a fenti célkitűzéseket elfogadja, elsősorban a következők tag-ságára épül:

- azokra a nagykorú személyekre, akik az egri Szt. Bernát Gimnázium tanulói voltak, ezek leszármazottjaira, özvegyeire,
- azokra a nagykorú személyekre, akik a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium tanulói voltak,
- a Ciszterci Rend bármely tagjára;
- a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium és Szakközépiskola tanáira;
- azokra a szülőkre, akiknek gyermeke a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnázium és Szakközépiskolába jár vagy járt.

Eger, 2011. decemberében

Dr. Molnár Miklós
a CDEO ügyvezető elnöke

Az egri vár feltárásának története 1924 és 1938 között

Havasi Horváth Istvántól, diákszövetségünk tagjától – aki már nem lehetett ciszterci diák, de ezer szálal kötődik a ciszterci családhoz – kaptuk Pataki tanár úrnak ezt az írását (gépirat). Ő dr. Tóth Bélától (érett. 1934.), a tanár úr egykori diákjától „örökölte”. Nyomatásban a Műemlékvédelem c. folyóirat 1964 évi számaiban jelent meg.

Többek, főleg az Egri Vár Baráti Társaság kérésére, meg az Országos Műemléki Felügyelőség felszólítására vállalkoztam arra, hogy megírom az egri várban 1924–1938-ig végzett kutatómunka történetét. Kevesen élnek már e munka szemtanúiból, 1942-ben meghalt Pálosi Ervin, 1961-ben Ignác Sándor, a várkutató munkások legfanatikusabbja, a műemlékgondozás talán hasznát veszi ennek az emlékezésnek... Nem támaszkodhatom naplómra, sem belföldi s külföldi levéltári jegyzeteimre (elpusztult minden az 1945-ös budai harcokban), csak emlékezetemre, épp azért igyekeztem az eredményekhez ragaszkodni, ha ilyen visszaemlékezésnél nem is kerülhető el a szubjektív benyomás.

1924 szeptemberében két ifjú tanár került Egerbe. Pálosi Ervin dr. az érseki jogakadémiához, és dr. Pataki Vidor a ciszterciek gimnáziumához.

Pestről ismerték egymást, de az egri várban találkoztak újra, együttes várbeli sétájukon, s itt kezdődött közös munkájuk; eleinte csupán töprengés: hogy ez az egri, romhalmaz, ahol kecskék legelnek Gárdonyi Géza elhanyagolt sírján, milyen lehetett dicsősége magaslatán, Dobó korában? Voltak ugyan itt-ott elrozsdásodott feliratok, de ezek nem egyeztek Tinódi helyszíni riportjával. Monda is tartotta magát, főleg holmi Szarvaskőig vivő alagutakról, meg elásott kincsekről; az előbbi az egri közvélemény hitte és hirdette, s lévén Eger nagy iskolaváros, a diákság romantikus hajlandósága újra, meg újra megpróbálkozott ezeknek a mélységbe vivő titokzatos alagutaknak a bejárásával. A szőlőművelő lakosság körében az is tényként tartotta magát, hogy a várban eltűnt kacsák az Eger patakban bukkantak föl! Komoly vének erősen állították, hogy fiatal korukban ők eljutottak a föld alatt Szarvaskőig, de arra már nem emlékeztek, hol mentek le a föld alá. A diákság nemzedékeken át csak egyetlen lefelé vezető nyíláson próbált behatolni a „kazamaták”-ba, a vasút által 1901-ben a vár testéből elvágott (Zárkándy) bástyában. Pálosival ketten mi is itt próbálkoztunk, hasonlóan csúszva, szájban tartott gyertyavégekkel csak annyit értünk el, mint a diákság: valamennyire eljutottunk, de a boltozat leráspolyozta rólunk a ruhát, megfordulni pedig nem lehetett, így rákmódra visszafelé még keservesebb volt az út. Nyilvánvalóvá lett, hogy ki kell hordani a törmelékből, mert hiszen hogy alagút, méghozzá épített boltozat, azt gyertyavilág mellett is meg lehetett állapítani. Azt is, hogy ez az alagút a vasút alatt fordul! Pálosi önkéntes jogász-ifjúság munkáját szervezte meg, gyertya helyett karbid lámpákat alkalmazott, így sikerült eljutni – de még mindig csak hasonlóan csúszva, két évi munkával – a vár keleti oldalán északról délre vivő (1928 óta villannyal világított) emeleti kaszárnyatermekbe.

Feltérképezni azonban így még nem lehetett, csupán a föld színén megmérni. A teljes kitisztítást viszont lehetett tette a törmelék mennyisége! Nem volt hova tenni.

Pálosi szaladgált fűhöz-fához, a Műemlékek Országos Bizottságához, a Nemzeti Múzeumhoz, a Hadtörténeti

Múzeumhoz, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, még csak helyszíni szemlét sem tudott kieszközölni. Az illetékes szerv a Műemlékek Országos Bizottsága lett volna, ennek vezetője azonban mereven elzárkázott az egri vár ügyétől (mint kiderült, azért, mert fiatal korában, mint vasúti mérnök ő tervezte az eger–putnoki vasutat, mely oly jóvátehetetlenül levágta a Zárkándy bástyát a vár testéről, örök botrányul a műemlékvédelemnek).

Míg Pálosi a gyakorlati lehetőségeket próbálgatta, én áttanulmányoztam az Egerről és a egri várról szóló irodalmat: Balogh János honvéd főhadnagy munkája meg a Bartakovics-emlékkönyv ihletet adott, de támpontot nem. Szederkényi: Heves vármegyéje levéltári kutatásán alapult ugyan, de oly furcsán, száraz formában használta fel az Országos Levéltár kamarai irataiból a Dobó korabeli számadáskönyveket, hogy kiokosodni belőle – a várra nézve – nem lehetett.

Nyaranta az Országos Levéltárban megkíséreltem többíteni Szederkényi forrásait, azzal a titkos reménnyel, hogy találok majd az egri várról egykorú térképet, vagy útbaigazító részletes leírást, amely Tinódit kiegészíti, de háromévi levéltári kutatás után alig valamit találtam, viszont a nyomok a bécsi Kriegsarchivra mutattak, Takács Sándor munkái pedig a bécsi Kammerarchivra. Az Egerről fennmaradt szépszámmű műszetek sem tettek okosabbá, részben egymásból származtak, részben ellentmondtak egymásnak. Rászántam nyári vakációmát külföldi levéltári kutatásokra. Bécsben kezdtem, a Kriegsarchivban, jött utána Haue-Hof-Stats-Archiv, majd a Kammerarchiv. Ezek döntötték a XVI. sz.-i anyagot, de hiányosan, megállapítható volt a Napóleoni idők rablása. Egyben ki is tágították kutatásom tárgykörét: rájöttem, hogy pusztán Egerre nézve nem érdemes ily sok időt igénylő kutatást folytatni, ki kell a feladatot terjeszteni az összes hazai várakra, mert ez a bécsi levéltári anyag itthon teljesen ismeretlen, s ugyanazok az építésszek, akik Egerben terveztek, dolgoztak, másutt is tevékenykedtek. Ebből a bécsi levéltári kutatásból született meg XVI. várépítésről szóló tanulmányom, amit több kutató átvett, (köztük Floriő Banfi is, mint a maga kutatását, hasonlóképpen ifj. Gerő László is itt-ott megemlítve nagy kegyesen szerző-voltomat is). Főleg a dunántúli várakra találtam értékes képanyagot, ezt rendelkezésére bocsátottam Darnay-Dornyai Bélának is, a Műemlék Orsz. Biz. pedig egyenesen Bécsből szerezte meg forrásjelzésem alapján. A tanulmányt elkérte volt kedves tanárom, Angyal Dávid, s közölte a Bécsi M. Tört. Intézet I. évkönyvében.

A következő években folytattam kutatást Párizsban, visszafelé Münchenben, Karlsruheban...

Az egri vár iránti 1553–1595 közötti nemzetközi érdeklődés folytán mindenütt találtam értékes anyagot, még a londoni Brisits Múzeumban és salamancai spanyol levéltárban is. Négy év egymásutánt vakációm ment rá a levéltári kutatásokra, a kezemben volt már most nem is egy egykorú terv-térkép az egri várról, csak azt kellett a helyszínen megállapítani, hogy melyiket valószínűsíthetjük meg 1552 után! S milyen volt Dobó vára 1552-ben.

Közben, Pálosi is sikerrel járt: a MÁV Miskolci Igazgatósága hajlandó volt az egri várból földet átvenni az eger–putnoki vasúti töltés s a tihaméri állomás feltöltésére. Fizetést is ajánlott a törmelékért, annyit, amennyiben a váron a törmelék-kitermelés nekünk került, de nekünk

kellett az eger–putnoki vasútnak a váron keresztül haladó részén a kitérő–rakodó vágányt megépíttetni s bérelni. Az erre való összeg zsebpénzünkéből nem tellett, úgy kellett összekoldulni. Az egri érsek, akit öccse, az érseki udvarban lakó Szmracsányi Miklós (Eger barokk jellegének rajongója és megőrzője) befolyásolt, semmit sem volt hajlandó adni, két tiszteletre méltó kanonok: Csekő Gábor és Kriston Endre, akik eddig is segítettek kisebb összegekkel, adott annyit, amannyi éppen kellett, kölcsönképpen.

Csekő később, halála előtt el is engedte. Mindkettő megérdemli, hogy önzetlen áldozatkészségükről az utókor megemlékezzék!

Megindult 1928 nyarán az érdemleges munka: a ma is meglévő kazamata-rész ekkor tisztult ki 1928–30-ban, de a karbidlámpa világítás nem volt a legideálisabb, pedig az idegenforgalom kezdte az egri várat felkarolni.

Sikerült egy-két ismertető cikket is elhelyeznem külföldi (francia és olasz) lapokban az egri ásatásokról, ezek hatásosabbnak bizonyultak, mint a magyar újságokban és folyóiratokban elhelyezett cikkeim.

1929–30-ban egyre-másra érkeztek francia, svájci, olasz autóbuszok szakemberekkel, s főleg katonai érdeklődőkkel (nálunk akkor még nem voltak távolsági autóbuszok). Kellett ez a külföldi érdeklődés, amit Eger lakossága magcsodált, mert helyi közvélemény – a város és megye vezetőségét sem véve ki – gyerekes dolognak tartotta az egri vár feltárását, Pálosit és engem egy kicsit hibbant-agyúaknak; csak a diákifjúság tartott ki mellettünk nagy lelkesedéssel, de ez gyenge fizikai erő volt; rájöttünk, hogy csak az egri földművesekből lehetett olyan gárdát kiválogatni, amelyik azután lelkesedéssel dolgozott, még mikor napszámot sem tudtunk fizetni, akkor is: hitelbe, csakhogy meg ne álljon a munka! A Hadtörténeti Múzeumtól (Aggházy Kamill) kaptuk az első csekély állami támogatást ehhez a várfeltáráshoz.

Az egri kazamaták ügyét s az idegenforgalmat azonban csak a feltárt részek villanyvilágítása tudta megteremteni, ezt pedig egyetlen megértő embernek: boldogult Ringelhann Bélának köszönheti Eger, ő vitte keresztül a városi közgyűlésen, hogy az egri feltárt kazamatákat villanlyal kell megvilágítani, mégpedig közvilágítás keretén belül! Költségvetése csak ideiglenes vezetékét engedélyezte, de évek múlva a maradandó ólomkábeles világítást is keresztül vitte. Az egri vár kazamatáinak teljes feltárása elé azonban hatalmas akadályok tódultak: észak felé a boltozat megszűnt, déli irányban pedig magánházak területe alá kellett volna menni... – egyiket sem tudtuk megoldani! A vasútnak azonban még kellett föld, elhatároztuk, a templomromok feltárását, Itt meg az volt a nehézség, hogy a terület részben kincstári, részben érsekségi tulajdon volt, a pontos határvonal azonban nem volt megállapítva. Eddig is hiába ígyekeztünk az érsekség engedélyét megnyerni, a kincstári engedély is évek hosszú könyörgése után sikerült csak. Mégis dolgozni kezdtünk: ha az érsekség nehezményezte, akkor erősködtünk, hogy kincstári területen dolgozunk, ha a kincstár bősziült fel, akkor az érsekséggel takaróztunk. Először a késő-csúcsíves székesegyház szentély részét bontottuk ki, azt, amelyet már a Bartakovics érsek idejében részben feltártak, – Hanszlménék. Ennek déli részén bukkant elő a román kori székesegyház szentély maradványa, belső oldalán falfestmény-maradványokkal. (Kb. 12–15 emberalakos töredék, talán az Utolsó vacsora al-secco festménye.) A festmény-maradékot gondosan beüvegeztettük (de 1944–45-ös háború folyamán az is

elpusztult). A székesegyház feltáráshoz sem kaptunk segítséget, illetékes országos hatóságoktól, csupán a Múzeum közép-kori tanszékének professzora: Möller István volt hajlandó Egerbe lejönni többször is, s a feltárást, meg a konzerválást irányítani (az ő meghívása Szmracsányi Miklós érdeme). Möller professzor úr azt is lehetővé tette, hogy heti 3 napra felutazva Pestre, mellette tanulhassak, s hogy a műegyetemi tanszéknek könyvtárát még vasárnap is használhassam, kulcsot adott hozzám. Gimnáziumi óráimat keddtől péntekig zsúfolták össze, péntek éjjel utazhattam Pestre, tanulmányozni a Múzeumon a középkori építőművészetet. De ebből a templomásatásból is bajok indultak ránk. Az érsekségtől kapott ásatási engedély kikötötte, hogy a barokk kálvária-stációk érintetlenül maradjanak, de bárhogyan is próbáltuk megőrizni őket, gyenge alapozásuk alól a zápor kimosta a törmelékét, egyre-másra dőltek le, azért az érsekség megharagudott, s Pálosi az érsekségi jogakadémia alkalmazottja lévén csak úgy védekezhetett, hogy minden felelősséget rám hárított, vállaltam is a teljes kegyvesztettséget, nem lévén az érsek alattvalója.

A kincstári területen való ásatásról pedig a miskolci katonai parancsnokság tett ellenünk feljelentést, a „katonai épületek állékonyságának veszélyeztetése miatt”. Katonai törvényszék elé idéztek bennünket a helyszínen, s aligha úsztuk volna meg a dolgot, ha az egri katonai parancsnok (Hedry Béla) meg nem ment bennünket is, az ásatást is.

Feltárt az egész székesegyház, a román-kori is, s a késő-gótrenaissance-szentély, nagyobbításból is annyi, amennyit a vár erősítése megőrzött.

A falak csonkjait Möller tanácsára betonréteggel, a falakat parafin-beszívattal védtük. Mindenre pénz kellett, mert a vasút már csak ingyen volt hajlandó földet átvenni, majd még egy év múlva nekünk kellett fizetni érte! Még egy baj történt: az Országos Társadalombiztosító életveszélyes munkának nyilvánította a várbeli munkálatokat, s visszamenőleg igen magas tarifát vetett ki a munkáltató Pálosi Ervinre. Egyszerre több ezer pengő adóssága támadt az egri ásatásoknak, s Pálosi hiába kilincselte végig a Népjóléti Minisztériumot, maga a miniszter sem tudott segíteni. A város sem, a vármegye sem volt hajlandó Pálosi helyett fizetni...

A kétségbeejtő helyzeten a svájci borszállítás, meg a Hór-völgyi ősember lelet segített. Egy svájci szállodásokból álló autóbusz-közönségnek igen ízlett az az egri bika-vér, amit a vár munkásai önmaguk használatára csapravertek a vár sötét-kapu bejáratánál. A szövetség elnöke, a város bankett ebédjén rendelt belőle kóstolót: 50 hektót! Megjegyzendő, hogy ezekben az években mentek tönkre az egri szőlősgazdák, mert a borból semmi kivitele az országnak nem volt, a legjobb minőségű egri bor literje nem volt 13–14 filléren értékesíthető, ez pedig a szőlő munkáltatását sem fedezte, az egri szőlősgazdák bankkölcsönből műveltették szőlőjüket, éveken át, s a bankkamat pár év alatt tönkretette, megette a szőlőt is, őket is.

A svájci szálloda pedig bianco-chequet adott! Egy pengőbe számlázták neki az egri bikavér literjét, a tiszta hasznót a vár kapta, illetőleg a Társadalombiztosító vitte el.

A vasúti szállítás egészen megszűnt, ekkor a szükségmunka segített, amelyet az ország nehéz gazdasági helyzete fejlesztett ki. Eger városa is, a vármegye is – kérésünkre – az egri vár feltáráshoz is engedélyezett szükségmunkát, kézi-napszámot, fuvart is.

1932–37 őszen-telén ebből tártuk fel a várbeli székesegyház egész területét, abban a titkos reményben, hogy megtaláljuk Imre király sírját, akit 1204-ben temettek itt el.

Kriptát és kriptafedelet találtunk is szép számmal, de a hossz-tengelyben csak egyetlen nagyobb méretű kriptát, amely a román templom padlójába mélyedt, ebben azonban csak másodlagos temetkezés csontvázát találták, koporsó-maradvány nélkül, gyékénykötelék-nyomokkal, tehát törökkori tetemet. Az egyetlen biztos tatárjárás előtti kriptafedél a templom északi része mellett találódott: „cum filio suo Enrico” felirattal. Árpádkori kriptatemetkezések kerültek még elő a románkori templom déli falához épület kápolnákból: Árpádkori szentélyt körülvevő kápolnakoszorú is adott kriptatemetkezéseket, innen való a köves aranygyűrű, a Mátyás-, II. Ulászló-pénzek, itt került elő az északi sekrestyékkel szemben a déli oldalon épület kápolnából az 1552-es ostrom temetkezésének tömegsírja is, 1551 és 1552-ből való dénárokkal.

A Hór-völgyi ősember-lelet feltárása pedig így történt. Volt Kadić Ottokárnak, a jeles barlangkutatónak Egerben néhány munkása, akik vele dolgoztak éveken át a Szeletabarlang feltárásánál. Ezek azonban kommunista-hírben álló szélső szocialisták voltak, s így az államilag szervezett téli ínségmunkában való részesedést nem remélhették.

Tanult s ügyes munkások lévén, mi alkalmaztuk őket a várasatásoknál, de kértek bennünket, nem lévén ez az ő igazi tudományuk, eszközöljünk ki nekik az ínségmunka keretében barlangkutatást. Heves megye főispánja: Hedry Lőrinc, a mi hosszas s kitartó könyörgésünkre és felelősségünkre, engedélyezte a barlangkutatást. Így jutottak Dancza János s társai szakmunkához, s az általuk választott Hór-völgyben, ahová akkor még nem is vezetett műút, s az engedélyt az ásatásra nekünk kellett megszerezni a szatmári püspökségtől. Így találták meg Danczáék a Subalyuk-névű kisbarlangban az első ősember szerszámokat, meg egy női alsó állkapcsot s gyermekcsontváz leleteket, amire aztán a Földtani Intézet (Mottl Mária) folytatta Danczáékkal az ásatást.

Az ősember leletek azonban a miénk lévén, a Földtani Intézet pár ezer pengőt ajánlott fel érte. Ez is jó segítsége volt az egri vár ásatásának.

A székesegyház romjainak feltárásakor, ettől északra, még egy csúcsíves kápolnaszerűség sarka is előkerült, de a katonai kincstár nem engedélyezte teljes feltárását. Ekkor került elő a középkori várfalból az a kis késő-csúcsíves nyolcszögletű vártorony is, bejáratú kapujával csigalépcsővel, amit Müller útmutatása szerint téglából kiegészítettünk addig, míg a csigalépcsőzet helyén volt a vízszintes betontetővel takartuk (amibe aztán 1932 nyarán belevágott a villám s végiglyukasztotta a lépcsőzetet a földig).

Az is megállapítható volt, hogy a Dobóék által bástyának kiképzett reneszánsz-szentély északi oldalán álló helyiség földszintje volt az a puszkaporraktár, amelyik az 1552-es ostrom alatt felrobbant s az emeleti helyiséget szanaszét szórta. Ez az emeleti sekrestye egyházi ruhák és könyvek helyisége lehetett, mert szanaszét találtam szép-művű érc-könyvsarkokat, sőt egy bőrszény-maradványt, összeragadt dénárokkal. Egy cukorsüveg-alakú falazott gabona-verem is előkerült pelyva maradékkal, meg egy pápai oklevél ölbullája is Zsigmond korából; és igen szép színes, mázolatlan kályhaszemcsék is igen nagy számmal.

Az előkerült leleteket rétegenként papírzacsókba raktuk, szabályszerűen megszámozva, a mutatósabb darabokból pedig egy kis múzeumot rendeztünk be, a közben kitisztított földalatti XVI. sz-i kaszányhelyiségekben, amelyekből a földszinti átjárást a délkeleti kazamatákba a Ger-

gely-diákbástyán keresztül, gerendaszerkezettel biztosított alagút oldott meg mindaddig, míg a Gergely-bástya törmeléktől való megtisztítását is meg nem oldottuk. Ennek feltárásánál került elő a szép török aranyozott ezüst serleg, benne egy Mátyás-kori kis obulus és néhány XVI. sz-i török oszpora. Elásott kincs volt, elmállott selyemfélébe burkolva egy spanyol törrel együtt. Alighanem az 1596-os ostrom idején rejtették el.

Hogy a mindinkább növekvő látogatást segítsük (a belépődíjakból fizettük ekkor már az ásatások minden költségét 1930–1938 között), körforgalmat kellett létesíteni, ezért felhúztuk a Gárdonyi-sírtól levezető, felrobbantott lépcsőzet emeleti boltozatát, s a Zárkándy-bástyáét is. Kiderült, hogy Baldigara építette észak-déli várfal kazamatájának külső falában egy boltozott vízvezeték is halad, ezt félig iszapolva találtuk, de igen finom szemcséjű agyag-iszap lévén, Pálosiban felmerült az ötlet, hogy ez fazekas agyagnak volna jó.

Talált is egy beláptárfalvai (ott tönkrement) fazekast, akivel megindította a kerámia gyártást, még pedig elsősorban azért, hogy a látogatók kunyerálta emlékgigénylést ne eredeti törmelékből, hanem művészien utánzott ép darabokkal kelljen kielégíteni. A beláptárfalvi fazekas azonban bogaras és izgága egyéniség volt, folyton pénzt követelt újabb és újabb kísérletekre, ki kellett tenni a szűrét, mert nélkülözhetővé vált. Közben ugyanis a vár állandó munkásai: Ignác Sándor és társai kitanultak a fazekas technikát. Erre kártérítési pert indított ellenünk az egri törvényszék előtt, s tele kiabálta a várost panaszaival ellenünk. De a kezére bízott pénzről nem tudott elszámolni a bíróság előtt sem, így a törvényszék eljettette ellenünk a vádat. De kerseres ügy volt ez is, sokáig felesleges izgalmakat okozott.

Kellett volna a várbeli idegenforgalomnak egy kis vendéglő is. Pálosi e célból rendbe hozatta az ún. Török kertet, s beállított egy szerencsétlen özvegy vendéglősnét fiával, leányával. A vendéglői asztalokat is nekünk kellett megcsináltatni, az evőeszközöket is nekünk bérelni, az italmérési engedélyt is megszerezni. A hihetetlenül jószívű Pálosi mindezt kijárta, de a vendéglősné gyermekei mindent elherdáltak, ez az üzlet nem hozott a várasatásnak jövődelmet csak gondokat és ráfizetést.

A Gergely-bástya kibontása ismét egy középkori vártornyot hozott napvilágra, s fala belső oldalán profilos románstílusú templomköveket másodlagos vagy talán harmadlagos beépítésben. Az előtte lévő törmeléket szintén megkíséreltük ínségmunka fuvarjával kitermelni, kiderült, hogy itt is boltozott folyosóját volt, mint a Sötét-kapunál. A sok kocsijárást tönkretette a vár külső-belső kapuja közti feljárót, ezt is helyre kellett hozni, így bukkant elő a Varkoch-kapu előtt egy kerek XV. sz-i félbástya is a másik oldalon s még a XIX. században is használatban lévő gyalog-lépcsőfeljáró, amely a Nagyliter-korcsmához vezetett valaha.

A kazamata-rendszer feltárásának egyik problémája volt a boltozati vízvezetékrendszer, amely a Zárkándy-bástyában felfakadó forrásvizet vezette a külső alapfalban, de hogy honnan hova, ez kérdés volt.

Diájak felfedezték, hogy a kazamata egyik ellenaknanyilasából be lehet jutni ebbe a vízvezetékbe. Az egri jól úszó diákokkal nap, mint nap folyt a kutatás ebben a kb. 80 cm széles, de csak 140 cm magas vízvezetékben, ahol csak meggörnyedve lehetett járni térdig iszapban, de sem északra, sem délre nem tudtunk a végére járni, mert mindkét végén be volt a boltozat omolva. Festő-eljárással azonban

meg lehetett állapítani, hogy a Zárkándy-bástya ciszternájából a víz eljut a Nagyliter-korcsma pincéjéig. Bécsből hozott egyik 1711-ből datált térkép innen jelzett az Eger-patak felé forduló folytatást, mondván ékes plattdeutsch-nyelven: „Be van omolva, s nagyon nehéz volna kijavítani!”

A Zárkándy-bástya ciszternájának azonban volt egy túlfolyója is a néhai várakokban, ezt kívülről kibontva kiderült, hogy Csabi István egykori egri várkapitány sírköve van itt másodlagosan befalazva úgy, hogy rézcsapot vertek bele kifolyóul. A sgraffito-szerűen belevéssett címer árulta el gazdáját, mert a feliratnak szánt rész le volt csiszolva. Tehát a ciszterna-túlfolyó is törökmunka volt.

Még egy kutat tártunk fel a XVI. sz-i térképek alapján: a Varkoch-kaputól nem messze levőt. Nagyon szép XVI. sz.-i edénydarabok kerültek innen elő.

A székesegyház feltárásakor előkerülő profilos köveket részben Möller professzor úr, részben tanítványa: Cserregi József határozta meg, s rendezték a föld alatti kaszánya-termekben. A kerámia leletek meghatározásához is kellett volna szakember, de nem kaptunk sem a Nemzeti Múzeumtól, sem az Iparművészettől. A székesegyház területét parkosítottuk, s tapasztalva, hogy a parafin eljárás nem sokat ér, az alacsony falomokat s pillér-lábazatokat is földdel borítva más-más színárnyalatú virágcsoportokkal próbáltuk érzékeltetni.

A romok területe – végre – a rakoncátlan gyermekhad rendben tartására a várostól parkört kapott, így a fiatalág kutató tevékenysége kiszorult a kaszánya mögötti területre: a Föld- és Tömlőc-bástya törmelékjére. Itt bontották ki az egyik kapuívét s ez adta a szükségességet, hogy itt is kutassunk, de felrobbantott boltozatok lévén, nem sokat végezhetünk. A Dobó-bástya befalazott lőréseit is kibontottuk kívülről, mert a belső ásatásra a Honvédelmi Minisztérium nem adott engedélyt, csak 1938-ban, amikor engem is elhelyeztek Egerből, hamarosan pedig Pálosit is a kolozsvári egyetemre. Így már nem élhetünk vele.

A renaissance-szentélynek bástyává való alakítása, majd ennek Baldigara által való levágása igen jól meg volt állapítható, a belőle kitermelt törmelékföld igen szép leleteket adott, főleg kályhafiókokat, s pénzeket, utóbbiakat meghatározva kiállítottuk a kis kazamata-múzeumban, ahol tárlót-tárló után építettünk, főleg zsebpénzükből. Az is megállapítható volt, hogy Baldigarák a két várfal közé az árokból termeltek ki a trágyás-iszapos földet, azért voltak ebben is még XV. sz.-i pénzek is, meg egy velencei arany sechino is (dukát). A renaissance-szentély (finom faragvány) oldalkápolnájából női temetkezés mellékletei is előkerültek: ékszerhajtók, derelyemetélők, gyűszűk.

De, legszebbek voltak a homokkőből való aranyozott miniatűr-faragványok, valószínűleg a renaissance-szentély szentségházának részletei, s egy-két fehér-márvány finom faragvány. A talált temérdek kő- vas- ólom- ágyúgolyót gúllákba raktuk.

Hogy a régiségek meghatározását – szakember híján – megkísérelhessem, 1935 nyarát a Nemzeti Múzeumban töltöttem, az akkori igazgatóság engedélyével a leletnaplót tanulmányozva analógiáért, ebben Fettich Nándor segített legjobban.

1938-ban nyáron váratlanul elhelyezett ciszterci tanítórendem Egerből budai gimnáziumába, ott kellett hagynom Egert, s az egri ásatásokat. A következő évben pedig Pálosi Ervin is távozott Kolozsvárra egyetemi tanárnak. Az egri várra vonatkozó minden feljegyzésünket, iratunkat ott

hagytam Egerben, s Lénárt Jánosra, akkori kereskedelmi iskolai tanárra bíztuk, aki azokat hűségesen meg is őrizte, s 1945-ben átadta az akkori múzeum igazgatójának, aki azonban nem sokra becsülte, mert az egri várral nem is törődött.

De nemcsak irataink kerültek így lomtárba, de a muzeális anyag is igen meggyérült, amikor a második világháború tartama alatt a mi régi munkásaink is kiszorultak onnan, mert bankértékek óvóhelyéül rekvirálták el. Mi veszett el, mi maradt meg, azt már csak a jelenlegi várban lakó Dobó múzeum tudhatja, amelyik végre beköltözhetett az egri várba, s annak egykori egész terjedelme felett illetékes intézmény, kivéve a XVI. sz-i külső várat, amely 1687-től kezdve Eger külvárosává alakult: főleg német nyelvű iparosok telepedtek ide, akik a külső vár falaiból és épületeiből építették fel házaikat.

Teendő még rengeteg volna. Pálosi és én csak kószoltunk tudunk feltárni az egészről, hogy mást nem említek, még két templom volna feltárható az egri várban: az egyik a külső vár körmeneti káptalan kápolnája, a másik szintén kanonoki templom a Varkoch-kaputoronyból (amelynek XVIII. sz-i katonai tervrajza szintén megvolt a birtokunkban a bécsi Kriegsarchivból) befelé menet balra.

S innen kezdve felfelé egészen a mai múzeumig az egész terület feltáratlan, pedig a XVI. sz-i alaprajzok szerint itt voltak a középkori kanonoki házak, s az első püspöki palota is külön kápolnával. Ezeket Dobóék nem érhettek rá szétszedni, csupán be- és feltöltötték őket földdel-törmelékkel. Itt még oly művészi leletek várhatók, mint az esztergomi királyi palota! A kazamata feltárás folytatásához pedig elbirtokolt pincéket kellene kisajátítani. A külső vár egykori területe még nehezebben bolygatható, itt az eredeti térképen jelzett kutak feltárása adhatná a támpontokat a továbbiakhoz.

Meg kellene szüntetni az eger–putnoki vasút rongálását is. A mai szociálisabb kor talán ezt a szégyenfoltot is el tudná tüntetni az egri vár arculatáról. A jelenleg múzeumnak használt késő-csúcsíves püspöki palota hossz-tengelyének folytatása is ígér középkori épületeket, meg az egész múzeum-udvar is, ahol minden udvar-rendezés az alapfalak labirintusára bukkant. A középkori székesegyháztól nyugatra eső jelenleg gyepesített területen állt valaha a várparancsnoki palota, s a Varkoch-kaputól a múzeum-kapuig vezető út két oldalán még egy egész utca-sor kanonoki s oltármesteri középkori ház, ez is hálás kutatás-terület lenne. De középkori házak alapjai, sőt lépcsői találhatók a Gergely-bástyából keletre vezető kazamata alapívei alatról kiindulva is, ezeket a Baldigara-kor juttatta mélyen a föld alá.

Amit levéltári kutatások s eredeti térképek alapján meg lehetett állapítani az egri várról 1933-ig, azt megírtam tömör röviden az „Egri vár élete” c. tanulmányomban, amely külön lenyomatként is megjelent, az egri ciszterci gimnázium 1933–34 évi értesítőjében.

Azzal a reménnyel zárom emlékezéseimet, hogy használhatok vele dicséretesen fellendült műemlékkutatásnak s -védelemnek, s az egri vár megbecsülésének, melynek feltárására legszebb, ifjú éveimet áldoztam, amelyre neveltem egykori diákjaimat is.

Budapest, 1963. április 20.

Dr. Pataki János Vidor

MAGYAR CISZTERCIEK AMERIKÁBAN – II.

Folytatjuk a *Veni Sancte*-i számunkban elkezdett cikk sorozatot Amerikába menekült magyar ciszterci szerzetesek életéről a dallasi Miasszonyunk Ciszterci Apátság honlapján (www.cistercian.org) megjelent írások alapján. Szerzőjük *David Stewart*, 1974-ben a Dallasi Apátság középiskolájában, a Cistercian Preparatory School-ban végzett öregdiák, közíró, az iskola Continuum c. lapjának szerkesztője.

A II. rész az 1956-os forradalom után kimenekült fiatal ciszterciekről szól, egy-egy eseményt, képet felvilágosítva menekülésük történetéből.

A cikket a szerkesztő unokája, *dr. Oláh Tamás* fordította.

II. El a romokból – 1956

A magyar forradalom 1956. október 23 – november 4.

1956 októbere után a ciszterciek egy nagyobb csoportja elmenekült Magyarországról, hogy folytathassa hivatását. Egy feldúlt országot hagytak maguk mögött a szeretett feljebbvalóikat és a szomorú családjukat.

A pad szélén ülve a 15 éves *Marton György Antal* (Bernát atya) idegesen dobolt a lábával. Az iskolanap végéig a hátralevő percek óráknak tündek. Számolta a perceket, de valamin megakadt a tekintete. Ahogy kinnézett a kétemeletes budapesti piarista iskola ablakán azt látta, hogy fiatalok százai gyülekeztek a rádió előtt. Amikor az óra végül 13 óra 30-at mutatott, a fiatal Marton leviharzott a lépcsőkön, ki az ajtón az iskolatársaival együtt. Egyébként meg is állhatott volna, ha tudja, hogy soha többet nem lép magyar iskolába. Ahogy kiökönyltek a Mikszáth Kálmán térre, a diákok a feldúlt utca látványát szítták magukba, ami egyfajta karneváli hangulatba csapott át. Az emberek kéz a kézben sétáltak, zászlókat lengetve, dalokat énekelve és élvezve a kibukkanó napfényt, egyébként ezen a ködös napon. Az örömteli szabadság levegője különösen megragadta ezeket a szovjet elnyomás alatt élő fiúkat, még akkor is, ha nem tudták miért. Fogalmam sem volt, mi történik – emlékezik vissza az eseményekre Marton Bernát atya naplójában –, nem érdekelt a politika. Majd haza sétált a város központjából a fiatal Marton, aki tanúja volt egy fontos történelmi pillanat megszületésének. Ez a békés demonstráció azután a XX. század egyik leginspirálóbb példájává nőtte ki magát, ahogy Kennedy szenátor mondta 1957-ben. Ez volt az ember oldhatatlan szomja a szabadság iránt. A magyarok most spontán módon fejezték ki megvetésüket a szovjeturalom ellen. Ennek napnak a szellemisége és az ezt követő 11 nap meghatározta a következő 30 év geopolitikáját, és előre vetítette a totalitárius szovjet birodalom összeomlását.

Budapest utcáin a diákok ezrei között azon a napon a harmadik diák, Marton is elindult hazafelé.

A húszéves *Farkasfalvy Miklós* (Dénes apát) csatlakozott a demonstrációhoz legtöbb joghallgató társaival együtt. Kifejezték támogatásukat a szovjet rendszerrel kapcsolatos reformok iránt, amely rendszer 11 éve alatt

megfosztották a magyarokat szabadságuktól, intézményeiktől, gazdasági életképességüktől és boldogságuktól.

Ezt a demonstrációt egy sor olyan esemény tette lehetővé, amelyet Sztálin 1953. évi halála indított el az útjára. Amint az új szovjet vezetés érezte, hogy már a saját lábán járhat, a Sztálin féle elnyomás fokozatosan csökkent. A korlátozásokat enyhítették 1954-ben, 1955-ben megint szigorították, majd megint könnyítették. Mindez tükrözött a Kremlen belüli küzdelmet a hatalomért. 1956-ban elterjedt a hír, hogy a Szovjetunió Kommunista pártjának első titkára Nyikita Hruscsov nyilvánosan kritizálta a sztálini terror-rezsimet. A magyarok elkezdtek újra reménykedni.

„Azért masírozunk, hogy nyomást gyakoroljunk a kormányra, hogy csökkentsen a terrort” – kommentálta nemrég az eseményt Farkasfalvi Dénes apát.

A fiatal Farkasfalvy nem érdeklődött a politika iránt, a mindennapi, hétköznapi tevékenységét azonban nagymértékben befolyásolta magyar élet feletti szovjet uralom. Amint végzett a pannonhalmi bencéseknel (egyike a néhány katolikus iskolának, amit létezni hagytak Magyarországon), Farkasfalvy reménykedett, hogy hivatása lehet a francia irodalom iránti szenvedélye. Ehelyett az állam a jogi egyetemre küldte. Lelkesedés nélkül végezte a jogot heti négy napon át, míg a hét többi részén papnak készült. A papi hivatással kapcsolatos tanulmányait titokban kellett tartania, hisz az állam minden vallásos rendet törvényen kívül helyezett, néhány közelről figyelt vallásos csoport kivételével. Az első fogadalmát 1956. szeptember 1-jén tette le, de erről nem tudtak évfolyamtársai, sőt még édesapja sem.

Farkasfalvy a papság iránt elkötelezett maradt, miközben az egyetemen sok diákot magával ragadott a megváltozott politika.

A '56 nyarán a kommunista párt ifjúsági szervezetén belül egy beszélgető csoportot hoztak létre, amely magát Petőfi körnek nevezte, magukhoz csábítva értelmiségieket, írókat, akik azután elkezdtek bátran feltárni olyan problémákat, mint a sajtószabadság, vagy a politikai foglyok ügye. Ezek az összejövetelek egyre nagyobb számban vonzották a közönséget és a beszélgetések egyre nyíltabbak és vizslatóbbak lettek. A követelések egy listája kezdett formálódni.

A kerekék ugyancsak gyorsan forogtak más keleti országokban is, különösen Lengyelországban. Október 22-én a magyarok hallották azt a hírt, hogy a lengyel kommunista párt vezetője sikeresen tárgyalt Hruscsovval, annak érdekében, hogy nagyobb befolyásuk legyen a lengyeleknek belső ügyeikkel kapcsolatban. Ez a hír arra készítette a diák-vezéreket, hogy október 23-ra demonstrációt szervezzenek, a lengyelek iránti szolidaritásukat mutatva, és hogy engedményeket csikarjanak ki saját maguk számára.

A fiatal Farkasfalvy az egész délutánt egyetemista társaival együtt az utcán töltötte, lelkesen támogatva a követeléseket. A nap végén a szónoklatok felforrósodtak, de Farkasfalvy jobbnak látta, hogy hazamegy, gondolván, hogy a tömeg majd feloszlik.

A tömeg éjszaka összegyűlt a rádiónál, – tudta meg a rádióból a Farkasfalvy család az ország többi rádióhallgatójával együtt –, és hogy a demonstráció egy váratlan és

erőszakos fordulatot vett. 9 óra 30-kor város másik részén a demonstrálók ledöntötték Budapest 30 láb magas Sztálin szobrát, és a harcba kezdtek az ÁVH-val a rádió elfoglalásáért. Már vér folyt, a forradalom elkezdődött. A demonstrálók néhány órán belül szabadságharcosokká váltak. (A Time magazin a magyar szabadságharcosokat „az év emberének” nevezte.)

Éjfélkor minden kormányzati bejelentés hirtelen megszűnt a rádióban és helyettesítették egy klasszikus zenei betéttel, amit újra és újra lejátszottak.

* * *

„Takarodjatok el vagy le lesztek löve” – jelentette be a parancsnok hangos bemondón keresztül egy magyar katonai táborban Budapesten kívül. A tiszt felszólítása a városlakók egy nagy csoportjához szólt, akik azért jöttek, hogy meggyőzzék a magyar hadsereg tagjait, hogy csatlakozzanak a kibontakozó forradalomban a szabadságharcosokhoz. Felszólítását a város lakói és az irányítása alá tartozó katonák is hihetetlennek találták – Kereszty Rókus atya szerint, aki az egyetemi tanulmányai előtti katonai szolgálatát töltötte a táborban.

A budapesti események híre vidéken is gyorsan elterjedt, de a katonai táboron belül a tisztek a felkelést igyekeztek úgy bemutatni, mint huligánok és fasiszták munkáját. A város civil küldöttei azonban meggyőzték a katonákat, hogy a felkelők a magyar függetlenségért és szabadságért harcolnak. Ahogy a parancsnok fenyegetése ott lógott a levegőben az éjszaka során, minden katona csendben fontolgatta a lehetőségeit.

„Én nem tudok és nem fogok rálőni a honfitársaimra” – gondolta a fiatal Kereszty.

Amikor a tiszt kiadta a löparancsot, minden katona kiürítette a puskája tölténytárárt le a lábukhoz a poros földre. A tömeg éljenzett és áttört a kapukon keresztül. A hadsereg csatlakozott a szabadságharcosokhoz.

„Ez nagy pillanat volt – emlékszik vissza Rókus atya. – Nem hittem, hogy ez valóság.”

Kereszty alakulata október 27-én érkezett meg Budapestre, éppen amikor az utolsó orosz tank éppen kivonult a városból. „Valóban azt gondoltuk, hogy örökre távoznak – mondta. A következő napokat azzal töltöttük, hogy a bujkáló ÁVH tagjait kerestük.”

A hét folyamán Kereszty katonai szolgálata befejeződött. November 3-án, egy nappal az előtt, hogy a szovjetek leverték a felkelést, levetette uniformisát, melyet többé nem vett fel.

* * *

„Senki nem tudta, mi történik október utolsó napjaiban – emlékszi vissza Dénes apát. Az embernek elfogyott az élelme, az éhség és a kíváncsiság kivitt bennünket az otthonunkból. Nem volt megbízható információ, csak szóbeszéd.”

Október 29-én a fiatal Farkasfalvy bement az egyetemre, ahol a beválasztották a forradalmi bizottságba, és fegyvert adtak neki. Ez volt a lehetősége, hogy szabadságharcossá váljon. Ő azonban ezt visszautasította. „Rájöttem – mondotta nemrég Dénes apát, mikor ezekről az

időkről beszélgettünk –, hogy az oroszok elleni fegyveres harcnak nincsen esélye.”

Ez a hideg pragmatizmus Sigmund Lóránt atyára vezethető vissza, aki a novíciusmestere volt. Aki nemcsak tudta, hogy a fiatal novíciusoknak nem kell felvenni a fegyvert, hanem felelősnek is érezte magát az egész országban szétszórt klerikusainak a biztonságáért és a jövőjéért.

Lóránt atya üzent, hogy ne vegyünk részt az erőszakban – mondta az apát –, tudtuk, hogy egy fegyveres felkelés teljesen reménytelen. Nem ez volt az általános vélemény ebben az időben, mindenki azt akarta hinni, hogy a forradalom egy szabad és független Magyarországot hoz létre.

Volt néhány biztató jel is. Politikai foglyok ezreit bocsátottak szabadon, ideértve Mindszenty bíborost és Endrédy Vendel zirci apátot is, természetesen ebben a helyzetben sok bűnözőt is szabadon engedtek.

November 1-jén a Nagy Imre kormány Magyarországot semleges országnak kiáltotta ki, és kérte, hogy az ENSZ ismerje el, de az ENSZ elfoglalt volt a Szezei csatornával kapcsolatos több nemzetet is érintő vitában.

Lóránt atya, aki a rend titkos vezetője volt, praktikus, prudens tanácsa tükrözte tapasztalatait, melyet a közösséget vezetve szerzett hat év alatt a totalitárius rendszerben, mely gyakorlatilag a kiürítést tervezte. Számtalan megoldást fejlesztett ki, hogy a rendőrség és a besúgók figyelmét elkerülje. Leszállt a buszokról, vonatokról

egy-két megállóra a célállomással előtt. Kis, egymástól független csoportokra osztotta a hozzá beosztott klerikusokat, akik nem is tudtak egymásról. Törölte a bejegyzéseket a határidő naplójában, így csak számára voltak ismereteseek. Arra tanította őket, hogy nevüket és telefonszámukat ne mondják meg, közvetítőin keresztül küldött üzeneteket. 1950 és 1956 között valójában egyetlen klerikust sem tartóztattak le. Tudta azonban, hogy az ellene felhozott vádak alapján közel van a börtönhöz, vagy a még rosszabbhoz.

Csak néhány héttel a forradalom előtt közülük hárman összetűzésbe kerültek egy besúgóval. 1956. szeptember 1-jén Lóránt atya Farkasfalvyt és novíciustársát hívta meg reggelire egy szerény budapesti kávézóba. Ők ekkoriban fejezték be háromnapos elmélkedő visszavonulásukat az első fogadalmuk előtt. Éppen ízlelgették a süteményt, amikor megszólította őket egy ember: – „Micsoda kellemes családi összejövetel, két fiatalember a tanárukkal.” Egy fényképet készített, majd a besúgó eltűnt.

Vendel apát 1950. októberi letartóztatása óta Lóránt atya nehéz terhet hordozott a vállán, a legbonyolultabb körülmények közepette. Azon felül, hogy ő volt a rend novíciusmestere Vendel apát vikáriusa, és helyetteseként is szolgált az apát bebörtönzése alatt.

Vezetése és spirituális irányítása számos novícius életét befolyásolta hátralevő életében. Lóránt atyában tovább élt Zirc szíve és szellemisége a legnehezebb körülmények ellenére is.

'Sigmund Lóránt OCist (1911–1964)
novíciusmester, a 1950. okt.-tól a
magyarországi ciszterciek vezetője

„Nyolcvanhét évvel ezelőtt – jelentette egy decens tiszta angolsággal – az atyáink erre a kontinensre egy új nemzetet hoztak el, mely a szabadság jegyében fogant meg és elkötelezett azon kijelentés iránt, hogy minden ember egyenlőnek született.”¹ – Sистерgő zajok nyomták el a hangot a magyar rádióban, kicsivel este hét óra után 1956. november 4-én, vasárnap. A szovjet haderők elkezdtek hadjáratukat a magyar főváros ellen hajnali 4 órakor ezen a hűvös vasárnapon. Reggelre megelőző csapást mértek Budapestre, tankjaik pusztítást és terrort hozva végig szántottak a sugárutakon. A forradalmi Nagy Imre kormány hamar megbukott.

Rádióhívásokat küldtek a nyugati hatalmaknak, az ENSZ-nek segítségért kiáltva, és ezek a segítség kiáltások egyre elkeseredettebbek lettek a szabadság néhány utolsó értékes napjában, de ezeket senki nem válaszolta meg.

„A bátor emberek, akik itt éltek, haltak – hallatszott a rádió hangja újra és újra időlegesen az éteren keresztül – arra szentelték a még megmaradt kis hatalmukat, hogy hozzáadjanak vagy elvonjanak ...” Majd újabb a rádió zaj. Ezek voltak a szabad magyar rádió utolsó hangjai egészen 1989-ig.

Hogy megértsék a magyar forradalom eszméit, a „Gettysburg-i beszéd”-et használták fel, párhuzamot vonva az Egyesült Államok véres harcával.

Milliónyi magyarnak kevés ideje volt reflektálni ennek a rádió szózatnak az értelmére, (pl. hogy mennyi ideig tart a magyaroknak, hogy lerázzák a szolgaság láncát) és a hipotézisére, (mi van, akkor, ha a világ vezető demokráciája úgy dönt, hogy beavatkozik).

November 4-én, hogy elkerüljék a MIG 15 gépek ágyútűzét, a pincébe összezsúfolódva Marton György Antal és családja beszélgetni kezdett arról az ötletről, hogy a 15 éves fiú elhagyja az országot.

A következő hetek folyamán a ciszterci klerikusok egyre többet hallották Lóránt atya hangját. – „Hogy megy az olasz nyelv” – kérdezte Lóránt atya egy telefon beszélgetésben Farkasfalvy Dénestől és hasonló üzenetek mentek a különböző klerikusoknak szerte az egész országban.

Kovács György (Máté atya) egy 27 éves klerikus, aki Székesfehérváron lakott, Budapestről 40 mérföldre dél-nyugatra, idős papok otthonában dolgozott, is megkapta az üzenetet november közepén, hogy jöjjön Budapestre és látogassa meg Lóránt atyát. Kovácsnak lehetősége volt 1950-ben megkísérelni a szökést, nem sokkal azután, hogy Zircre ment, de ő úgy döntött, hogy marad. Most biztosra vette, hogy novíciusmestere az fogja javasolni: hagyja el az országot. Összecsomagolta holmiját, még azelőtt, hogy meglátogatta volna Lóránt atyát. De Lóránt atya meglepetést tartogatott Kovács számára: „Itt az ideje, hogy ünnepélyes fogadalmat tegyél”. Így a budapesti lakásán Máté testvér minden külsőség és ünnepélyesség nélkül letette örök fogadalmát 1956. november 29-én. „Ha Rómába kerülsz tudni fogják, hogy egy örökfogadalmas ciszterci vagy” – mondta.

¹ Abraham Lincoln beszéde az 1863-as gettysburgi győzelem után az amerikai polgárháború befejezésekor, az egyik legszebb amerikai szónoklat, mely lelket öntött a nemzetbe: „Nyolcvanhét évvel ezelőtt apáink új nemzetet...”

Győrről lakó fiatal klerikust, *Lelóczky Gyulát* értesítette Csizmazia Placid atya Lóránt atya üzenetéről (Placid atya a hatvanas években Irvingbe jött, hogy tanítson a ciszterci középiskolában, ahol számos ciszterci diákra – ideértve Peter Verhalent (Dallasi Apátság középiskolájának Cistercian Preparatory School igazgatója) is – nagy hatással volt.

Placid atya, aki főfoglalkozásában orosz tanított Lóránt atyának volt munkatársa. A klerikusoknak latint és filozófiát tanított, de most a forradalom leverése után segítette a testvéreket, hogy elhagyják az országot.

A fiatal Lelóczky döntése, hogy elmeneküljön Magyarországról, rendkívül nehéznek bizonyult. El kellett hagynia özvegy édesanyját – édesapja 1953-ban halt meg –, 18 éves húgát és 14 éves öccsét.

A Lelóczky család már eddig is sokat szenvedett. A család egy kitűnő cukrászatnak volt a tulajdonosa az orosz megszállás előtti évtizedekben, ezért az állam a családot „kizsákmányolóként” kezelte. Apját arra kényszerítették, hogy fémhulladék-gyűjtőként egy jelentéktelen állást töltsön be, és édesanyjának pedig egy káposzta savanyító üzemből kellett dolgoznia.

Gyulát eltiltották az egyetemre való beiratkozástól, azonban sikerült egy két éves tanfolyamot elvégeznie végül is egy szülővárosához közeli helységben volt egy személyes könyvtáros.

A forradalom utáni helyzet szomorú valósága megkínnoztta. „Nem gondoltam, hogy egyedül hagyhatom édesanyjamat, de ő ragaszkodott hozzá – emlékezik vissza Donát atya. – Láttam, mennyit küszködöttél, hogy követni tudjad hívásodat – mondta az édesanyja. – Az lesz a legjobb neked, ha elmész.”

Az ország északnyugati részén a hegyekben az erdő mélyén egy szempár figyelte Lelóczky Gyula kirándulását az osztrák határ felé 1956. november 11-én. Lelóczkynak ezt az határon át vezető útvonalat egyik könyvtáros kollégája ajánlotta egy Sopron melletti kisvárosból. Az erdő jó fedezetet nyújtott a szökéshez. De fedezékül szolgált azoknak is, akik a szökevényeket nyomon követték. Az ország határvonala ezen a helyen furcsán csatlakozik Ausztriához, a határ 3–4 mérföldre van Sopron nyugati szélétől.

Lelóczky mintegy mérföldnyit haladt, amikor észre vette, hogy a szempár amely követte egy német juhászkutyához tartozott. Amint a kutya visszafutott a táborba gazdájához, Lelóczkynak nem volt vesztegetni való ideje. „Elkezdtem futni az életemért – emlékezett vissza Donát atya. – Nem volt ösvény, csak nyugatnak rohantam 10 vagy 15 percig, mielőtt össze estem volna.”

Nem sokkal ezután, hogy visszanyerte eszméletét, azt gondolta, hogy sikerült elkerülnie a határór katonákat. Majd csatlakozott négy középiskolás diákhoz, akik ismerték ezt a területet és szintén Ausztria felé vették az útjukat. Közben találkoztak 15 fő csoporttal – nehéz táskákat cipelő nagyszülők, szülők, gyermekek – és egy rendőrségi uniformist viselő, magabiztos emberrel, aki azt mondta, hogy már Ausztriában vannak. Mikor rájöttek, hogy Ausztria néhány kilométerrel még nyugatabbra van, Lelóczky és a négy diák megijedtek a nagy zaj miatt, amit a csoport okozott. Azt mondták, hogy a csoport legalább 100 méterre vagy még nagyobb távolságra kövesse őket.

Állj! – szólt egy hang nem sokkal ezután. Lelóczky és a diákok megdermedve füleltek, a mögöttük jövő nagyobb csoportot letartóztatták. A magyar katonák azonban csak félszívvel teljesítették a parancsot: „Azt gondolom, hogy a katonák a csoportot visszakísérték Sopronba, és szabadon engedték – mondta visszaemlékezve Donát atya. – Meg akarták mutatni, hogy csak a munkájukat végzik. Bizonyára a csoport egy nappal később át tudott szökni a határon.”

A határ közelében majdnem egy végzetes hibát követett el a kis csoport. Egy drótakadály volt két fa között kifeszítve, melyet arra használtak, hogy az öröket figyelmeztesse: szökés van folyamatban. Az erdő ezen a részén a fákat egy országút szélességnyire kivágták. A föld fel volt szántva és gereblyézve, hogy a lábnyomokat mutassa. A két őrtorony közötti szakaszon ekkor is sok lábnyom volt látható. Lelóczky és a négy diák nem volt biztos abban, hogy a mintegy 100 méternyi távolságban levő őrtoronyban voltak-e katonák. Úgy döntöttek, hogy megpróbálnak átrohanni a sávon.

Ausztria igen különbözött Magyarországtól, olyan volt mintha egy fekete-fehér világ hirtelen színesben jelenne meg.

A nyugalom szinte sokkoló volt – emlékszik vissza Donát atya – senki sem félt, az emberek mertek beszélni, anélkül, hogy körbevizslattak volna, kutatva, hogy van-e besúgó a közelben. Olyan volt, mint két különböző világ, de mindössze néhány mérföldre egymástól.

Placid atya annak idején elmondta Lelóczkynak, hogy a heiligenkreuzi apátságba menjen, ez a második legrégebbi ciszterci apátság, mintegy 40 km-re Béctől. Ő volt az első a tizenegy Magyarországról elmenekült ciszterci közül, aki itt talált menedéket. A szám nem foglalja magában a november 21-én érkezett Marton György Antalt, aki ciszterci lett néhány évvel később Amerikában. A Magyarországról menekült ciszterciek közül kevesen ismerték egymást, kivéve azokat akik egy noviciátusba tartoztak. Lóránt atya elrejtette őket egymástól, hogy védje őket. Farkasfalvy és a klerikus társa *Mensáros Béla*, aki Aurél néven 1983-ig, a

rendből való kilépéséig, tanított az irvingi középiskolában, azon a napon érkezett meg Marton után.

Budapestről egy élelmiszer szállító teherautón sok szökevénnel együtt jutottak el Ausztriáig. Ugyan többször is megállították őket a szovjet katonák, de sikeresen folytatta útját a határ felé. Néháynak pénz segítségével sikerült kiszökniük. Egy kis iparág is született, akik így a szökevényeket átsegítették a határon – mondja Dénes atya. Úgy működött, mintegy titkos vasút – magyar módra. Mintegy 200 000 magyar menekült el az országból az októberi forradalom után.

Kis-Horváth Paszkál, akit 1950-ben elfogtak a határon, biztonságosan érkezett meg Heiligenkreuzba november 24-én, őt követte Kereszty Rókus november 28-án, majd Kovács Máté december 15-án.

Az osztrák apátságban mindennel ellátták őket ami a tovább utazásuk szükséges volt. Napokon belül vonaton Rómába utazhattak és ott azonnal folytathatták teológiai tanulmányaikat a bencés Szent Anzelmo Egyetemen, és ciszterci rend generális házában laktak.

Bölcs dolog volt, hogy rögtön el kezdtünk órákra járni – mondotta Dénes apát – kis időbe telt, míg a nemrég történt nagy változásokat fel tudtuk dolgozni. Boldogok voltunk, de egy kicsit össze voltunk zavarodva.

A magyarok szerencséjére a nyelv nem volt probléma Rómában, mivel az egyetemen mindent latinul tanítottak, így követni tudták az előadásokat, és minden nehézség nélkül tudtak jegyzetelni.

Magyarországon a fiatal ciszterciek családjai megnyugodtak, mert a Szabad Európa Rádión keresztül üzenetet kaptak a gyermekeik nyugatra történő biztonságos megérkezéséről. De a szívük össze volt törve.

Évekkel később Julius atya édesanyja úgy emlékszik vissza, hogy amikor Győrt elhagyta fiának a vonatja, a helyi templomban imádkozva összeesett egy Pieta szobor alatt. „Úgy éreztem, amint a Jézust karjában tartó Máriát néztem, hogy ő is hasonlóképpen érezhetett, mikor elvesztette fiát.”

Az '56-os forradalom után menekült ciszterciek:

Barta Lénárd (*1987) – politikai fogolyként szabadult ki 1956 októberében, 1960-ban érkezett az Egyesült Államokba.

Farkasfalvy Miklós Dénes – EÁ-ba érkezett 1962-ben és tanítani kezdett az apátság gimnáziumában, a Cistercian Preparatory School-ban, melynek 1965-től 10 éven át volt igazgatója. 1988-ban apáttá választották.

Kereszty András Rókus – pappá szentelték 1960-ban. EÁ-ba érkezett 1963-ban és 1968-tól tanított az apátság gimnáziumában (közben három éven át a Dallasi Egyetemen tanított)

Kis-Horváth Paszkál – pappá szentelték 1957-ben. EÁ-ba érkezett 1960-ban. Alperjel az apátságban, pasztorációs munkát végez.

Kovács György Máté – pappá szentelték 1957-ben. Az EÁ-ba érkezett 1959-ban és 1963-tól tanított az apátság gimnáziumában.

Lelóczky Gyula Donát – pappá szentelték 1961-ben. Az EÁ-ba érkezett 1964-ben és 1965-től tanított az apátság gimnáziumában.

Marton Antal Bernát New York-ba érkezett 1957 december 30-án, ahol testvérével Henrik atyával találkozott. 1962-be jött a monostorba, pappá szentelték 1967-ben. 1968-tól tanít az apátság gimnáziumában, melynek 16 éven át igazgatója volt.

Vongrey Gusztáv Bódog – ő nem ment az Egyesült Államokba;

Hardy Gábor Gilbert – 1962–1994-ig tanított a Dallasi Egyetemen, majd visszatért Magyarországra;

Mensáros Béla Aurél – 1962-ben érkezett az Egyesült Államokba, 1983-ig tanított az apátság gimnáziumában, amikor is kilépett a rendből;

Verbay Romuald és **Pollner Zsombor** – klerikusok felszentelés előtt hagyták el a rendet.

SZEPTEMBER

1. **Veni Sancte – ünnepi szentmise a bazilikában. Az első tanítási nap az iskolában.** – A szeptember 1-jén megtartott Veni Sancte szentmisét Soós Tamás atya celebrálta. A szentmise után Varga B. János igazgató úr tanévnyitó beszéde következett: – *Néhány gondolat a beszédből:* „Dicsértessék a Jézus Krisztus! – A kisgyermek az első szavak megtanulása után, az édesanyja és a kommunikáció segítségével megpróbál bekapcsolódni először a család, majd később egyre nagyobb és nagyobb közösségek életébe. Az édesanyja viszont megtanítja a gyermekének – még ha játékos formában is – azt a fontos lépést, hogy ha valakihez szólni akarok, ha tartozni akarok valahova, akkor köszönni kell. ... Mi valamennyien ismerjük a gárdonyisok köszönését. ... Mint az intézmény igazgatója ebben a tanévben nagyon fontosnak tartom, hogy mindannyitokban tudatosuljon, hogy mi tanárok mit gondolunk az iskola feladatairól. Azonosulunk egyetlen olyan magyar Nobel-díjasunk szavaival, aki magyarországi kutatásaiért kapta a díjat. Szent-Györgyi Albert szerint: »Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felébredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munka örömeit, megízlelje az alkotás izgalmát, megtanulja szeretni, amit csinál, és megtalálja azt a munkát, amit szeretni fog.« ... Az iskola hely, ahol a teljes ember kiforrálódik, műveltséget szerez, de nem kritika nélkül, hanem a pozitív értelemben vett vitatkozás, nézőpont-ütköztetések révén. ... Mi nem csak a hasznosság megszállottjai vagyunk. Sajnos, a legtöbb iskolának ez az értékmérője. ... Meg kell tanulnunk, hogy békében éljünk önmagunkkal, társainkkal, környezetünkkel. Erre kell kísérletet tennie az iskolának.”
- 5–9. **Erdei iskola Sátoraljaújhelyen.** Iskolánk oktatási-nevelési programja szerint a 7. osztályos tanulók minden tanév kezdetén egy hetet erdei iskolában töltenek.
- 9-23. **Utazás Angliába.** Örsiné Mohl Szilvia tanárnő vezetésével három szaktanár kíséretében a 10.A, C, E és K osztályból 39 tanuló az angliai Broadstairs város Kent School iskolájában kéthetes angol nyelvi gyakorlaton vett részt.

OKTÓBER

1. **Gárdonyis Öregdiák Zászló** – A 1976-ban matematika-fizika tagozaton végzett öregdiákok a 35. érettségi találkozójuk részeként ünnepélyes keretek között GÁRDONYIS ÖREGDIÁK ZÁSZLÓ-t adományoztak utódaiknak, azaz a jelenlegi diákoknak, szeretettel és bizalommal írást, hogy miként elődeik, a mindenkor utódok is ápolják a közösséget évtizedeken át. Teremtse és ápoljanak hagyományokat, őrizzék közös diákéletük értékeit, a kapcsolatokat, egymással, tanáraikkal, az iskolával, s hogy kövessék a zászlóra hímzett üzenetet: „Őrizzétek a lángot, legyetek ti is lámpások.”
1. **Nagymarosi találkozó.** Iskolánkból Karóczkai Júlia igazgatóhelyettes, Zsebe Katalin tanárnő és még 8 diák vett részt a programon.
3. **Nyílt nap a Heves Megyei Bíróságon** – ahol interaktív ismeretszerzésben lehetett része száz középiskolásnak, köztük ott volt kilenc végzős diákunk is.
6. **Az aradi vértanúk emléknapja** A rádiós megemlékezést Kovács Ottóné tanárnő állította össze. Iskolánk képviselőjében dr. Szabóné Kállay Ágota és a 11. C 6 tanulója koszorúzott Lenkey János sírjánál.
16. **72 óra kompromisszum nélkül.** – Iskolánk 10. évfolyamának 30 tanulója, – Varga Pálné tanárnő, a 10.C osztályfőnöke és dr. Rák Sándorné tanárnő kíséretében – kapcsolódott az Ökomenikus Ifjúsági Iroda rendezvényébe. A feladatuk parktisztítás volt, azaz lombseprés az Érsekkertben.
21. **Fogadalomtétel és megemlékezés** Az ünnep azzal kezdődött, hogy a tanulók az első órán az osztályfőnökkel együtt idézték meg az 56-os forradalom eseményeit, jelentőségét. Aztán a bazilikában Soós Tamás atya celebrált szentmisét. *Bisztriczki Zoltán* tanár úr vezényletével az énekkar előadta a Salve Regina-t. E művel emlékeztünk a **Rajeczki Benjámin**ra, a ciszterci szerzetesre, zenetudósra és népdalkutatóra, aki iskolánk diákja volt, s ebben az évben van születésének 110. évfordulója. – Iskolánk igazgatója, Varga B. János beszédében kiemelte, hogy „...Ezen a jeles napon, az 5.C, a 9.A, a 9.E, a 9.K osztályos tanulók, közel 130-an fogadalmat tesznek az iskola egésze előtt, hogy méltóak lesznek arra a rangra, melyre a Gárdonyi név viselése kötelez.
27. **Az 5. és a 9. osztályosok bemutató mősora a díszteremben, ... és ismerkedési bálja a diákönkormányzat szervezésében a tornateremben.**
28. **Gárdonyi-emléknap** – Gárdonyi Géza halálának emléknapján a 2. órában egy különleges, több helyszínen zajló programsorozatot tartottunk: Az iskolaudvaron lévő Gárdonyi-szobornál a 10. A, a 10. K és a 11. K tanulói emlékeztek. A 11. A osztály megemlékezést tartott az Érsekkertben található Gárdonyi-szobornál. A 11. és a 10. C-sek a Gárdonyi-ház látogatták meg. 11. K osztály tanulói a Bródy Sándor Megyei Könyvtárban további ismereteket szerezhettek az író munkásságáról.

(Lapzártáig csak a szeptemberi és az októberi szám jelent meg.)

„EZ TÖRTÉNT A GÁRDONYIBAN” oldalait az iskolában havonta megjelenő (**MAG – Mindennapok A Gárdonyiban**) internetes diákújságból állítottuk össze Kovács Ottó tanár úr szíves közreműködésével.

Az iskola életéről részletesebb beszámoló az iskola honlapján

– <http://www.gardonyi-eger.sulinet.hu> – ISKOLAÚJSÁG linken – olvasható.

Teleki Pál halálának 70. évfordulóján

A múlt század kiemelkedő magyar államférfiúja, a tudós Teleki Pál halálának 70. évfordulója alkalmából a médiában alig esett szó Teleki Pál haláláról.

Teleki Pál híres családjának egyetlen gyermeke volt, aki különösen gondos nevelést kapott. Tanulmányait a budapesti piarista gimnáziumban, a pesti egyetemen (és Magyaróváron is) folytatta.

Kimagasló alkotása a földrajz terén „Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján”. Térképe a trianoni béketárgyalások idején készült és „carte rouge” (vörös térkép) néven ismeretes a nemzetközi szakirodalomban.

Emlékezzünk rá, mert nagy szükségünk volna ma is hasonló karakterű példaemberekre, aki „...arisztokrata volt, de modern, népbarát érzületű egész szellemi alkátában. Nem ismert társadalmi hierarchiát. Szemében a nemzet vezető rétege nem a kormányzással, parancsolással foglalkozókat jelentette, hanem mindazokat, akik bármilyen kis helyen és beosztásban is, a maguk munkájával és elsősorban példaadásával tudják honfitársaikat vezetni.” Sorsfordító időkben kétszer is – a trianoni békediktátum után, és a II. világháború kezdetén –, kormányfői szerepre szólította a haza, bár hajlama és szándéka szerint inkább maradt volna a civil társadalom közszolgálatában a tudós patrióta.

Amikor a kommun terrorja és az országvesztés után bevezetett „*numerus clausus*” törvény miatt antiszemitizmussal vádolták, így válaszolt: „Én a legteljesebb tisztelettel és elismeréssel vagyok a zsidóság kiváló kvalitásai iránt, semmiképp nem kívánom azt visszaszorítani, nem vagyok antiszemita ebben az értelemben; abszolút tisztelem személyesen és tisztelem csoportosan a zsidóságot. ... Csak helyet kérünk magunknak is, arányszámunknak megfelelően...” Valójában a háborúból visszatért és az elcsatolt területekről menekült fiatalok számára igyekezett helyet szorítani az egyetemeken, mérsékelve a társadalmi feszültségeket.

Olyan társakat tudott maga mellé megnyerni, mint Klebelsberg Kunó kultuszminiszter, a néprajzos Györffy István, a pedagógus Karácsony Sándor, a cserkész-pap Sík Sándor, és még sokan mások: a cserkészlet, a keresztény egyesületek, az Eötvös kollégisták, a falukutató népi írók, a népfőiskolások és az elcsatolt területek magyar szellemi köreiből.

Vállalta a főcserkész posztot és éltette a magyar cserkészletet úgy, hogy 1933-ban a gödöllői világdzsemlorin – velük együtt – országunk is nagy nemzetközi elismerést ért el, a világ minden részéből érkezett 27 ezer fiatal előtt.

1939. február 16-án másodszor is elvállalta a miniszterelnökséget, mert „bajban volt a haza”. A szellemi honvédelmet szem előtt tartva, a szélsőjobboldal visszaszorítását tűzte ki célul. Igaz, hogy – német nyomásra – engedélyezte a Volksbund működését és elfogadtatta a második zsidótörvényt, amely 20%-ban maximálta a szellemi szférában foglalkoztatható zsidók arányát. Ez

utóbbiak nem a magyar joghágyományból következtek, hanem a nácizmus termékei voltak, s feltételei lehettek annak, hogy Teleki a békés területi revízió külpolitikáját folytathassa, az ország függetlenségét és háborús konfliktusokból való távolmaradását biztosítsa. Mindkét Bécsi döntés (1938. nov. 2, ill. 1940. aug. 30.) előkészítésében és meghozatalában aktívan vett részt, elősegítve a határok békés módosítását, az ország etnikai és a politikai határainak igazságosabbá, nemzetközileg is elfogadottá tételét. 1939 őszén megtiltotta magyar területen a német csapatok átvonulását, a német-lengyel háború után pedig befogadta a több mint százezer lengyel menekültet, köztük több száz katonatisztet és mintegy tízezer lengyel-zsidót. Segítette a szovjetek által lerothant Finnország önvédelmi harcát is a Finnországi Magyar Légiónak főlállításával. A német hadsereg látványos sikerei és a második bécsi döntés Magyarországot egyre inkább a németek mellé kényszerítette. A területi revízió folytatása, Észak-Erdély visszacsatolása fejében át kellett engedni a magyar területeken a Romániába tartó német csapatokat, és októberben Magyarország csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez.

Személyes példát mutatott azzal is, hogy a nemzet javára lemondott a visszaszatolt területeken lévő birtokairól. Halála a magyarság tragédiája. Nehéz időkben egy igaz magyar(-zsidó) költő, Vas István is hozzá fordul, őt idézi a „Teleki Pál emlékezete” c. versében:

„... Az a vágy, akarat, az a magyar nemzet
Akkor vele egy volt, s lángja benne égve
Vele együtt hullott a nemesebb éjbe,
A tisztább sötétből fel a fényre szállva,
A reményentűli remény magasába,
S hiába takarják hazug feledésbe,
Megnő minden évvel éltető emléke,
S ragyog tizenöt év vérpáras kódéből,
Teleki füstölgő revolvercsövéből.

(1956. január)

Nem így gondolták azok, akik 2004-ben minden törvényes engedélyt és civil szándékot lábbal tiporva megakadályozták, hogy szülővárosában, egykori munkahelyén Budavárban főlállítsuk bronzszobrát.

A városvezetés február végi kitiltó akcióját követően, 2004 április 3-án, a tudós–államférfi halálának 63. évfordulóján Teleki Pál egészalakos bronzszobrát Balatonbogláron, a templomdombon ünnepélyesen avatták fel.

... Nagyon is időszerű lenne tudatosítani a nemzetnevelő tudós államfő emberi példáját. Jó lenne ismerni őt mindnyájunknak, főleg azoknak, akik a nyomába lépnek.

*Összeállítva Bakos Istvánnak a Polgárok Házában
a Nemzeti Fórum Kölcsey Köre által rendezett
emlékestén elhangzott beszédéből.*

LEVELEK – – TELEFONOK – – E-MAILEK –

Távol áll tőlem a mindenáron való okoskodás, hibakeresés, éppen ezért, ha úgy találsz, hogy a dr. Löffler Erzsébet cikkéhez tett észrevételem érdektelen, akkor az egész levelemet felejtjük el. A cikkben közöltekhez személyes élmények is fűződnek, ezért bátorkodom megszólalni.

A cikk méltatja az egyház - ezen belül kiemelten - a ciszterciekhez, az egri rendházhoz köthető gimnázium magas szintű oktatási, nevelési teljesítményét, amivel egyet értek, mivel ennek magam is hasznélvezője voltam. Írja továbbá, hogy a nevelés „leghatékonyabb” eszköze a bennlakás, kollégium volt, ahonnan nem lehetett minden pénteken haza menni... stb. Itt tennék megjegyzést a cikkekre.

A ciszterciek csak 1945 szeptemberétől 1948 júniusáig, az államosításig működtettek diákkotthont, ezt megelőzően csak a jegyzők internátusa, meg a Foglár működött. A Széchenyi utca végén is volt egy internátus, – azt hiszem érseki internátus volt a neve – ott is volt néhány ciszter diák, de főleg prepák /tanító képzősök/ laktak. Az internátusokból – és mindegyikből – évente kétszer lehetett eltávozni, karácsonykor, (dec. 20-tól jan. 7-ig) és húsvétkor (nagyecsütörtöktől, húsvét utáni keddig). Talán Mindenszentekkor is haza lehetett utazni, de erre nem esküszöm, mert ma is eszembe jut, mennyire irigyeltem a reformátusokat, mert azoknak okt. 31-én, a reformáció napján szabad napjuk volt, míg nekünk tanítási nap volt. Persze szerettem iskolába járni, de egy kis pihenés mindig kedves volt. Én 1941-től 1947-ig a jegyzők internátusában laktam, és csak 1947 szeptemberétől voltam CD-és, mivel a jegyzők internátusa év közben (1946–47 tanévben) megszűnt, átvette a Nékosz és áttelepítettek minket a Károly városi 60-as ezred kaszánya épületeibe, ahol eléggé primitív szinten éltünk, emlékeim szerint pl. nem volt tanuló terem. A jegyzők internátusa a NÉKOSZ leány kollégiuma lett.

Néhány maradandó emlék CD-és koromból: nagy szabadságunk volt, – nem szabadosságunk – engedéllyel moziba, cukrászdába, a városba kimehettünk, csak az engedélyezett időt be kellett tartanunk. *Hervay Levente* volt a nevelő tanárunk, egy este – erre az esetre nagyon emlékszem – bejött a hálóterembe és arra tanította a társaságot, hogy hogyan, milyen testtartásban, magunkat lazán elengedve lehet igazán pihenni, aludni. Még erre is kiterjedt a figyelmük. Az étkezőnk a klauzúra éttermében volt, ahol fehér abroszos asztalokon, porcelán ét- és evőeszközt használtunk. Genovéva nővér volt a pótanyánk, akivel kapcsolatban sok, kedves emlékem maradt.

A másik észrevételem, dr. Lénárt János a kereskedelmi iskola tanára, de kollégiumi prefektusa nem volt, de a jegyző internátus nevelő tanára volt. Ott is lakott családjával, fiaival, Zolival, Misivel és Bandival az internátus épületében. 1945 utánról nincs emlékem róla. János bácsi az internátusban katonai fegyelmet tartott, aki ezt a fegyelmet betartotta, az jól érezte magát.

Utolsó kérésem: ha meg tudod adni Kékesi Gyurka címét, – Kanadában él – megköszönném, Ő volt az internátusi életem első szoba főnöke, aki határozottságával, figyelmességével, empátiájával segített átvészelni azt a traumát, amit egy kisfiú érez, akit kiszakítanak a mama kedvességéből és bedobják az internátus merev, mindenben fegyelmező életrendjébe.

Ha zavartalak levelemmel, elnézésedet kérem, és baráti szeretettel üdvözöllek:

Székely György
(1941–48 közötti ciszter diák,
az államosítás miatt már nem Egerben érettségiztem.)

hírek...hírek...hírek...

• **EGRI SÉTÁK NEMCSAK EGRIEKNEK** második kötete is megjelent – igazolva dr. Bakó Ferenc egykori múzeumigazgató, ciszterci öregdiák kedves sorait: „...nem az számít, ki hol született, hanem az, mennyire hatotta át a hely szelleme, mennyire érzi magát egrinek, mit tud a városról és mennyire vonzódik hozzá.” Az Egri Lokálpatrióta Egylet kiadásban megjelent könyvet, diáktársunk, *Renn Oszkár* szerkesztette, melyben 18 érdekesebbnél érdekesebb „séta-témáról” olvashatunk.:

Löffler Erzsébet: Az érseki palota

Szecskó Károly: Emlékezés a megkínzott püspökre
(Kriston Endre)

Szalainé Király Júlia: Gárdonyi Géza és Eger

Hernádi Ferenc: A Dobó Gimnázium

H. Szilasi Ágota: A szent István korona-felajánlása és a magyar három királyok egri műalkotásokon

Renn Oszkár: Zsinagógák Egerben

Surányi Imre: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár

Bujdosné Papp Györgyi: Az Eger- patak és hídjai

Fodor László: Török fürdők Egerben

Szecskó Károly: Az egri zsidó temető

Kiss Lajos: Az egri mozik története

Veres Gábor: A látogatottság kötelez

Fodor László: Az Egert körülvevő középkori és késő középkori városfalakról

Ludányi Gabriella: Az egri „Rossz templom” története

Lengyel Gyula: Az egri Fájdalmas Anya kegyhely története

Renn Oszkár: Árpád-házi Imre király emléktáblája előtt

N. Lutter Katalin: Az irgalmasrendi kórház

Szecskó Károly: Az egri Kisasszony temető

A könyv kötetei megvásárolhatók a Múzeum Patikában (Széchenyi u.) és a Turinform Irodában (Bajcsy Zs. u.).

- **A 2010/2011. TANÉV ÉVKÖNYVE** – iskolánk fennállásának **322.** évében – idén is elkészült.

Az első oldalon Polikárp főapátúrtól búcsúzik el az igazgató: „Az elmúlt másfél évtizedben a Főapát úr gondoskodó és segítőkész támogatása által az egri iskola ismét a régi fényében ragyog. A belső környezet hangulata, a tanterület szellemisége méltósággal közvetíti a ciszterci tanítók örökségét. Aki a gimnáziumba lép, érezheti a múlt üzenetét.”

Elköszönt az igazgató, dr. Pisákné Balogh Éva is. 1994 óta tanított a gimnáziumban, majd 1995-ben lett igazgatóhelyettes és a főapátúr 1999-ben nevezte ki az gimnázium igazgatójának.

Az iskola belső környezetének megújítása, az új tornaterem felépítése, mely a lehetővé teszi az iskolai testnevelés fejlesztését, az oktatásban az idegen nyelvi képzés megerősítése, az informatikai képzés fejlesztése – jelentik igazgató-sága éveinek eredményét. „Életem nagy jutalmának tekintem, hogy az elmúlt évtizedekben a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban dolgozhattam. Sok örömet és szeretetet kaptam diákjainktól, kollégáimtól.”

A ciszterci öregdiákok köszönik igazgatóasszonyunk az ifjúság nevelésében végzett áldozatos munkáját és a mindig megértő figyelmet, a segítő jóakaratot amit diákszövetségünknek nyújtott.

A tanév történetének fontosabb állomásairól rövid, képes beszámolókat olvashatunk a 132 oldalas Évkönyvben. továbbá a lényeges adatokat diákok tanulmányi eredményeiről. **841** diák **24** osztályban végezte el tanulmányait a 2010/2011-es tanévben, átlagos tanulmányi előmenetelük 4,19. A nyolcosztályos évfolyam alsó négy osztályában 176-an jártak. A végzős négy osztályban 151 tanuló tett sikeres érettségit. A tanulók 28%-a lakik kollégiumban, bejáró 40% (!), helybeli 32%. Megtalálhatjuk a 24 osztály névsorát és egy-egy csoportképet. Az osztályzatokról annyi árulkodik, hogy a kitűnőek vastagbetűsők, a jelesek pedig dőlt betűvel szerepelnek.

Az iskolában 54 állandó, 7 óraadó és 3 nyugdíjasként dolgozó tanár oktatta, a kollégiumban pedig 6 nevelő tanár segítette a diákokat. Ezenkívül a két intézményben – az iskolában és a kollégiumban – a folyamatos munkát 22 egészségügyi, irodai és technikai dolgozó biztosította.

Sajnáljuk, hogy már ez évben sem jutott hely a Diákszövetségünk életéről szóló, fejezetnek.

Köszönet a névtelen szerkesztőknek a szép és gondos munkájukért!

(O.Gy.)

- **A MEZŐKÖVESDI GIMNÁZIUM** nemrégiben ünnepelte alapításának 100 éves évfordulóját. A „ciszterci” időben afféle testvér-gimnáziumnak is tekinthettük a mezőkövesdi Szent László Kir. Kat. Gimnáziumot. Ha fellapozzuk a régi Értesítőket-Évkönyveket, rövidebb-hosszabb beszámolókat olvashatunk a közös sport rendezvényekről, elsősorban a két gimnázium futbalcsapatainak mérkőzése volt nagy esemény. De nem igen volt olyan osztály, ahova felsősként ne érkezett volna egy-két diák – legtöbbször „kispapként” – a kövesdi gimnáziumból.

A Szent László Gimnázium királyi katolikus főgimnáziumként alakult meg 1911 szeptemberében Mezőkövesden, akkor 17 ezer lakosú nagyközségben. 1914-re épült fel a ma is impozáns épülete, de a háború miatt csak 1919-ben vették át a diákok iskolájukat. Azóta is folytonos a tanítás, igaz, hogy a Szent László negyven évig „csak” I. László lehetett.

2011. szeptember 16–17–18-én tartották a jubileumi ünnepségeket, mely nemcsak az iskolának, hanem Mezőkövesd városának és több száz öregdiáknak is nagy ünnepe volt. Mi is köszöntjük sok ezer diák száz éves Alma Materét. Isten segítse tanárait a sok áldozatot kívánó tanító-nevelő munkájukban, a diákjainak eredményes tanuló éveket kívánunk, legyenek büszkéik iskolájukra!

- **BRÜCKNER ÁKOS ELŐD OCIST** ciszterci plébánosnak Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzatának Képviselő-testülete ÚJBUDA DÍSZPOLGÁRA címet adományozta „az Újbudán élő emberek érdekében végzett több évtizedes kimagasló tevékenységéért, valamint a keresztény erkölcsiség tanításával végzett kiemelkedő közösségformáló munkájának elismeréseként.” A megtisztelő kitüntetéshez Előd atyától sok segítséget kapó Budapes-ten élő egri öregdiákok is szeretettel gratulálnak. Reméljük, olvashatjuk majd az Édesanyánk további számaiban is.

- **KÁDÁR LÁSZLÓ GÁBOR OCIST** egykori egri érsek, diáktársunk halálának 25. évfordulója alkalmából szentmisét mutat be dr. Ternyák Csaba érsek december 20-án az Egri Bazilikában.

Kádár László 1927-ben született Egerben. 1945-ben érettségizett a Szent Bernát gimnáziumban. 1945 szeptemberében lépett a Rendbe, s még a feloszlítás előtt, 1950 februárjában tett ünnepélyes fogadalmat, majd június 16-án szentelte pappá Badalik Bertalan püspök. Pappá szentelését követően az Egri Főegyházmegyében tevékenykedett, Bélapátfalván, majd Egerben, a Nagybaldogasszony plébánián káplán. 1966-tól Egerben érseki jegyző és másodtitkár. 1968 és 1970 között Párizsban tanult az Institut Catholique-on. 1972. február 8-án saetabisi címzetes püspökké és veszprémi segédpüspökké, 1974. február 2-án veszprémi apostoli kormányzóvá, 1975. január 10-én megyéspüspökké nevezték ki. 1978. március 2-án VI. Pál pápa nevezte ki egri érsekké. 1986-ban bekövetkezett haláláig volt az Egri Főegyházmegye főpásztora. (Hevesmegyei Hírlap)

Bartha István diáktársunk, akitől a tájékoztatást kaptuk, még hozzáfűzte: „Felszentelése után hosszú évekig – míg nem került Bélapátfalvára – nem misézhetett. A felsőtákányi plébánián dolgozott kántorként. Először megengedték neki, hogy gyón-tathatott. Többet kijártunk hozzá, és a Bükkben túráztunk vele. Ezen információt a húga, Kádár Klári, is megerősíti.”

- **KÖSZÖNET AZ ADOMÁNYOKÉRT!** – Herendi Jánosné Netley Adelaide (Ausztrália) – 50 000 Ft, Mohi Sándor (46) Schweinfurt (Németország) – 50 euró, Győry Iván (1947) Ansonia, (USA) – 100 USA dollár, N. N. (Franciaország) – 50 euró.

- **ÉDESANYÁNK** címen jelent meg ez év októberében a Bajai Ciszterci Diákok Egyesületének „körlevele”. 1947-ben a bajai ciszterci III. Béla gimnázium kongreganistáinak hasonló címmel jelent meg a körlevele, melyet mint a mostanit is, Lévy László szerkesztett. A diákevekre, tanáraikra emlékező írások mellett hosszabb összeállítást is olvashatunk arról a történetről, melynek vége: „Elment a hajó” – a III. Béla nem lett újból ciszterci gimnázium. Jóindulatú magyarázatok elhangzottak, de a bajai ciszterci öregdiákok számára ez nem jelenthetett vigasztalást. Ez számunkra is csalódás volt.

A LÁNGOLJ ÉS VILÁGÍTS alapítvány, melyet a Gárdonyi Géza Gimnázium tart fenn, lett a Ciszterci Alapítványunk örököse 2008 novembere óta. A segíteni szándékozókát kérjük, hogy a SZJA 1 %-át ajánlják fel az iskola alapítványának az alábbi adószámot feltüntetve:

LÁNGOLJ ÉS VILÁGÍTS ALAPÍTVÁNY Eger 18574959–1–10

Ne feledkezzenek meg – akik tehetik – a SZJA másik 1%-át a **Katolikus Egyház** részére felajánlani, feltüntetve a **0011** technikai számot!

- **AZ EGRI FEHÉR/FEKETE** – **Interneten** a www.uj.ciszterciekegerben.hu/ honlapon található Gimnázium linken. A honlap gondozója *Kalbás Gábor Márk*, a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban 2001-ben érettségizett diáktársunk, akinek köszönhetően újságunk 1994 óta megjelent valamennyi száma olvasható, ill. letölthető.

A VENI SANCTE-i számunkban köszöntöttük jubilánsainkat, közöttük a 70 éve érettségizett, élő diáktársainkat. A névsorból tájékoztatlanságból sajnálatosan kimaradt **Kulcsár Lajos** és **Urbán Sándor**. – Elnézésüket kérjük.

HALOTTAINK

Harta János Csanád OCist 2011. szeptember 23-án hunyt el. 1922. augusztus 23-án született Baján. Középiskoláját a Ciszterci Rend III. Béla Gimnáziumában végezte. 1940-ben lett novícius. Hittudományi tanulmányait 1940–1945 években Zircen, tanári tanulmányait 1945–1950 között a Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte. 1945. május 8-án szentelték pappá. A szétszórás után vegyészként dolgozott. 1990-től kisegítő lelkész volt a budai Szent Imre Plébánián. 2010 augusztusától volt nyugállományban Zircen, a Szent Bernát Idősek Otthonában.

Bácskai Sándor Keve OCist 2011. november 29-én hunyt el. 1927. december 28-án született Baján. Középiskoláját a Ciszterci Rend III. Béla Gimnáziumában végezte. 1946-ben lett novícius. Hittudományi tanulmányait 1946–1950 években Zircen folytatta, és 1951-ben Székesfehérváron fejezte be, ahol, 1951. április 2-án szentelték pappá. Ünneplés örökfogadalmat Zircen, 1950. augusztus 23-án tett. 1951-től számos helyen káplán, 1963-tól plébános. 1992-től bajai ciszterci házfőnök továbbá hittanár és kisegítő lelkész a Baja-Belvárosi plébánián.

Diáktársaink, akiknek halálhíréről értesültünk:

Dankó László (é. 1953) – Győr **Lukács József** (é. 1948) – Eger
Dr. Törő Béla (é. 1946) – Miskolc **Hidegkuti Sándor** (é. 1947) – Nyíregyháza

Requiescant in pace!

Ha közölnivalód lenne, légy szíves írd meg vagy telefonáljál *Homonnay József*, 3300 Eger, Tittel Pál u. 6. fsz. 2. tel.: (46) **415 600** (Miskolcon) ill. *Oláh Gyula*, 1114 Budapest, Bartók Béla út 25. III. 5/A tel.: (1) **386 2295** vagy E-mail: olah.gyula3@chello.hu

Az Egri FEHÉR/FEKETE alapítója és kiadója a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztálya. (3300 Eger, Széchenyi utca 17.)
Megjelenik Húsvét, Veni Sancte és Karácsony idején.
Felelős szerkesztő: Oláh Gyula
Nyilvántartásba véve 2.9.1/571/2004. szám alatt.